

145677

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİMDALI

SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

VE

ÇANAKKALE'NİN SEÇİM COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

145667

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aydın İBRAHİMOV

Hazırlayan
Meryem CANAKAY

Çanakkale
2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Meryem CANAKAY'a ait "Seçmen Davranışlarına Etki Eden Faktörler ve Çanakkale'nin Seçim Coğrafyası" isimli çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan *[İmza]*
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye *[İmza]* İBRAHİM ÖZ
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)
Üye *[İmza]* MUSTAFA MUTLUER
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye *[İmza]* SELVER ÖZÖZEN
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)
Üye *[İmza]* VEDAT ÇALIFKAN
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Ö Z E T

Sunulan bu araştırma Türkiye’de 1983 yılından bu yana yapılan genel seçim sonuçlarını, Çanakkale’nin genel ve yerel seçim sonuçlarını kartografik yöntemlerle ele almıştır. İlde siyasi bakımdan benzer ve farklı alanlar ile parti gruplarının dağılımı ortaya çıkmıştır. Her ilçenin kendine has sosyal ve ekonomik özellikleri incelenmiş ve bu farklılıklarının seçimlere yansıdığı anlaşılmıştır. Oy vermeye ve siyasal katılmaya etki eden faktörler dikkate alınarak, Çanakkale Merkez İlçe’de 177 ve Biga İlçesi’nde 237 kişiyle yüz yüze ve tesadüfi örneklem tekniği kullanılarak anket uygulanmıştır. Değerlendirilen anket sonuçları bize Çanakkale Merkez ile Biga’nın farklı seçmen tabanına sahip olduğunu ortaya çıkarmış ve bu farklılıkların nedenleri üzerinde durulmuştur. Çanakkale’de yaşayan seçmenlerin liderde aradıkları özellikler, parti değiştirme nedenleri, öncelikli sorunları, seçim yıllarına göre değişen oylar ve partiler arasındaki oy kaymaları dikkate alınırsa daha sonra yapılacak seçimlerde yörenin seçmen kitlesini tanıtmayı ve uygulanacak seçim kampanyası açısından ön bilgi niteliği taşıyacaktır.

SUMMARY

In this investigation that was presented you can find out the results of general elections which were made during the past years from 1983's and this investigation also consists the general and local election results in a kartographic method in Çanakkale. It also appeared the similiar and different sections in a political way in the city and the seperation of the party groups. Each town's own social and economical principles were researched and it was found out that these differences have reflected to the elections. As we focus on and point out the factors that effecting the voting and political participations, in central Çanakkale 177 persons and in Biga 237 persons we talked face to face by the way wing the coincidence method. In evaluated poll results we can find out that the central Çanakkale and Biga have different kind of voters and focus on the causes of the differences. If we take note of peculiarities that which the voters in Çanakkale are looking for in a leader, the causes of changing party, priority problems, the changing votes according to the elections years and the vote slides among the parties this investigation will find out the voters specialities and will be preknowledge about the election campaign for the following elections.

ÖNSÖZ

Türkiye’de oy verme davranışı seçim yıllarına göre değişiklikler gösterdiği gibi alan üzerinde de büyük değişimler söz konusudur. Seçim sonuçlarının mekan üzerinde oluşturduğu benzer ve farklı alanlar ile herhangi bir mekan üzerinde yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin seçimlere etkisinin araştırılması seçim coğrafyasının temelini oluşturmaktadır.

Çalışmamız, 18 Mart Üniversitesi bünyesinde bir araştırma projesi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmamın her aşamasında bölüm hocalarım desteklerini benden esirgemediler. Tezimin hazırlanması sırasında yardımlarından ve bilgi birimini paylaşmasından dolayı Danışman Hocam Prof. Dr. Aydın İBRAHİMOV’a, Bölüm Başkanımız Doç. Dr. Talat KOÇ’a ve Yrd. Doç. Dr. Selver ÖZÖZEN’e desteklerinden dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Araştırmam sırasında özellikle Çanakkale ve ilçelerinin Seçim Müdürlükleri’nde çalışan personele, Gelibolu, Biga, Çanakkale Ticaret Odalarında çalışan personele teşekkürü borç bilirim.

Araştırma alanlarında anket sorularımıza içtenlikle yanıt veren Çanakkale Merkez İlçe ve Biga halkına içtenlikle teşekkür ediyorum.

Araştırmamın her aşamasında bana yardım eden ve destek olan eşim İsmail CANAKAY’A en içten sevgilerimi sunuyorum.

Meryem CANAKAY
Çanakkale, Eylül 2004.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÇİZELGELER LİSTESİ	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
GİRİŞ	1
1. Problem, Önem, Amaç ve Kapsam	2
2. Veri ve Yöntem	4
3.Çanakkale'nin Konumu ve Genel Coğrafi Özellikleri	7
3.1. Çanakkale İlinde Nüfus Özellikleri	8
3.2. Çanakkale İlinde Ekonomik Coğrafi Durum	16
1. BÖLÜM: SEÇMEN DAVRANIŞINDA ROL OYNAYAN ETKENLER	23
1.1. Siyasal Parti İle İlgili Faktörler	26
1.2. Adayla İlgili Faktörler	27
1.3. Gündem ve Konu Faktörü	28
1.4. Seçmenle İlgili Faktörler	29
1.4.1. Ekonomik Faktörler	29
1.4.2. Eğitim Faktörü	34
1.4.3. Meslek Faktörü	38
1.4.4. Cinsiyet Faktörü	46
1.4.5. Yaş Faktörü	49
1.4.6. İnanç-Etnik Faktörler	52
1.4.7. Gelenekçilik (Bölge Faktörü)	55
1.4.8. Yerleşim Birimi	56
1.5. Propaganda ve İletişim Faktörü	59
1.5.1. Seçim Kampanyaları	59
1.5.2. Kamuoyu Araştırmaları	60
1.5.3. Canvassing (Yüz yüze Oy Toplama)	63
1.5.4. Kitle İletişim Araçları	64
1.5.5. İkna Edici Mesaj Stratejileri	67

2. BÖLÜM: MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ ve TÜRKİYE	69
2.1. 1983 Genel Seçimleri	69
2.2. 1987 Genel Seçimleri	71
2.3. 1991 Genel Seçimleri	73
2.4. 1995 Genel Seçimleri	75
2.5. 1999 Genel Seçimleri	77
2.6. 2002 Genel Seçimleri	79
3. BÖLÜM: ÇANAKKALE'DE GENEL ve YEREL SEÇİMLERİN ANALİZİ	89
3.1. Çanakkale'de Seçim Yıllarına Göre Genel Seçimler	92
3.2. Çanakkale'de Seçmen Tercihlerindeki Değişkenlik ve Parçalanma	95
3.3. Çanakkale'de Yerel Seçimlerin İncelenmesi	107
4. BÖLÜM: ÇANAKKALE MERKEZ İLÇE ve BİGA İLÇESİ ÖRNEĞİNDE UYGULANAN ANKET ANALİZİ	117
4.1. Anket Uygulanan Seçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	117
4.2. Çanakkale İl Merkez'inde Anket Uygulanan Seçmenlerin Özelliklerine Göre Parti Tercihleri	120
4.2.1. Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Aktif ve Pasif Katılım Düzeyleri	120
4.2.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Siyasal Partilerin Tabanları	125
4.3. Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Özelliklerine Göre Parti Tercihleri	142
4.3.1. Biga'da Seçmenlerde Aktif ve Pasif Katılım Düzeyleri	142
4.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Siyasal Partilerin Tabanları	147
5. SONUÇ: ARAŞTIRMA BULGULARI ve VARSAYIMLARIN TESTİ	165
6. KAYNAKÇA	170
7. EKLER	178
EK: Seçmen Davranışı Anket Formu	178

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1:	Çanakkale İli Nüfus Göstergesi	8
Çizelge 2:	Çanakkale İli Genelinde Faaliyet Gösteren Sanayi Kuruluşlarının Dağılımı	22
Çizelge 3:	Çeşitli Ülkelerde Düşük Gelirli Grupların Sola Oy Vermesindeki Değişmelerle İlgili Sosyal Karakteristikleri	32
Çizelge 4:	Din ve Bağlı Olunan Kiliseye Göre Parti Tercihleri	53
Çizelge 5:	Tuzla Şifa Mahallesi'ne 2002 Milletvekili Seçimleri Öncesinde Uygulanan Anket Sonuçları	63
Çizelge 6:	Türkiye'de 1983 Seçim Sonuçları	70
Çizelge 7:	Türkiye'de 1987 Seçim Sonuçları	72
Çizelge 8:	Türkiye'de 1991 Seçim Sonuçları	74
Çizelge 9:	Türkiye'de 1995 Seçim Sonuçları	76
Çizelge 10:	Türkiye'de 1999 Seçim Sonuçları	78
Çizelge 11:	Türkiye'de 2002 Seçim Sonuçları	79
Çizelge 12:	Çanakkale'de Genel ve Yerel Seçimlerde Partilerin Aldığı Oy Oranları	91
Çizelge 13:	Çanakkale'de Yerel Seçimlerde Belediye Başkanlıklarını Kazanan Siyasal Partiler	107
Çizelge 14:	1984 Yılı Türkiye ve Çanakkale'de Belediye Seçim Sonuçları	108
Çizelge 15:	1989 Yılı Türkiye ve Çanakkale'de Belediye Seçim Sonuçları	108
Çizelge 16:	1994 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Türkiye ve Çanakkale Karşılaştırması	109
Çizelge 17:	1999 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Türkiye ve Çanakkale Karşılaştırması	109
Çizelge 18:	2004 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Türkiye ve Çanakkale Karşılaştırması	110
Çizelge 19:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Eve Giren Aylık Gelir	117
Çizelge 20:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Eğitim Düzeyi	118
Çizelge 21:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Mesleki Durum	118
Çizelge 22:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Cinsiyet Durumu	119
Çizelge 23:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Yaş Grupları	119
Çizelge 24:	Anket Uygulanan Seçmenlerde Dindarlık Durumu	119
Çizelge 25:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaşlarına Göre Parti Üyeliği	121
Çizelge 26:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleki Özelliklerine Göre Parti Üyeliği	122
Çizelge 27:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Parti Üyeliği	122
Çizelge 28:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitim Durumuna Göre Parti Üyeliği	123
Çizelge 29:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Parti Üyeliği	124

Çizelge 30: Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaşına Göre Parti Üyeliği	143
Çizelge 31: Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleğine Göre Parti Üyeliği	144
Çizelge 32: Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Parti Üyeliği	145
Çizelge 33: Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitim Durumlarına Göre Parti Üyeliği	145
Çizelge 34: Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelir Durumlarına Göre Parti Üyeliği	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Çanakkale İl'inin Nüfus Büyüklüğü (1927-2000)	10
Şekil 2:	Çanakkale İl'inde Yıllık Nüfus Artış Hızı	10
Şekil 3:	Çanakkale İl'inin Şehir ve Köy Nüfus Oranı	11
Şekil 4:	Çanakkale İl'inin Türkiye Nüfusu İçindeki Oranı	11
Şekil 5:	Çanakkale İl'inde Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranı	11
Şekil 6:	Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus Oranı	12
Şekil 7:	İşgücüne Dahil Olmayan Erkek Nüfus Oranı	13
Şekil 8:	İşgücüne Dahil Olmayan Kadın Nüfus Oranı	13
Şekil 9:	Çanakkale İl'inde İlçelere Göre Köy ve Şehir Nüfusu	14
Şekil 10:	Çanakkale İl'inin İlçelere Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı	14
Şekil 11:	Çanakkale İl'inde Doğanların İl Nüfusu İçindeki Oranı	15
Şekil 12:	1983 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	82
Şekil 13:	1987 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	82
Şekil 14:	1991 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	82
Şekil 15:	1995 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	83
Şekil 16:	1999 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	83
Şekil 17:	2002 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Dağılımı	83
Şekil 18:	2002 Seçimlerinde AKP'nin Birinci Olduğu İller	84
Şekil 19:	2002 Seçimlerinde CHP'nin Türkiye Ortalaması Üzerinde Oy Aldığı İller	84
Şekil 20:	2002 Seçimlerinde GP'nin Türkiye Ortalaması Üzerinde Oy Aldığı İller	84
Şekil 21:	Türkiye'de 1983 Yılı Genel Parçalanma Durumu	85
Şekil 22:	Türkiye'de 1987 Yılı Genel Parçalanma Durumu	85
Şekil 23:	Türkiye'de 1991 Yılı Genel Parçalanma Durumu	86
Şekil 24:	Türkiye'de 1995 Yılı Genel Parçalanma Durumu	86
Şekil 25:	Türkiye'de 1999 Yılı Genel Parçalanma Durumu	86
Şekil 26:	Türkiye'de 1983 Yılı Katılım Haritası	87
Şekil 27:	Türkiye'de 1987 Yılı Katılım Haritası	87
Şekil 28:	Türkiye'de 1991 Yılı Katılım Haritası	87
Şekil 29:	Türkiye'de 1995 Yılı Katılım Haritası	88
Şekil 30:	Türkiye'de 1999 Yılı Katılım Haritası	88
Şekil 31:	Türkiye'de 2002 Yılı Katılım Haritası	88
Şekil 32:	Çanakkale'de 1983 Yılı Partilerin Oy Oranları ve Sol Oyları	97
Şekil 33:	1987 Yılı Partilerin Oy Oranları ve Sol Oyları	98
Şekil 34:	1991 Yılı Partilerin Oy Oranları ve Sol Oyları	99
Şekil 35:	1995 Yılı Partilerin Oy Gruplarına Dağılımı	100
Şekil 36:	1999 Yılı Partilerin Oy Gruplarına Dağılımı	101
Şekil 37:	2002 Yılı Partilerin Oy Gruplarına Dağılımı	102
Şekil 38:	2002 Milletvekili Seçimlerinde Birinci Gelen Partiler	103
Şekil 39:	Çanakkale'de Seçim Yıllarına Göre İstikrar Durumu	104
Şekil 40:	Çanakkale'de Seçim Yıllarına Göre Oylardaki Parçalanma	105

Şekil 41:	Çanakkale Merkez İlçe Mahallelerinde 2002 Genel Seçimlerinde Partilerin Aldığı Oy Oranları	106
Şekil 42:	Çanakkale'de 1984 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Dağılımı	112
Şekil 43:	Çanakkale'de 1989 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Dağılımı	113
Şekil 44:	Çanakkale'de 1994 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Dağılımı	114
Şekil 45:	Çanakkale'de 1999 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Dağılımı	115
Şekil 46:	Çanakkale'de 2004 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Dağılımı	116
Şekil 47:	Çanakkale Merkez'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Partilere Göre Üyelik Durumu	120
Şekil 48:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Siyasal Parti Tercihleri	126
Şekil 49:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Siyasal Parti Tercihleri	126
Şekil 50:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleğine Göre Siyasal Parti Tercihleri	128
Şekil 51:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleğine Göre Siyasal Parti Tercihleri	129
Şekil 52:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitimine Göre Siyasal Parti Tercihleri	130
Şekil 53:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitimine Göre Siyasal Parti Tercihleri	130
Şekil 54:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Siyasal Parti Tercihleri	131
Şekil 55:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Siyasal Parti Tercihleri	132
Şekil 56:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaş Durumuna Göre Parti Tercihleri	133
Şekil 57:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaş Durumuna Göre Parti Tercihleri	133
Şekil 58:	1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihleri	134
Şekil 59:	2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihleri	135
Şekil 60:	2002 Seçimlerinde Parti Tabanlarındaki Kaymalar	136
Şekil 61:	2002 Seçimlerinde Anket Uygulanan Seçmenlerin Oy Verdikleri Partiyi Tercih Sebepi	137
Şekil 62:	Anket Uygulanan Seçmenlerin Eski Partilerini Bırakma Sebebi	138
Şekil 63:	Anket Uygulanan Seçmenlerin Yeni Partilerini Tercih Sebepi	138
Şekil 64:	Çanakkale'de En Beğenilen Parti Lideri	139
Şekil 65:	Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Adaylarda Aradıkları Öncelikli Özellik	140
Şekil 66:	Anket Uygulanan Seçmenlerin TBMM'den Çözülmesini Beklediği Sorunların Partilere Göre Dağılımı	141
Şekil 67:	Biga Merkez'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Partilere Göre Üyelik Durumu	143
Şekil 68:	1999 Seçimlerinde Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Siyasal Parti Tercihleri	147

Şekil 69:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Siyasal Parti Tercihleri	148
Şekil 70:	1999 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleğine Göre Siyasal Parti Tercihleri	150
Şekil 71:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleğine Göre Siyasal Parti Tercihleri	150
Şekil 72:	1999 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitimine Göre Siyasal Parti Tercihleri	152
Şekil 73:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitimine Göre Siyasal Parti Tercihleri	153
Şekil 74:	1999 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Siyasal Parti Tercihleri	154
Şekil 75:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Siyasal Parti Tercihleri	154
Şekil 76:	1999 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaş Durumuna Göre Parti Tercihleri	155
Şekil 77:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaş Durumuna Göre Parti Tercihleri	156
Şekil 78:	1999 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihi	157
Şekil 79:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihi	157
Şekil 80:	2002 Seçimlerinde Biga’da Parti Tabanlarındaki Kaymalar	158
Şekil 81:	2002 Seçimlerinde Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Oy Verdikleri Partiyi Tercih Sebepleri	159
Şekil 82:	Anket Uygulanan Seçmenlerin Eski Partilerini Bırakma Sebebi	160
Şekil 83:	Anket Uygulanan Seçmenlerin Yeni Partilerini Tercih Sebepleri	161
Şekil 84:	Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerde En Beğenilen Parti Lideri	162
Şekil 85:	Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin Adaylarda Aradıkları Öncelikli Özellik	163
Şekil 86:	Biga’da Anket Uygulanan Seçmenlerin TBMM’den Çözülmesini Beklediği Sorunların Partilere Göre Dağılımı	164

GİRİŞ

Yeryüzüne geniş bir perspektiften bakan coğrafyanın başlıca amacı fiziki, beşeri, iktisadi ve siyasi olayları oluştukları çevreden soyutlamadan ele almak ve bu olayların birbirleriyle bağlantılarını ve yeryüzüyle olan ilişkilerini dünya üzerindeki dağılışını ve dağılışın nedenlerini araştırmaktır.

Beşeri coğrafyanın bir alt disiplinini oluşturan siyasal coğrafyaya, saha (alan) kavramını Ratzel yerleştirirken, Kjellen “jeopolitik” terimini kullanmıştır. Jeopolitik anlayışıyla devletlerin gelişmeleri ve dünya politikalarına egemen olabilmenin mekansal koşullara bağlı olduğu fikri yayılmıştır.

“Siyasi coğrafyanın konuları arasına alan, biçim, konum, sınırlar gibi fiziki; nüfus ve ekonomi gibi beşeri; dil ve din gibi kültürel faktörlerin siyasal ünite ve organizasyonların oluşmasında, bunların iç politikasıyla dış ilişkilerinde nasıl bir rol oynadıklarını siyasal olay ve etkinliklerinde coğrafi çevre üzerinde ne gibi etkilere sebep olabileceğini ya da kamu hizmetleriyle ilgili politikanın tespitinde coğrafyanın etkilerini ve bu politikanın uygulanmasıyla hangi coğrafi sonuçların meydana geldiğini araştırmak siyasal coğrafyanın alanına girmektedir” (Günel K. 1977:30).

Siyasal coğrafyanın, seçimlerle ilgilenmesi yakın zamanda başlamıştır. Coğrafyacıların seçim bölgelerinin özelliklerini ve seçmenlerin sosyal durumlarını göz önünde tutarak seçimler hakkında tahmin ve görüşler öne sürerek, seçim yöntem ve sonuçları üzerinde analizler yaparak, sonuçların ne derecede fiziki ve beşeri faktörlerle ilgili bulunduğunu tespiti çalıştıkları araştırmalar yapılmıştır.

Seçmenlerin aldığı siyasal kararlar, farklı etkiler altında ortaya çıkarken, değişebilme özelliğine de sahiptir. Siyasal davranışların hangi durumlarda hangi faktörlere bağlı olarak değiştiğini tespit etmenin yollarından biri siyasal davranışları zaman ve mekan boyutları içinde incelemektir. Gerçekleştirilmeye çalışılan bu seçim coğrafyası araştırması, Çanakkale’de seçimlerde zamana bağlı olarak meydana gelen

değişimleri ve mekan üzerindeki farklı siyasal davranışları ve sebeplerini ortaya koyma çabasının bir ürünüdür.

1. Problem, Amaç, Önem ve Kapsam

Seçim coğrafyası; Batı'da, çok fazla önem verilen ve geniş inceleme alanına sahip bir bilim iken, Türkiye'de bu konu ile yapılan araştırmalar ya istatistik göstergeler seviyesinde yapılmakta yahut yalnız partilerin alan üzerine dağılımını göstermektedir. Hatta mevcut siyasi coğrafya kitaplarının içeriği incelendiğinde, seçimlerle ilgili konulardan ziyade devlet tiplerinin, sınırların ve ülkelerin konumları gibi özelliklerin incelendiği görülmektedir.

Seçim coğrafyasının özelliği genellikle muhafazakar olup, pek çok değişme göstermez. Fakat hem ülkeden ülkeye, hem de aynı ülkede zaman içinde değişimler gözlenebilmektedir. Değişimler daha çok iç dinamizm taşıyan ülkelerde olmaktadır. Türkiye'de bu ülkelerden biridir. Ülkemiz son yıllarda her alanda hızlı bir gelişme süreci yaşarken, bu süreç içinde geleneksel değerlerle batının modern düşünce girişimleri karşı karşıya gelmiştir. Çok az ülkede farklı siyasi kanatların dışında bir görüşe sahip olan partilerde Türkiye'deki gibi ayrılıklar görülmektedir. Yine ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik durumun özellikle 3 Kasım 2002 seçimleri üzerinde çok büyük etkisi vardır. 3 Kasım'da, 1999'daki seçimin toplam %55 oyunu almış iktidardaki üç partisi (DSP, MHP, ANAP), üç yıl sonra oyların % 70'ini kaybederek toplam % 15 oya düşerek, parlamento dışı kalmıştır. Sırayla muhalefet partisi olanlardan sonuncusu (DYP) % 40 oy kaybıyla aynı akıbete uğrarken, 1999'da % 16 oy ile üçüncü olan ana muhalefet (FP-SP) ise % 2 oya düşmüştür. 1995'ten 1999'a oylarının % 30'unu yitirerek gelmiş SP'den kopan ve yeni kurulmuş bir parti olan AKP ise yıllardır ulaşamayan % 34,5 gibi yüksek bir oy oranıyla neredeyse anayasayı değiştirebilecek bir meclis çoğunluğuna sahip tek başına iktidar olma imkanına kavuşmuştur. Geleneksel merkez sağın (DYP-ANAP) dibe vurmuş bir oy oranıyla parlamento dışı kalmasının, DEHAP'ın beklenen oy oranının hayli altında kalışı, MHP'nin ağır oy kaybıyla çekirdek oylarına dönüşü Türkiye'de 3 Kasım'da siyasal bir depremin olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde, seçimlerin bir önceki seçim sonuçlarından çok farklı sonuçlar doğurması yani seçimler arasındaki istikrarsızlıkların ülke içinde bölgelere, illere ve ilçelere göre yaşanan farklılıkların sebeplerinin araştırılması gerekmektedir. Seçimlerin değerlendirilmesinde daha gerçekçi sonuçların elde edilmesi için yöresel hatta il düzeyinde yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Çanakkale, doğal coğrafi yapısı ve nüfus özellikleri bakımından hem ülke çapında, hem de içinde bulunduğu Marmara Bölgesi'nde kendine has özelliklerini koruyan bir alandır. Ancak kendi içinde ilçeler arasında nüfusun uzun vadeli (etnik yapı, yaş/cinsiyet özellikleri, sosyal strüktür vb.) diğer taraftan kısa vadeli (seçmenlerin mevcut ekonomik durumu, onların refah göstergelerinin değişim dinamiği vb.) nitelikleri değişmektedir. Bu değişimlerin seçim sonuçlarına yansımaları ve bunların alana dağılımı ile ortaya çıkacak gruplaşmalar, il bazında yapılacak bu çalışmayla seçim coğrafyasına yeni yaklaşımlar kazandırabilir.

Her ülkenin siyasi hayat dinamiğinin göstergelerinden biri de seçim sonuçlarıdır. Bu araştırmanın *amacı* da seçim sonuçlarından yola çıkarak seçimin mekan farklılığını ortaya çıkarmaktır diyebiliriz. Seçim sonuçlarının farklı dağılımını etkileyen birkaç nokta bulunmaktadır. Tarihsel geleneksellik, adayların kişisel özellikleri ve mekanın ekonomik ve soysa-demografik yapısı seçim sonuçlarını şekillendirmektedir.

Araştırmanın diğer bir amacı da, ülkemizde seçim coğrafyası alanındaki mevcut boşluğu doldurmaya çalışmak, diğer toplumsal bilimlerle bağlar kurarak Çanakkale örneğinde coğrafya araştırma metodlarını kullanarak seçim coğrafyasının pratik önemini göstermektir.

Bu incelemede partilerin ülke içindeki sıralaması, Çanakkale ili bazında bu sıralamanın durumu, idari birim bazında oy dağılımı, siyasi bakımdan benzer alanlarla sağ ve sol partilerin seçim sonuçlarına göre Çanakkale'nin durumu yer alacaktır. Coğrafi farklılıklar bilimin diğer dallarında olduğu gibi seçim sonuçlarında da çeşitli şekillerde etkisini göstermektedir. Bunları incelemek araştırmanın esas amaçlarından

biridir. Diğer coğrafya araştırmalarında olduğu gibi bu çalışmada da blgeleşme değerlendirmesi yapılarak, bu değerlendirmeler kartoğrafik yöntemlerle grsel hale getirilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda ülkemizde uygulanan seçim sitemleri tanıtılmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın *nemi*; Çanakkale’de şu veya bu partinin etkili olduğu alanlar ortaya çıkacaktır. Seçim sonuçları ilçe, belde düzeyinde incelenerek demografik ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkan durum değerlendirileceğinden Çanakkale yöresi daha iyi tanıtılacaktır. Hayat standardının farklılığı, düşünce farklılığına dolayısıyla seçmenlerin eğilimlerine yansıtacağından, Çanakkale’nin seçim bölgeleri parsellenerek, seçimin alansal temeli oluşturulacaktır.

Seçmenlerin iktidara ve diğer siyasi partilere karşı görüşü-tercihi, alanda belli olacağından seçimler arasında güdülen siyasette etkili olacak ve bir sonraki seçim kampanyasının Çanakkale ilinin özelliklerine uygun olarak yapılmasına zemin hazırlayacaktır.

2. Veri ve Yöntem

Araştırma Modeli

Seçim Coğrafyasına insan faktörünün daha fazla etkili olduğu düşünülerek, Çanakkale’nin beşeri coğrafya özellikleri araştırılmış, ilin sosyal ve ekonomik düzeyi hakkında bilgi verilmiştir. Oy vermeye etki eden faktörler hakkında literatür taraması yapılarak beş grupta toplanmış, bu bölümde değişik ülkelerinden ve Türkiye’den örnekler verilmiştir.

1982 Anayasa’sından bu yana gerçekleşen seçimlerin incelenmesi daha sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülerek, 1983 yılından itibaren Türkiye ve Çanakkale’de yerel ve genel seçimler incelenmiştir.

Ayrıca, Çanakkale’de seçmenlerin sosyo-ekonomik yapılarının seçim sonuçlarına etkilerini ortaya çıkarabilmek amacıyla anket uygulama yöntemine gidilmiştir. Uygulamanın yapıldığı merkezler, birbirinden farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip alan olması dikkate alınarak seçilmiştir. Araştırma yerel düzeyde yapılmış olmasına karşılık, elde edilen bulgular konuyla ilgili ortaya atılmış bazı ulusal ve evrensel nitelikteki varsayımlar ve genellemelerin sınanmasına imkan sağlayacaktır. Anket formları oluşturulurken analiz etmede kolaylık sağlaması açısından kapalı uçlu sorular tercih edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Seçim istatistiklerinin değerlendirilmesinde; genel seçimler Çanakkale ilinin tüm ilçeleri haritalanarak, analizi yapılmış, yerel seçimler ise belediye örgütlü yerleşmeler dikkate alınarak incelenmiştir.

Uygulanan anketin evreni, Çanakkale İlçe-Merkezi ve Biga İlçesi’nde yaşayan seçmenlerdir.

Örneklem belirlenirken basit tesadüfi örneklem tekniği benimsenmiştir. Seçmen niteliğine sahip on sekiz ve üzeri yaştaki toplam 414 denekle yüz yüze görüşülerek, Seçmen Davranışı Anket Formu’ndaki kapalı uçlu soruları cevaplamaları istenmiştir. Denekler sadece tarafımdan seçildiği için cinsiyet, yaş dağılımlarının orantılı olmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Tekniği

Uygulamaya başlamadan önce Çanakkale ilinde Seçim Coğrafyası ile ilgili olarak yapılmış tezler YÖK’ün tez arama sitesinden taranmıştır. Konuyla ilgili yapılan hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır.

İstatistiksel verilerin toplanmasında Devlet İstatistik Enstitüsü’nün yayınladığı seçim istatistiklerinden faydalanılmış, 2002 genel seçimlerinin sonuçları

ise İlçe Seçim Müdürlükleri'nden temin edilmiştir. Yararlanılacak kaynakları elde etmek için Çanakkale İl Halk Kütüphanesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kütüphanesi, Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi, Bursa İl Halk Kütüphanesi'nde araştırmalar yapılmıştır. Konu ile ilgili çeşitli dergilerin indeks bölümleri taranmıştır. Seçimlerle ilgili sitelerden faydalanılmıştır (Superonline com.tr., Yerelnet com.tr.).

Çanakkale ili, ilçeleri ile birlikte coğrafi faktörler bakımından incelenmiş özellikle sanayileşme, işsizlik, eğitim düzeyi, kente yada kırdan yoğunluk gibi faktörler bakımından farklılıklar gösteren iki alan "Çanakkale Merkez İlçe ve Biga" anket uygulanacak pilot bölge olarak seçilmiştir.

Uygulanan anketler, deneklerle yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak tarafımdan yapılmıştır. Anket uygulama sırasında, farklı mahallelerden, rastlantısal olarak denekler seçilmiş, son seçimde oy kullanmasına dikkat edilmiştir. Anketin amacı, objektif bir çalışma olduğu bireye anlatılmıştır.

Anket sorularının hazırlanmasında, Yrd. Doç. Dr. Şaban Sitembölümbaşı'nın "Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler" kitabından faydalanılmıştır.

Anketin uygulanması her bir pilot bölgeye bir ay toplam iki ay süre verilerek tamamlanması planlanmıştır.

Verilerin Çözülmesi ve Değerlendirilmesi

İlde Seçim Sonuçlarının mekana göre dağılımı yapılırken, merkez sağ (DYP, ANAP, YDH, YDP, YP, AKP), merkez sol (SHP, CHP, DSP), milliyetçi (MHP, HADEP) ve dini partiler (RP, MP, BBP) şeklinde gruptandırmaya gidilmiştir. % 0,5'in altında oy alan partiler dağılımda dikkate alınmamıştır.

Çalışmada yapılan anketin, sorularının hazırlanmasında seçmen davranışlarının nedenleri ortaya çıkarılmak istenmiş ve bu amaç doğrultusunda sorular

hazırlanmıştır. İlk altı soru seçmenin yaş, meslek, cinsiyet, öğrenim durumu, geliri, dindarlığı gibi kişisel özelliklerine yönelik olmuştur. Seçmene 1999 seçimlerinde hangi partiye oy verdiği de sorularak parti değiştirme durumunun olup-olmadığı nedenleriyle bulunmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda siyasal katılımı belirlemek için parti üyeliğinin olup-olmadığı, siyasal meseleleri konuşma yada tartışmanın olup-olmadığı gibi sorular yöneltilmiştir.

Uygulamanın sona ermesinden sonra, soru formundaki tüm bilgiler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra SPSS programı kullanılarak istatistik analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgular çeşitli sosyo-ekonomik, demografik (yaş-cinsiyet-gelir-eğitim) ve siyasal değişkenler (siyasal parti tercihi) açısından analiz edilerek, yorumlanmış, tablo ve grafiklerle görselleştirilerek rapor halinde sunulmuştur.

3. Çanakkale'nin Konumu ve Genel Coğrafi Özellikleri

Çanakkale il topraklarının büyük bölümü Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara kesimine; Edremit Körfezi kıyısındaki küçük bölümü ise Ege Bölgesi'ne girmektedir. Gelibolu Yarımadası'nda kuzeyden Korudağı, kuzeydoğudan Marmara Denizi, kuzeybatı ve batıdan Ege Denizi, doğudan Kazdağı gibi doğal sınırlarla çevrilmiştir. İl genellikle orta yükseklikteki dağlar ve platolarla kaplıdır. İl topraklarının %44'ünü dağlar, %39,5'ini platolar, %14,8'ini ovalar, %17'sini ise yaylalar kaplamaktadır. "En yüksek dağ 1774m. ile Kaz Dağı'dır. Gelibolu Yarımadası'nda Tekir Dağları'nın uzantısı olan Kuru Dağı 725 m. yüksekliktedir" (Hocaoğlu,Ş. 1996:70).

Akarsu ağzlarında ve geniş tabanlı vadilerde görülen ovalar Çanakkale'de az yer kaplamakla beraber, sayıları fazladır. Bunlar Ezine Ovası, Bayramiç Ovası, Kumkale Ovası, Biga ve Gümüşçay Ovaları Umurbey ve Sarıçay Ovaları; Gelibolu yarımvarasında ise Kavak Ovası, Cumali Ovası, Kilye ve Piren Ovaları'dır.

Akarsuların düzenli bir rejimi yoktur. Çoğu Kaz Dağları'ndan doğar. Başlıca akarsuları ise Tuzlu Çay, Menderes Çayı, Sarıçay, Kocabaş Çayı, Bayramiç Deresi, Gönen Çayı, Kavak Çayı'dır.

3.1. Çanakkale İlinde Nüfus Özellikleri

Nüfus özellikleri incelenirken, DİE'nin 2000 yılı Nüfus Sayımı Sonuçları dikkate alınarak grafik ve tablolar çizilmiştir. Çanakkale 10.000 km² ye yaklaşan yüz ölçümüne ve ülkemizin en gelişmiş yörelerinden birisi olan Güney Marmara Bölgesinde yer almasına karşın, önemli bir nüfus varlığı yoktur.

2000 YILI ÇANAKKALE NÜFUS GÖSTERGESİ			
İL-İLÇELER	MERKEZ	KÖYLER	TOPLAM
MERKEZ	76.422	27.428	103.850
AYVACIK	6.441	22.562	29.003
BİGA	27.449	49.477	76.926
BOZCAADA	2.440	0	2.440
BAYRAMIÇ	11.556	20.246	31.802
ÇAN	28.706	23.863	52.569
ECEABAT	4.763	5.139	9.902
EZİNE	13.369	22.029	35.398
GELİBOLU	25.300	20.673	45.973
GÖKÇEADA	7.292	1.615	8.907
LAPSEKİ	8.526	17.589	26.115
YENİCE	5.863	33.264	39.127
GENEL TOPLAM	218.127	243.885	462.012

Çizelge 1.: Çanakkale İli Nüfus Göstergesi

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

Çanakkale nüfusunun gelişmesi artış hızları açısından incelendiğinde 1935-1940 dönemi hariç il nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının çok gerisinde kalmıştır. Bu dönemdeki artış ise, nüfusun kendi gelişme dinamiğinden kaynaklanmadığı, bilakis, yönetsel değişikliklerden meydana geldiği görülmektedir. Nitekim, 1936 yılında Yenice ilçesinin kuruluşunda Balıkesir/Gönen, Balya ve Edremit ilçelerine bağlı kimi bucaklar ve yerleşim birimleri Yenice sınırlarına alınmış, bu da Çanakkale'ye 20.000 civarında nüfus kazandırmıştır. Ayrıca 1945-1950 döneminde

ise % -18,36 değer alması başka deyişle nüfusun bu dönemde mutlak anlamda gerilemiş olması da ayrıca yönetsel değişlikle ilgilidir. Bu dönemde Biga ilçesinin bir bölüm köylerin Balıkesir'e bağlanmış olması , ilin önemli sayılabilecek ölçüde nüfus yitirmesine neden olmuştur.

Kentleşme hızının giderek arttığı 1950-1990 döneminde, kentleşmenin yarattığı yeni yaşam biçimi ve değer yargıları ile doğurganlık eğiliminin azaldığı görülmektedir. Nitekim 1980-1990 dönemi verilerine göre Çanakkale'den toplam doğurganlık hızı % 20,2 iken Türkiye ortalamasının (% 42) çok gerisindedir.

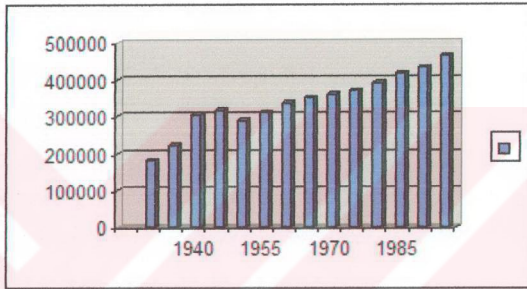
İl 1975'lere kadar göç yoluyla da nüfus yitirmiş olduğundan bu durum artış hızının düşük kalmasında etkili olmuştur. O yıllarda il dışına göç başlıca iki nedenden kaynaklanmıştır.

Birincisi, Çanakkale'nin tarıma dayalı ekonomik yapısının uzun yıllar durağan kalması ve ilde sanayileşme yönünde önemli bir atılımın gerçekleşmemiş olmasıdır. İş olanaklarının bu nedenle o yıllarda sınırlı kalması, çalışma çağındaki nüfusun ekonomik nedenle il dışına göç etmesine neden olmuştur.

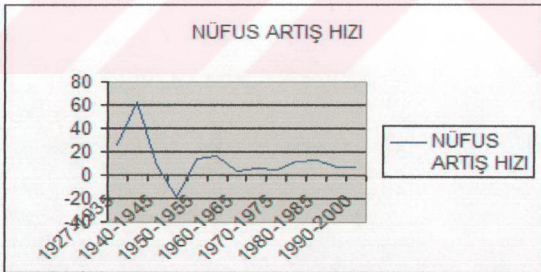
İkincisi de, Çanakkale'nin dönem dönem "toplu" nitelik kazanan bir azınlık göçü vermiş olmasıdır. 1970'lerin ortasında ilde sanayinin giderek önem kazanması, ayrıca söz konusu azınlık göçünün de sona ermesi, ilin göç yoluyla nüfus yitirmesini azaltmıştır. Nitekim, 1975'ten sonra nüfus artış hızının, aynı dönemde gerileme gösteren ülke ortalamasının tersine, yükselme eğilimi kazandığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda il merkezi göç alan bir kent konumuna gelmiştir. Burada önemli etkenler arasında büyük metropollere İzmir-İstanbul, fazla uzak olmayışı sağlıklı kentleşme, doğal güzellikler vb. gibi nedenler, belli bir grup nüfusu kente çekmektedir.

Çanakkale ilinin yüzölçümü 9933 km ile Türkiye'nin yaklaşık %1,29'unu oluşturmaktadır. Çanakkale'de kilometrekareye düşen kişi sayısı 1927 yılında yaklaşık 20 kişi iken, 2000 yılında 47 kişiye yükselmiştir. Son 73 yılda Türkiye'nin nüfusu yaklaşık beş kat artış göstermiştir. Aynı dönemde, Çanakkale ilinin nüfusu yaklaşık 2,5 kat artış göstermiş ve 2000 yılında 464.975'e yükselmiştir (DİE,2000 Nüfus Sayımı Sonuçları)

1927-2000 döneminde Çanakkale ilinin nüfus artışı incelendiğinde, üç farklı dönem gözlenmiştir. 1927-1945 döneminde nüfus artmış, 1945-1950 döneminde II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle asker nüfusun ilden ayrılmasıyla azalmış ve 1950-2000 döneminde yeniden artmıştır. Çanakkale ilinin en yüksek yıllık nüfus artış hızı % 62,5 ile 1935-1940 döneminde, ve en düşük nüfus artış hızı ise % -18,4 ile 1945-1950 döneminde gerçekleşmiştir. 1990-2000 döneminde Çanakkale ilinin yıllık nüfus artış hızı % 7,3'tür (Şekil 2).

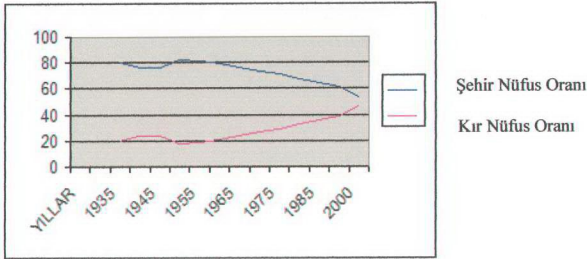
Şekil 1. :Çanakkale İli'nin nüfus büyüklüğü (1927-2000)
Kaynak: DİE 2002 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

Şekil 2. Çanakkale İlinde Yıllık Nüfus Artış Hızı (1927-2000)
Kaynak: DİE 2002 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

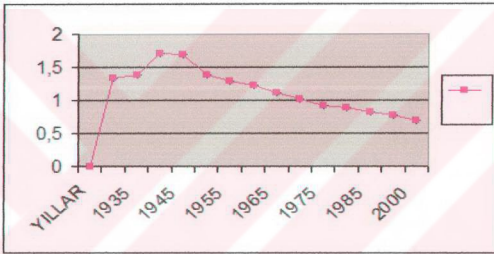
Çanakkale ilinde şehirde yaşayan nüfusun oranı, ülke ortalamasına göre daha yavaş artmıştır. Çanakkale ilinde 1927 yılından itibaren bütün sayım yıllarında, köylerde yaşayan nüfus oranı şehirde yaşayan nüfus oranından fazladır.

Şekil 3. Çanakkale İlinin Şehir ve Kırsal Nüfus Oranı (1927-2000)

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

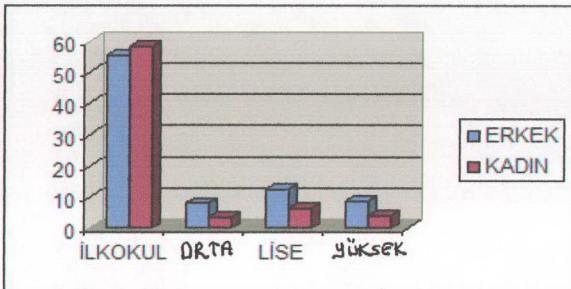
Şekil 4. Çanakkale İlinin Türkiye Nüfusu İçindeki Oranı (%)

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

1927 yılında Çanakkale ili ülke nüfusu içinde % 1,3'lük bir paya sahip iken, 2000 yılında % 1'den daha az bir paya sahiptir. Bu da, Çanakkale ilinin nüfus artış hızının ülke ortalamasından daha düşük olduğunu göstermektedir (Şekil 4).

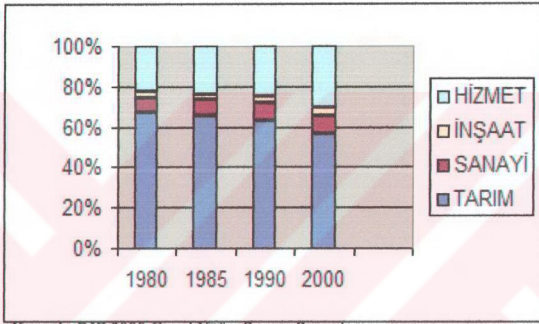
Şekil 5. Çanakkale İlinde Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranı (%), (25+Yaş)2000

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

2000 yılında erkeklerin % 55,5'i, kadınların %58,4' ü ilkokul mezunudur. Ortaokul ve ortaokul sonrası eğitim düzeylerinde bulunan kadın ve erkek oranları arasında önemli farklılıklar vardır. 2000 yılında ortaokul veya lise mezunu olan erkeklerin oranı, kadınların oranından yaklaşık iki kat daha fazladır. Erkeklerin yaklaşık % 29,2'si ilkokuldan sonraki eğitim düzeylerinden birini tamamlamıştır (Şekil 5).

Şekil 6. Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus Oranı (1980-2000)

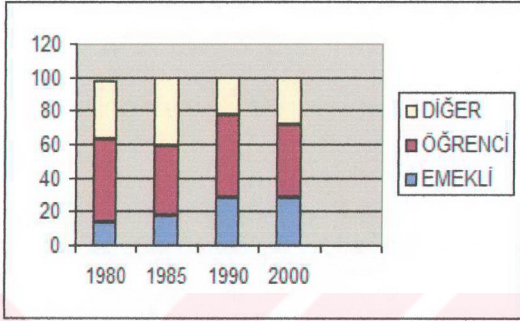

Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları.

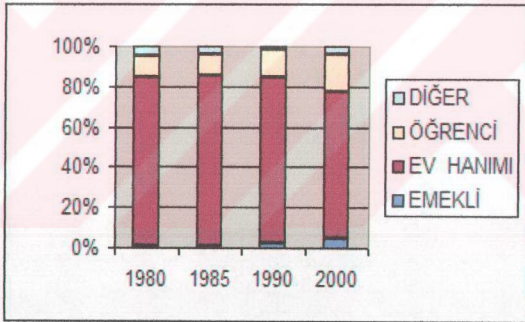
Çanakkale ilinde istihdam edilenlerin sayısında, 1990 yılına kadar sürekli bir artış görülürken 2000 yılında bir azalma yaşanmıştır. İstihdam edilen nüfusta görülen artış hızı cinsiyete göre değişmektedir. İstihdam edilen erkek nüfusun yıllık artış hızı %0,8; kadın nüfusun yıllık artış hızı ise %0,4'tür (DİE 2000 Nüfus Sayımı Sonuçları).

1980-2000 döneminde tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı sürekli azalmaktadır. Ancak, tarım sektörü hala istihdamın yarısından fazlasını kapsamaktadır. Buna karşılık hizmet ve sanayi sektöründe sürekli bir artış gözlenirken, inşaat sektöründe yıllara göre artış ve azalışlar gözlenmektedir.

Şekil 7. İşgücüne Dahil Olmayan Erkek Nüfus Oranı (%)

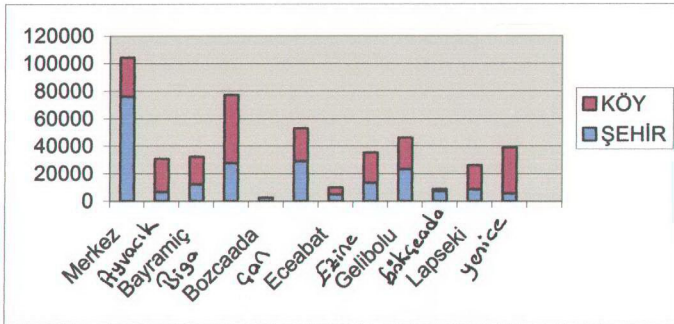

Şekil 8. İşgücüne Dahil Olmayan Kadın Nüfus Oranı (1980-2000)

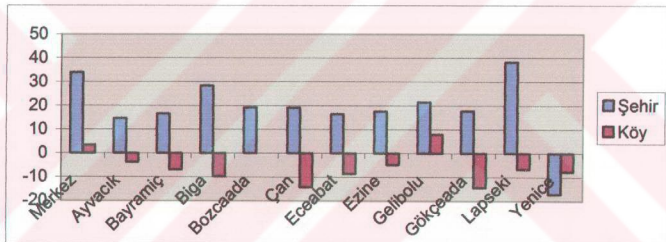
Çanakkale ilinde işgücüne dahil olmayan nüfusun, çalışabilir yaştaki nüfus içindeki oranı 1990 yılı dışında sürekli bir artış göstermiştir. 2000 yılında işgücüne dahil olmayan nüfusun % 68'ini kadın nüfus oluşturmaktadır. İşgücüne dahil olmayan kadın nüfus içinde en fazla paya sahip olan ev kadınlarının oranı 1980-2000 döneminde azalmasına rağmen, bu oran 2000 yılında %72,5 ile hala yüksek seviyesini korumaktadır (Şekil 8).

Şekil 9. Çanakkale İlinde İlçelere Göre Köy ve Şehir Nüfusu

Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre hazırlanmıştır.

Şekil 10. Çanakkale İlinin İlçelere Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı

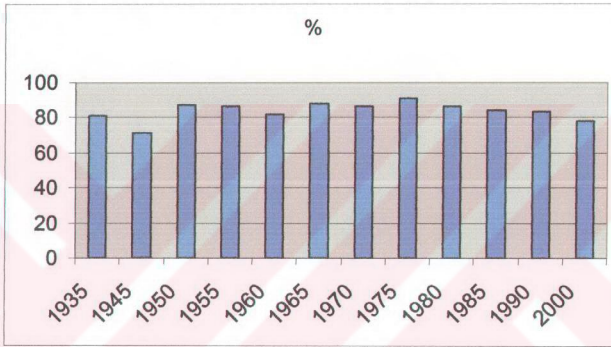
Çanakkale ilinin 1990-2000 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı yaklaşık % 7'dir. İl'e bağlı bulunan 11 ilçeden Biga ilçesi 77.169 nüfusu ile en fazla nüfusa, Bozcaada ilçesi ise 2.427 nüfusu ile en az nüfusa sahip olan ilçelerdir. Çanakkale il merkezinin şehir nüfus artış hızı % 33.9'dur. Çanakkale iline bağlı ilçelerin şehir nüfusları incelendiğinde, şehir nüfusu en fazla olan ilçenin Çan ilçesi, en az olan ilçenin ise Yenice ilçesi olduğu görülmektedir. Şehir nüfus artışının en fazla olduğu ilçe % 38.3 ile Lapseki ilçesi, en az olduğu ilçe % -17.2 ile Yenice ilçesidir (Şekil 10).

Nüfus yoğunluğu il genelinde 47 ve il merkezinde 112 iken, ilçelere göre 21 ile 58 kişi arasında değişmektedir. Yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan

Yenice ilçesinde nüfus yoğunluğu 28, yüzölçümü en küçük olan Bozcaada ilçesinde nüfus yoğunluğu 56 kişidir.

İlde bulunan toplam 589 köyden 458'inin nüfusu 500 kişinin altında olup, köylerin büyük bir çoğunluğu oldukça düşük bir nüfusa sahiptir.

Şekil 11. Çanakkale İlinde Doğınların İl Nüfusu İçindeki Oranı

Doğum yerine göre nüfus, göçün yorumlanmasında kullanılan göstergelerden biridir. Göç alan illerde, doğduğu ilde yaşayanların payı azalmaktadır. Göç almayan illerde ise doğduğu ilde yaşayanların payı zaman içinde önemli değişim göstermemektedir.

1935 yılında Çanakkale ilindeki nüfusun % 80.9'u bu ilde doğmuştur. 1945-1970 yılları arasında genel olarak % 80'in üzerinde olan Çanakkale ilinde doğınların oranı 1975 yılından sonra sürekli bir azalma göstermiştir. 2000 yılında Çanakkale nüfusunun % 78.1'i bu ilde doğın kişilerden oluşmaktadır. Çanakkale ili dışındaki illerde doğınlar içinde en yüksek paya İstanbul ili doğumlular sahiptir. 2000 yılında Çanakkale ilindeki nüfusun %2.5'i İstanbul ilinde doğmuş kişilerden oluşmaktadır. Bunun yanında, Balıkesir, İzmir ve Ankara doğumlu olanlar da önemli bir paya sahiptir (DİE,2000 Genel Nüfus Sayımı).

3.2. Çanakkale İlinde Ekonomik Coğrafi Durum

Yerleşim birimi Çanakkale, Güney Marmara bölümünde yer almaktadır. Birbirine ortalama aynı uzaklıklarda olan üç büyük kent merkezi (Bursa, İstanbul, İzmir) arasındadır. Çanakkale'nin bu konumu merkezi mevkisini göstermektedir. İlin, merkezi mevki özelliği bazı alanlarda kenti etkilerken, diğer taraftan bu etkinin güçlü kentin geleneksel, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde rol oynayamamaktadır. Buna sebep olarak il içi birimlerin (ilçe, köy) uzaklığı ve mevcut üç merkezin etki dalgalarının yönü belirtilebilir. Çanakkale, fiziki olarak bu üç merkezden sanayi üretimine bağlı olan alanlar ile ayrılmaktadır. Buna dayanarak Çanakkale kentinin yerel merkez gibi değerlendirilmesi gerekmektedir. Kent etki gücüne göre bazı yönlerde (örneğin güney) kendi il sınırını aşmaktadır (güneyde etki alanı Burhaniye'ye kadar uzanmaktadır). Bazı yönlerde ise (kuzey ve doğu) etki alanı il sınırları içinde kalmaktadır (Gelibolu ve Biga ilçeleri örnek olarak gösterilebilir). Bu yönlerdeki etki alanları ise otobüs seferlerinin sıklığına göre belirlenmiştir (Koç,T.2004).

Bu genel açıklamalardan sonra, ekonomik coğrafi konumu üç ana bölüm altında inceleyebiliriz.

1. *Sosyo-ekonomik* yapıya göre konum dört farklı grup içinde incelenebilir.

Üretme göre coğrafi durum: Yani ilin temel üretim merkezlerine ve ekonomik kaynaklara göre durumudur. Çanakkale ili genelde temel üretim merkezlerine çok yakın değildir. Kentin ekonomik kaynaklara göre nispi uzaklığı söz konusudur. Özellikle kentin enerjiye göre coğrafi konumuna bakıldığında nispi olarak bağımlı durumda olduğu görülmektedir. Enerji taşıyıcılarının alt yapısının oluşmaması kentin gelişimini engellemektedir (enerji kaynaklarına dayanan sektörlerin gelişmemesi ve kış aylarında ekolojik sorunların ortaya çıkması). İzmir, Bursa, İstanbul gibi çevresindeki temel merkezlerden uzaklığı, etrafındaki kentlerin gelişiminin Çanakkale'yi çok fazla etkilemediğinin göstergesidir. Çanakkale henüz etrafındaki gelişmiş merkezlerin uydusu olamamıştır (Koç, T. 2004).

Pazar Durumu: Bu konum kentin üretim ve tüketim mallarını sürüm piyasasına göre belirlemesiyle oluşmaktadır. Özellikle fiyat konusu farklı ürünler üzerinde önemli bir faktördür. Yani bölge içi rekabet, belli merkezleri tüketici için çekici hale getirebilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında Çanakkale kendi hinterlandı için cazip bir kent haline getirilememiştir. Özellikle Çanakkale'nin doğu kesimi ihtiyaçlarını Çanakkale'den değil, Bursa'dan sağlamaktadır. Çanakkale, çevre için dağıtıcı merkez konumundan daha çok, alıcı merkez konumundadır (çevrede tarım ekonomisinin olması, yelpazeyi daraltmakta ve satıcı merkez konumunu engellemektedir) (Koç, T. 2004).

Demo-coğrafi Durum: Yani nüfus ve insan gücü yoğunlaşmasına göre konumdur. Bu iki faktörün önemi günden güne artmaktadır. Demo-coğrafi konumu araştırılarak kentin hinterlandına göre potansiyeli belirlenebilir. Yani bir noktanın, geniş alana göre konumu çıkartılabilir. Bilindiği gibi demografi unsurlarının alansal dağılışı ve onların kullanımı üretim ünitelerine göre daha dağınıktır. Çanakkale kentinde de bu özellikler demo-coğrafi konum içerisinde kendini göstermektedir. Etki mekanına göre Çanakkale sosyo-kültürel olarak ve ekonomik gelişimine göre farklı bir alandır (kırsal kesim, çiftçi kültürü). Son yıllarda Çanakkale, göç veren merkezden daha çok göç alan merkez durumuna gelmiştir. Ancak bu durum daha çok hizmet sektöründeki memurların emekli yaşına ulaştıktan sonra Çanakkale'yi bir yerleşim noktası olarak seçmesiyle ilgilidir. Ayrıca kentteki üniversitenin varlığı da göçü etkileyen olaylardan biridir. Fakat üniversite göçü, kentin yalnız kültürel yapısını zenginleştirmekle kalmamakta bunun dışında Çanakkale nüfusunda sayısal olarak büyük değişikliklere sebep olmaktadır (İl'de üniversitedeki öğrenci sayısı 10 yılda 2000'den 15.000'e çıkmıştır). Bununla birlikte öğrencilerin, kentin hizmet sektörü üzerindeki etkileri göz önünde tutulması gereken önemli bir faktördür. Bu aktif grubun kente yerleşmesi, hizmetin yeni türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (konfeksiyon, fast-food, sinema, büyük alışveriş merkezleri, kırtasiyeler, kuru temizleme, kuaför, toplu konut inşaatı) (Koç, T. 2004).

Çanakkale imalat sektörünün gelişimine göre halen olması gereken seviyeye ulaşamamıştır. Bu gelişme iki olumlu sonuç ortaya çıkartmaktadır. Kentte çarpık gelişmenin ortaya çıkmaması ve marjinalleşmenin olmamasıdır. Bunun yanında birde olumsuz bir sonucu vardır ki, kentin mekansal gücünün azalmasına bağlı olarak gelir getiren merkeze dönüşmemesidir. Bu durum Çanakkale'yi bazı sektörlerde çevre için bir istihdam merkezi olmaktan uzak tutmaktadır. Ayrıca sosyo-kültürel bakımdan da kentin kültürünü taşıyan insanların emeklilik yaşları gelinceye kadar kenti terk etmelerine neden olmaktadır (Koç, T.2004).

Ulaşım Göre Coğrafi Durum: Yani ulaşım şebekesinin taşıma yeteneklerine, hızına ve nakil yeteneklerine göre durumudur. Burada kentin deniz konumu çok önemlidir. Diğer her türlü ulaşım coğrafi konumunun değerlendirilmesi onların rekabet güçlerine göre belirlenmektedir (kara ve demiryolu kavşakları, stratejik ulaşım hatları gibi).

Ulaşım göre coğrafi konum, ekonomik coğrafi konum içinde özel bir önem taşımaktadır. Bu önemlilik içerisinde kentin boğaz kıyısında yer alması kente bir üstünlük sağlarken; kentte limanın eksikliği, köprü ya da tüp geçidin olmaması ulaşım coğrafi konumun merkezini azaltmaktadır. Kent esas olarak birinci dereceli iki yol üzerinde bulunmaktadır. Bunlar İzmir-İstanbul ve İzmir-Bursa yollarıdır. Ancak bu iki hatta paralel olan İzmir-Bursa-İstanbul karayolunun bulunması kentin önemini azaltmaktadır. Diğer taraftan Çanakkale, Ege'den Trakya'ya giden tek kavşak merkezidir. Bu konumuna rağmen bir kavşak merkezi durumunda değildir. Ancak kentin Avrupa'ya yakın olması ve ileri bir tarihte Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişmesi sonucunda özellikle Kepez Limanının devreye girecek olmasıyla ilin ulaşım coğrafi konumu önemli gelişmeler göstererek değişebilir (Koç, T. 2004).

Sonuç olarak, Çanakkale'de ulaşım coğrafi konum daha çok bölgenin turist potansiyelinin büyümesine ve ekonomik yatırımlara bağlıdır. Bölgede kuzey ve güney yönlü bir gelişim görülürse kentin ulaşım coğrafi konumunun önemi yükselebilir. Buna rağmen Güzelyalı-Edremit hattı üzerinde turizm aktivitelerinin ve ikinci

konutların gelişmesi mevcut yolların da yetersizliği nedeniyle kentin ulaşım coğrafi konumunun yükselbilecek olan önemini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ulaşım coğrafi konum, taşıma yeteneğine göre incelendiğinde; Çanakkale'nin bir merkez olarak geride kalmış olanaklara sahip olduğu görülmektedir. Çanakkale'de ulaşım yolları hıza uygun değildir. Ayrıca ulaşımın kent merkezinden sağlanması kent içi ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir (büyük yük araçlarının kent merkezinden geçmesi, tavanı ve tabanı bu araçlara uygun olmayan yolların bozulmasına sebep olarak, şehir içi nakliyatı olumsuz etkilemektedir).

Ulaşım coğrafi konumu nakit değeri yeteneğine göre incelendiğinde ise; Çanakkale ulaşım yolları (İstanbul-Bursa, İzmir-İstanbul ve İstanbul-Edirne), ulaşım hatlarının gerisinde kalmaktadır. Kuşkusuz bu durum, Kepez mevkiinde bir üst köprünün inşaatı, duble yolun yapılması veya limanın bitirilmesi, ilin gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Çanakkale'nin ulaşım coğrafi konumu değerlendirildiğinde, kısıtlı ulaşım imkanlarının bu şekliyle kalması kente büyük ölçüde zarar vermektedir. Sonuç itibarıyla şu an için kentin ulaşım coğrafi konumu iyi sayılabilir. Ancak alt yapı olarak, bu verimli durumu geriye sevk edebilecek durumdadır (Koç, T. 2004).

Ekonomik coğrafi konumun dört grupta incelediğimiz birinci bölümü esas olarak konumun ekonomik boyutlarıyla ilgilidir. Ürün nakli, insan gücü ve ulaşım boyutları karmaşık olsa da ekonomik coğrafi konumu belirleyen olası faktörlerdir.

2. Ekonomik coğrafi konumun ikinci bölümünü ise *çalışma sahasının idari birime, bölgeye ve ülkeye göre durumunu* oluşturmaktadır. Bu konum merkezi, taşralı, yarı-taşralı ve ücra yerlerdeki gibi konumsal farklılıklar içinde incelenmelidir. Bu sınıflandırma içerisinde böyle bir konum, özellikle gelişmiş bölge ve merkezlere göre oldukça önemlidir. Bu konum kentin temel üretimi üzerinde güçlendirici yada zayıflatıcı etkiler bırakmaktadır. Yani çeşitli yapısal özelliklerine (sosyal yapı, ekonomik dinamizmin seviyesi gibi) etkiler göstermektedir. Bu yönüyle Çanakkale

değerlendirildiğinde kent merkezi, ülkenin kenarında (Ege Denizi sınırında kıyı bölgesi) yer alan bir ünitedir. Üç büyük yerleşim merkezi arasında kalan bir yerleşim birimidir. Ülke merkezinden uzakta ve temel üretime göre pek çok aktif kesiminde yer almayan bir kenttir, yani Çanakkale bu üç gelişmiş merkezden ekonomik açıdan pasif olan alanlarla ayrılmaktadır. Böyle bir yapı içinde bulunması kuşkusuz kentin sosyal yapısına ve dinamikliğine etki göstermektedir. Yani bu üç merkezin kente olan etkisi büyük ölçüde zayıf sayılabilir. Bu sonuç komşu alanlarla bileşim sürecinin görülmemesine neden olmaktadır (ortak yatırım projeleri, enerji ve kaynak kullanımı, ulaşım sistemlerinin gelişimi, istihdam ortaklı ve sosyal hizmetler) (Koç,T. 2004).

Güney Marmara ile Kuzey Ege kesişiminde yer alan kentin güney yönü Kaz Dağları ile sınırlanmış ve oluşmuş olan Burhaniye-Küçükkuyu turist megapolünün etki gücü bu nedenle daralmıştır.

3. Ekonomik coğrafi konumun bu bölümünde *kentin ve diğer yerleşim birimlerinin etki alanının boyutu* dikkate alınacaktır. Çanakkale’de makro (geniş alana etki) konumu, üç büyük merkez üzerinden değerlendirilir ve kentin makro etkisi oldukça zayıftır. Mezo (orta büyüklükteki alana etki) konum; kentin kendi il sınırlarını aşarak komşu illerin (Balıkesir, Tekirdağ) etkileşimlerini içerir ki bu etkinin de güçlü olmadığı söylenebilir. Ekonomik coğrafi konumun belirlenmesinde mikro (dar alana etki) konum daha büyük önem taşımaktadır. Çanakkale’den en uzak olan ilçe Yenice’dir (101 km.). Genelde Çanakkale, kendi il sınırları içerisinde bu yerleşim birimleri için bir merkez durumundadır. Ancak bu merkez statüsü özünde bir idari birim olmanın verdiği merkeziyetçiliktir. Sosyo-kültürel ve ekonomik olarak Çanakkale, bu yerleşim birimleri için doğal bir merkez değildir (Koç,T. 2004).

Çanakkale doğal yapısından dolayı farklı ekonomik alanlara sahiptir. Bunun en güzel örneği de güneyinde zeytin tarımı yapılırken, kuzeyinde meyve tarımının ön plana çıkmasıdır. Sonuç olarak, Marmara ve Ege Bölgelerinin kesişimlerinde il merkezi olan Çanakkale, kendine özgü sosyo-kültürel ve ekonomik yapıya sahip bir mekandır. Bir yerleşim birimi olarak çevresinden farklı bir yapıya sahip olan kentin, merkezleri ile arasında yerleşim zinciri yoktur. Bu zincir şu an için sadece güney kısmında yeni oluşmaktadır. Fakat kentin stratejik konumu (askeri merkez) ve tarihsel gelişimi kentin kendi çevresiyle tam olarak bileşimine engel teşkil etmektedir.

Tarım ve Hayvancılık

Tarım, Çanakkale'deki temel ekonomik etkinliktir. Ancak ilde kurulu sanayi yapısının büyük ölçüde tarıma dayalı olması ilin yaşamında tarımın önemini daha da artırır. DİE köy bilgi anketine göre, Çanakkale köylerinin % 70'inden fazlasının en önemli gelir kaynağı tarla ürünleridir. İlde toplam ekili alanlar içinde en geniş yeri tahıllar kaplar. Tahıllar en çok buğday, arpa, yulaf ve çavdar ekilmektedir. Başlıca tahıl ekim alanları Bayramiç, Biga, Çan ve Yenice'dir. Ayrıca baklagil ekimide önem taşımaktadır. En çok bezelye, bakla ve börülce üretimi gerçekleştirilir. Batı Trakya göçmenleri ili birlikte 1950'li yıllarda başlayan ayçiçeği üretimi yanında ayrıca susam ve tütün gibi sanayi bitkilerinin ekimi de önem taşımaktadır.

İlin en önemli tarım ürünleri hububattan sonra domates, zeytin ve üzümdür. Zeytincilik Ayvacık ve Ezine kıyı köylerinde başlıca geçim kaynağıdır. Verimli toprakları ve ılıman iklimi ile Çanakkale aynı zamanda çeşitli meyvelerin yetiştirildiği bir ildir.

Çanakkale'de *hayvancılık* köylünün önemli geçim kaynaklarından birisi ve tarım sektöründe ikinci bir yere sahiptir. İl içinde mera ve çayırların kapladığı alan % 5 civarındadır.

Çanakkale, Marmara Bölgesinde, İstanbul'dan sonra ikinci büyük balıkçılık merkezidir. İl suları balık bakımından oldukça zengindir. Diğer yandan 'Gökçeada ve Bozcaada Tarımsal Kalkınma ve İskan Projesi' kapsamında kültür balıkçılığı ayrıca teşvik edilmektedir.

Sanayi ve Ticaret

Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Nisan-Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre illere göre işyeri sayısı ve ortalama çalışan sayısı tespit edilmiştir. 2000 yılı nüfus sayımına göre

il genelinde 464.975 nüfusu sahip olan Çanakkale’de 14.366 işyerinde ortalama 39.932 çalışan bulunduğu tespit edilmiştir.

	Deri Konfeksiyon	İçki	Orman Ür./Mobilya	Maden	Konserve	Süt Ürünleri	Taşa toprağa dayalı	Zeytinyağı imalatı	Un fabrikası	Demir (İnşaat)	TOPLAM
Çanakkale	3 356	1 112		3 155	9 3500	8 51	1 35	1 105	2 26	1 210	29 4550
Ezine	5 104			1 15		20 151	1 353	6 67	1 8		34 698
Yenice	1 20		2 30		1 764	1 5			4 32		9 851
Ayvacak	2 42					3 12		7 81	1 4		13 139
Lapseki	1 27				2 160	4 22					7 219
Bozcaada		2 20			1 3	2 8					5 31
Bayramiç		1 5			1 46	9 97		1 4			12 152
Çan				2 92		1 6	4 3663		3 21	1 100	11 3882
Eceabat					1 190	1 9					2 199
Biga	15 108		7 339	7 229	4 131(Geçici:700)	11 140	4 101		9 156	2 33	59 1338

Çizelge 2. Çanakkale ili genelinde faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarının sayıları ve çalıştırdıkları işçi sayısı
Kaynak: Çanakkale, Biga Sanayi ve Ticaret Odaları'ndan alınan bilgilere göre düzenlenmiştir.

Çanakkale’de sanayi genellikle tarıma dayalı olarak son 25 yıldan bu yana belirli bir atılımla bazı alt sanayi dallarında gelişme ve yapılaşma göstermiştir. Tarıma dayalı sanayiler sebze, meyve, deniz ürünleri ve süt ürünleri, un, yem, yağ ve içki alt kollarından oluşmaktadır. Çanakkale imalat sanayinin başlıca yoğunlaşma alanı gıda dışında taş ve toprağa dayalı sanayidir. İlin başlıca sanayi ürünleri konserve, kurutulmuş sebze, çimento, seramik sanayi ürünleri ve süt ürünleridir.

Çanakkale sanayi 1970’li yılların başına değerli önemli gelişme göstermemiş olmasında Türkiye’de sanayinin hızlı geliştiği Marmara Bölgesi gelişim alanı dışında kalmasının temel etkenlerinden birisinin stratejik bir konumda ve özellikle bir askeri bölge olması etken olmuştur. Ayrıca il dışından gelen sanayi sermayesi Balıkesir ve Bursa’yı daha cazip bulmuştur. İlde sanayinin gelişmesine öncülük edebilecek devlet işletmelerinin sınırlılığı da ayrı bir etkidir. İl Merkez’inden sonra Çan ve Biga ilçeleri en fazla sanayi tesislerinin olduğu alanlardır.

1. BÖLÜM: SEÇMEN DAVRANIŞLARINDA ROL OYNAYAN ETKENLER

Seçmen kitlesi demokratik yönetimlerin en önemli aktörlerinden birisidir. Bu aktörlük; hem kendi yöneticilerini belirlemelerini ve işbaşına getirmelerini, hem de onları denetleyip, görevlerini sürdürme veya yönetimden uzaklaştırılmalarını kapsamaktadır. Seçmenlerin, bu faaliyetleri yapmalarına imkan sağlayan en temel araçlardan birisi ise oy vermedir.

“Seçmen tercihiyle doğrudan ilgilenen Batı ülkeleri ve ABD’deki çalışmalara bakıldığında, üç yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar sosyolojik, psikolojik ya da partiyle özdeşleşme ve rasyonel yaklaşımlardır. Lazarsfeld tarafından geliştirilen sosyolojik yaklaşım; seçmenlerin daha çok grup bağları, dini bağlılık ve ikameti, karar süreçlerinde dikkate aldıklarını savunmaktadır. Sosyo ekonomik statü derecesi ve dini bağlılık, politik bağlılığın belirlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Seçmen genellikle üyesi bulunduğu grubun siyasal tercihleri yönünde oy kullanır” (Gülmen 1979:51).

Campell, Converse ve Miller’in ortaya koyduğu psikolojik veya partiyle özdeşleşme yaklaşımı, seçmenlerin karar süreçlerinde tutumların ağırlık kazandığını ifade etmektedirler. Bu modelin özü; seçmenin bir partiye karşı duyduğu sevgi, bağlılık ve taraftar olmasıdır. Campbel, partiyle özdeşleşmenin küçük yaşlarda aile içerisinde gerçekleştiğini ve politikayla yoğun olarak ilgilenen ebeveynin çocuklarında, belli bir partiye karşı daha güçlü psikolojik bağlılıkların oluştuğunu tespit etmişlerdir. Aile kendi toplumsal ve ekonomik özelliklerinin koşullandırdığı bir kültürü çocuklarına iletmektedir. Aile içinde siyasal tercihlerde büyük oranda tutarlılık bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre birisi veya her ikisi de politik yönden aktif olan Demokrat ebeveynin çocuklarının % 79’u Demokrat, % 8’i Cumhuriyetçi; tersi bir durumda yani Cumhuriyetçi ebeveynin çocuklarının % 71’i Cumhuriyetçi, % 14’ü ise Demokrat olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum seçmenlerin parti belirlemelerinde ve siyasallaşmalarında çocukluk yıllarının etkili olduğunu, aile ortamının etkisi altında

kaldığını ve ileriki yıllarda da ilk tercihinin kolayca terk edemediğini göstermektedir. Ailenin siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkilerini konu alan ve 1944-1968 yılları arasında yapılmış araştırmaları inceleyen Connell'e (1972:323-333) göre; ailenin etkisi ile özgül siyasal görüşlerin geliştiğini gösterecek bir kanıt yoktur. "Eğer, kuşaklar arasında siyasal görüşler bakımından bir yakınlık varsa, bunun nedeni benzer koşulların genç kuşaklar üzerinde de benzer sonuçlar doğurmasıdır. Çocuklar ana-babalarından, standartlara ilişkin görüşler alabilirler, fakat özgül siyasal görüşlerin gelişmesinde ailenin önemli bir etkisinin olduğu söylenemez" (Alkan,1979:26).

Antony Downs tarafından dikkat çekilen ve daha sonra birçok araştırmacı tarafından üzerinde çalışılan rasyonel yaklaşımın temel iddiası ise, seçmenlerin daha çok şahsi çıkarlarını maksimize etme amacıyla siyasal tercihte bulunmalarına yöneliktir. İnsanların karar verebilmesi için daha çok bilgi sahibi olmaya, bu bilgileri bütüncül bir yolla, soğukkanlı değerlendirmeye ihtiyaçları vardır. Eğer tuttuğu partinin gerçekten kazanma şansı varsa, o partiye oy verecektir. Eğer tuttuğu parti hiç kazanma şansına sahip değilse, en sevmediği partinin kazanmasını engelleme şansına sahip olacak diğer bir partiye oy verecektir. Eğer seçmen uzun vadeli düşünüyorsa, tuttuğu partinin hiç kazanma şansı olmasa bile, gelecek seçimlerdeki alternatiflerini geliştirebilmek için yine bu partiye oy verecektir. "Rasyonel oy vermede değerlendirme önemli bir unsurdur ve seçmenler tekliflerle, vaatlerle değil sadece sonuçlarla ilgilenmekte, daha çok geçmiş icraatların sonuçlarına tepki duyduğu anlaşılmaktadır" (Kalender 2000:50-65).

Seçmen tercihi kadar, seçimlere katılmada da etkili olan faktörler vardır. Lipset ve Lazarsfeld, sandık başına gidip gitmemekle ilgili olarak dört genel eğilimden söz etmektedirler (Kışlalı 1993:27).

- 1- Hükümetin izlediği siyaset, bir toplumsal grubun çıkarlarını ne kadar yakından etkiliyorsa, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi de o kadar çok artacaktır.
- 2- Hükümet kararlarının kendisiyle ilgili sonuçları konusunda bir toplum kesimi ne kadar çok bilgi sahibiyse, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar artar.

Hükümet kararlarının yaratacağı sonuçların açık olup olmaması; toplum kesimlerinin onları kavrayabilmeleri için gerekli eğitim ve deneyim düzeyleri; o toplum kesimindeki bireylerin birlikte değerlendirme yapma olanağına sahip bulunup bulunmamaları gibi koşullar bu konuda belirleyici olmaktadır.

3- Bir toplum kesimi üzerinde, siyasal katılım yönündeki baskılar ne kadar fazlaysa, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar artar. Ama bu baskıların birey üzerindeki etkisi, bireyin üyesi olduğu toplum kesimiyle olan ilişkilerinin yoğunluğuna bağlıdır. Yani gecekondulu, yeni göçmen sandık başına gitmek için fazla bir istek duymayabileceği gibi, henüz toplumsal ilişkileri yoğunlaşmamış bir genç yada toplumsal ilişkileri giderek azalmış bir yaşlı da genellikle aynı durumdadır.

4- Grup üzerindeki baskılar aynı yönde olduğunda katılma eğilimi artarken, zıt yönlere olduğu zaman katılma eğilimi azalır.

Yukarıdaki yaklaşımlar Batılı ve Amerikalı seçmenler üzerinde çalışılarak geliştirildiği, her zaman ve şartlarda her ülke insanı için geçerli olamayacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Bu sebeple, her bir yaklaşım doğrultusunda siyasal tercihte bulunabilecek seçmen tipleri belirlenmiştir. Bunlar; idealist, gelenekçi ve faydacı seçmenlerdir. Faydacı tipler rasyonel teori doğrultusunda ekonomik çıkarlarını maksimize etmeye çalışan ve bu doğrultuda siyasal tercihte bulunan seçmenlerdir. İdealist seçmen tipi, dini inanç ve ideolojisi doğrultusunda oy kullanan seçmenlerdir. Gelenekçi seçmenler; aile, yakın çevre ve grubundan etkilenerak herhangi bir partiye oy veren ve bu partiden vazgeçmeyi düşünmeyen seçmenlerdir.

Seçmen tercihini etkileyen faktörleri birleştirmek ve hepsini kapsayıcı bir başlık altında toplayabilmek için değişik bir sınıflandırmanın yapılması zorunlu hale gelmektedir. Bu doğrultuda, seçmen tercihini etkileyen temel faktörler aşağıda sıralandığı gibi 5 ana başlık altında sınıflandırılmaktadır.

SIYASAL PARTİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

ADAYLA İLGİLİ FAKTÖRLER

GÜNDEM (KONU) FAKTÖRLER

SEÇMENLE İLGİLİ FAKTÖRLERİ

PROPAGANDA VE İLETİŞİM ARAÇLARI

1.1. Siyasal Parti İle İlgili Faktörler

Parti lideri, parti tipi, programı, ekibi, gerçekleştirilen icraatlar, partinin vaat ve söylemleri, politikaları, imajı, ideolojisi, dine bakış açısı, teşkilat yapısı, seçmenle ilişkileri gibi alt faktörler siyasi partiye oy vermede etkili olmaktadır. Siyasal partiyle ilgili bütün faktörlerin her birisi, değişik seçmenler üzerinde etkili olabilecek ve bunun sonucunda bir kişinin o partiye oy verip vermemesini belirlemede yardımcı olacaktır.

Genellikle, ideolojik partiler yoluyla siyasete katılanlar sayıca az olmakla beraber, daha yoğun bir katılma gösterirler.

“Siyasal partiler, seçimden seçime yürüttükleri kampanyaların yanı sıra; gençlik ve kadın kuruluşları ve diğer yan kuruluşları ile yoğun bir siyasallaşma eğitimi yaparlar. Doktriner partilerde bu eğitim çok daha yaşamsal bir boyut kazanır. Siyasal partilerin etkili bir toplumsallaştırma rolü oynaması, toplumda önemli kültürel farklılaşmalar yoksa, ulusal bütünlüğü sağlayıcı yönde olabileceği halde; siyasal kültürün parçalanmış olduğu toplumlarda, kültürel bölünmeleri daha da derinleştirip, ulusal bütünlüğü tehlikeye sokabilir” (Özbudun, 1977: 108-109). Doktriner eğilimli küçük partilerin (yasa dışı partiler de bu genellemeye katılabilir), gençlerin siyasal eğilimlerini güçlü bir biçimde etkilemeye çalışmaktadır. Ülkü Ocakları, Akıncılar gibi belirli partilerin yan kuruluşları, çok küçük yaştan başlayarak, çocukları etkilemeye, kamplar ve ideolojik çalışmalarla bu etkinliklerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar.

Partinin programı ve söylemleri, siyasal tabanını belirlemede önemli bir faktördür. ANAP’ın milliyetçi-muhafazakar ve liberal kimliği merkez sağa yerleşip, ülkemizde orta gelirli ve dindar kesimin oylarını toplamasında etkili olmuştur. Ancak 1991 yılından sonra RP’nin dini söylemlerine karşılık ANAP’ta dini konuların geri plana atılması, Anadolu’daki muhafazakar seçmen kitlesinin oylarını RP’ne kaydırmasına sebep olmuştur.

1.2. Adayla İlgili Faktörler

Seçmen tercihini etkileyen faktörlerden birisi olarak aday da, kişilerin oylarının yönünü belirlemede önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Özellikle adayın imajı, kişiliği, cinsiyeti, eğitimi, konuşma üslubu, performansı, ideolojisi, belli olaylar ve durumlar karşısındaki tutum ve kanaatleri, seçimi kazanabilme ihtimali, vb. seçmenlerin tercihini olumlu veya olumsuz etkileyebilecek nitelikler arasındadır.

Birçok vatandaş için parti ve program soyut kavramlardır. Siyasal modernleşme düzeyine bakılmaksızın, çeşitli ülkelerde görülen bir olay, bazı liderlerin kitlelere çekici gelmesi, onları harekete geçirmesidir. Örneğin “ABD’nde Eisenhower, siyasal özelliklerinden çok, kitlelerin kendisine duyduğu bağlılıktan dolayı seçilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında ABD’nin ordu komutanı olması halka güven vermesinde etkili olmuştur. Hatta, kendisinin seçmenden oy sağlayabileceğini hissettikleri için gerek Demokrat Parti, gerek Cumhuriyetçi Parti kendisine adaylık teklif etmişlerdir” (Turan 1981:91).

Oy vermede hemşerilik duygusu ön plana çıkabilmektedir. Ülkemizde özellikle adayın doğduğu yerden almış olduğu oyların diğer illere göre daha fazla olduğu gözlenmiştir. 1987-1991 seçimlerinde ANAP’a en fazla oyun Malatya’dan gelmesi buranın Turgut ÖZAL’ın doğum yeri olmasından yine 1994 ve 1995 seçimlerinde Rize’den ANAP’a gelen oyların parti başkanı Mesut YILMAZ’ın doğum yeri ve geleneksel seçim çevresi olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. 2002 genel seçimlerinde ANAP’ın ülke genelinde aldığı oy ülke barajını aşamazken, Rize’den gelen oy oranı % 28,5 olmuştur. DYP ise en fazla oyunu Süleyman DEMİREL’in doğum yeri olan Isparta’dan almıştır.

2002 yılı genel seçimlerinden sonra Çanakkale merkez ilçe ve Biga’da yapmış olduğumuz anket sonuçlarına göre AK Parti’yi tercih edenlerin büyük oranının parti kurucusu Recep Tayyip Erdoğan’dan kaynaklandığı, insanların yeni yüzler arayışı içinde olduğu tespit edilmiştir.

1.3. Gündem ve Konu Faktörü

Seçim dönemlerinde seçmenler için önem arz eden siyasal, ekonomik ve sosyal olayları kapsamaktadır. Ülkedeki herhangi bir siyasal kriz, dış politika konusu, enflasyon, hayat pahalılığı, terör, geçim standartları, insan hakları gibi konular gündem veya konu faktörleri içerisinde ele alınabilecektir. Seçmenlerin gündeminde bulunan ve çözüm bekleyen herhangi bir probleme parti ve adayların bakış açıları, çözüm önerileri, oyların yönünü belirlemede etkili olmaktadır. Bu faktörler grubu, özellikle herhangi bir partiye bağlılığı gelişmemiş veya çok zayıf kalmış yada kararsız seçmenler üzerinde daha önemli hale gelmekte ve bu grupların tercihlerini etkilemektedir.

Konuya oy vermeyi rasyonel yaklaşımın içerisinde değerlendirmek mümkünse de, son yıllarda öneminin artması ve üzerinde detaylı çalışılması onu başlı başına bir yaklaşım haline getirmiştir. Konuya oy verme yaklaşımı; seçmenlerin öncelikle gündemdeki bazı konular doğrultusunda aday veya partileri değerlendireceklerini, bunun sonucunda da kendi durumlarıyla çakışan aday veya partiyi tercih edeceklerini varsaymaktadır. Bu yaklaşım tüketici modeline benzemekte ve seçmenleri; daha iyi bir ürünü sürekli arayan, süper marketler arasında tercih yapan müşteriler gibi düşünmektedir. “İngiltere’de 1974 seçimlerinde en önemli gündem konuları fiyat artışı, işsizlik, sendika ve grevlerdir. Bu konuları ön plana çıkaran ve en uygun çözüm yollarını sunan İşçi Partisi iktidar olmuştur. 1979 seçimlerinde ise Muhafazakarlar gündeme, vergiler ile hukuki problemleri öne sürerek muazzam bir ilerleme kaydetmişler ve seçimi kazanmışlardır. Muhafazakarların başarısı doğru konular hakkında doğru şeyler söylemelerinden kaynaklanmaktadır” (Aktaran Denver 1989:76-78). Konuya oy verme güç artırıcı faktörler arasında değerlendirilip, konuların bazı seçmenlerin tercihini etkilediği anlaşılmaktadır. Parti bağlılığı zayıf olan veya hiç parti tutmayan seçmenlerin tercihinde konuya oy verme önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

“Güncel önemli olaylar, özellikle kararsız seçmenlerin oyları üzerinde etkili olabilmektedir. Örneğin, şiddet olaylarının artışının yarattığı korku, genellikle tutucu

eğilimleri güçlendirmekte, arayış içinde olanları istikrara, güçlü görünene itmektedir” (Kışlalı 1993:195).

TÜSES verilerine göre, “Aralık 1993’te seçmenlerin en önemli gördükleri üç sorun terör (% 45), hayat pahalılığı (% 37), işsizlik (%10,4) olup terör konusunda en fazla söylemlerde bulunan DYP, RP’den sonra ülke genelinde ikinci parti olmuştur. Mart 1996’ya gelindiğinde hayat pahalılığı, enflasyon % 46,7 ile ilk sırada, onu terör (% 16,7), işsizlik (% 12) takip etmektedir. Ekonomik problemler 2002 genel seçimlerinde de en fazla görülen sorun olmuş ve insanlar yeni arayış ve eski partilere güven eksikliği nedeniyle yeni kurulan AKP’yi birinci parti çıkarmışlardır” (TÜSES Verileri 1996).

1.4. Seçmenle İlgili Faktörler

Seçmenle ilgili faktörler arasında ise, insanların kendi yapılarından kaynaklanan eğitim, cinsiyet, yaş, dini inanç, parti ve aday politikalarına bakış açıları, parti ve lidere bağlılıkları, ekonomik menfaatleri, aile ve yakın çevrelerini dikkate alıp almamaları, algı sistemleri, zeka seviyeleri sayılabilir.

1.4.1. Ekonomik Faktörlerin Seçmen Davranışları Üzerindeki Rolü

Oy verme, mükafatlandırma veya cezalandırmayı amaçlayıp beğenme veya öfkenin bir ifadesidir. Çıkar peşinde koşan insanlar ekonomik durumları iyiye gittiğinde hükümeti mükafatlandıracaklar, kötüye gittiğinde de onu cezalandıracaklardır. “Oy verme davranışı üzerinde ekonomik faktörlerin derecesi, ülkenin içinde bulunduğu olağan veya olağanüstü şartlar, insanların hükümetin icraatlarını algılama biçimi, iktidardaki ve muhalefetteki siyasetçilerin ülkenin gündemine getirdikleri konular, ekonominin önceki yıllara göre durumu seçmenler tarafından belirlenmektedir. Ülke ekonomisinin, önceki yıllarla karşılaştırıldığında görece durumu, ekonomik faktörlerin oy verme davranışındaki etkisini çalışan araştırmacıların üzerinde en fazla durduğu konulardan biridir. Çünkü kamuoyu araştırmalarında seçmenler ülkenin karşılaştığı en önemli sorun olarak ekonomiyle ilgili bir konuyu belirtmektedirler. Türkiye’de yapılan bir araştırmada da başbakan

olmaları halinde deneklerin ilk ele alacakları konunun genel ekonomik sorunlar olduğu belirtilmiştir” (Abadan,N. 1965).

Savaş zamanı hariç ekonominin yönetimi, seçmenler tarafından ulusal siyasi otoritelerin sorumlu tutulduğu en önemli görev olarak görülmektedir. Özellikle reel şartların kötüleştiği üretim ve istihdamın düşmekte olduğu dönemler ekonominin seçim sonuçları üzerinde en çok etki yaptığı ve belirleyici olduğu zamanlardır.

“Gelir düzeyi ile siyasal katılma eğilimi doğru orantılıdır. Gelir düzeyi yükseldikçe siyasal olaylara ilgi artarken, en düşük gelir gruplarına doğru gidildikçe bu ilgi tamamen yok olabilmektedir” (Kışlalı 1993:190).

Bulutay ve Yıldırım'ın (1968:21) yaptıkları ortak araştırma, 1950-60 döneminde iktidardaki DP hükümetinin ekonomik alandaki performansı ile seçimlerde elde ettiği oylar arasında doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkiye'nin tarım kesimi üzerine yaptıkları araştırmada, iktidar partisinin oylarını artırması için sadece mevcut ekonomik şartları korumanın, hatta çok düşük bir artış gerçekleştirilmesinin bile yeterli olmadığını, oy artışının ancak önemli bir ekonomik büyümeyle mümkün olabileceğini 1950,1954,1957 ve 1961 seçimlerinden örnekler vererek ortaya koymaktadırlar. Çünkü gelir dağılımındaki adil olmayan durumlar nedeniyle küçük orandaki ekonomik iyileşmeden geniş halk kesimlerinin pay alması mümkün olamamaktadır. Kişi başına gelirden artma olduğunda iktidarın oylarında bir artma meydana gelmiş (1950-1954 seçimleri), birey başına gelir artmayınca iktidarın oyları azalmıştır (1957 seçimleri). Aynı türde ilişkinin 1961 ve 1965 seçimleri için de geçerli olduğunu tespit eden bu araştırmacılar ayrıca bölgesel düzeyde analiz yaparak bir bölgenin geçim kaynağı oluşturma bakımından hayvan ürünlerinin veya tarımsal ürünlerin ağırlığını dikkate alarak, bu ürünlerde değer artışına paralel olarak hükümetin oylarının o bölgede azaldığını veya arttığını bulmuşlardır.

Savaş durumları hariç ülkede iş şartlarının sağlıklı olmadığı her durumda ekonomi diğer konuları siyasi gündemden düşürecek kadar önemlidir. Genel ekonomik siyasa nedeniyle seçimdeki cezalandırma veya mükafatlandırma, ulusal

seviyedeki seçimi kazanan bütün siyasileri etkilemekten çok hükümette görev alan partileri ve onların milletvekillerini etkilemektedir.

Ekonomik durumun zamanlaması da önemlidir. İktidarın seçimlerde başarısını belirleyen en önemli unsur seçimlerden hemen önce ekonominin sağlıklı durumudur. Seçime doğru yapay olarak yaratılan bir refah artışı taktiği politikacılar tarafından denenmektedir. Ancak bu taktiği uygulayan her hükümetin seçimlerde başarı sağlayamaması bu kuralın her zaman geçerli olduğu iddiasını çürütmektedir.

Seçmenler kendi mali durumlarındaki değişikliklere olduğu kadar makroekonomik şartlardaki dalgalanmalara karşıda hassas davranabilmektedirler. Markus seçmenleri bu bakımdan ikiye ayırmaktadır: (Gregory M: 1993)

1- Kendi ekonomik durumunu düşünenler ve bireysel çıkarına göre oy verenler (o bunlara cüzdan seçmeni demektir).

2- Toplumunu düşünen ve siyasi yargıları sadece kendi durumlarına göre değil ulusun ekonomik durumuna göre oluşanlar. Toplumcu seçmenler, ulusal ekonomilerin iyileşmesi durumunda iyiye giden ekonominin rantından bireysel olarak kendilerinin yararlanıp yararlanmadıklarına bakmaksızın iktidar partisine oy verirler. Seçmenler, partinin geçmiş performansının değerlendirilmesinin iktidar adaylarının gelecek için yaptıkları vaatlerden daha önemli bulmaktadırlar. İktidardakiler hakkındaki kararların esas olarak onların geçmişteki icraatlarına göre verildiği, muhaliflerin ise daha çok geleceğe yönelik politika vaatleriyle değerlendirildikleri görülmektedir.

Toplumun gündemini aniden değiştiren ve bir bunalım niteliğinde ortaya çıkan toplumsal, siyasal ve uluslar arası nitelikteki sorunlar seçmen davranışında ekonomik faktörlerin etkisini gölgede bırakabilmektedir. ABD’nde 1968 yılındaki ırkla ilgili konuların yaygın olarak gündeme gelmesi ve 1976 yılındaki Watergate skandalı, 1968 ve 1976 seçimlerinde, seçmenler üzerinde yaptığı etkiyle oldukça belirleyici olmuştur. Bu ve benzeri olaylar ekonomi dışındaki faktörlerin de seçmen

davranışı üzerinde, olağandışı şartlara bağlı olarak, ekonominin durumundan daha fazla etkili olabildiğini göstermektedir.

“Sanayileşmenin ilk aşamalarında kitleler yaşam koşullarının iyileşmesinden etkilenip tutuculaşabilmektedirler. Ama zamanla kendi koşulları ile diğer toplum kesimlerinin koşullarının karşılaştırılması önem kazanmaktadır. Kendi koşulları iyileşirken başkalarının koşulları çok daha hızla iyileşiyorsa, bu durum hoşnutsuzluk yaratabilmektedir. Örneğin, Türkiye’de gecekonduya ilk gelenlerin, şimdiki durumlarını köydeki koşullarla karşılaştırarak sağ partilere oy vermeleri, zaman geçtikçe hoşnutsuzlaşıp sola kayma eğilimi gösterdikleri bu açıdan yorumlanabilir. Nasıl ki, 1950’yi izleyen yıllarda, kamu görevlilerin gelirlerinin diğer toplum kesimlerine göre daha az artması, onların oylarının sola kaymasında rol oynamıştır” (Kışlalı 1993:195).

Hemen hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, “çiftçiler ve işçiler gibi alt gelir sınıfında bulunan meslek gruplarının sol partilere; işveren, yönetici gibi üst gelir grubunda yer alan kimselerin ise daha çok sağ partilere oy verdiğini göstermektedir” (Lipset 1964:207). Sanayileşmiş ülkelerde sağ partiler mevcut düzeni koruyan, sol partiler ise düzende daha köklü değişiklikler öneren ve toplumsal kesimlerin sorunlarına daha çok sahip çıkan partiler olarak tanımlanır. Düşük gelirli gruplar iktisadi durumlarını düzeltmek için sol partileri, yüksek gelirli gruplar ise ekonomik avantajlarını korumak için sağ partileri tutarlar. Sola oy vermek bir hoşnutsuzluk ifadesi, ihtiyaçların karşılanmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

YÜKSEK SOL OYU	DÜŞÜK SOL OYU
Büyük Şehirler	Küçük şehirler, taşra
Büyük Fabrikalar	Küçük fabrikalar
İşsizlik oranı yüksek gruplar	İşsizlik oranı düşük gruplar
İrk yada din azınlığı grupları	İrk yada din çoğunluğu grupları
Erkekler	Kadınlar
İktisaden ileri bölgeler	İktisaden geri bölgeler
Kol işçileri	Büro işçileri
Sıra İşçileri	Yetişkin işçiler
Belirli meslekler - Madenciler - Balıkçılar - Tüccar Çiftçiler - Denizciler, dok işçileri - Orman işçileri	Belirli Meslekler - Hizmet sektöründe çalışanlar - Köylüler ancak kendilerine yetecek kadar üretim yapan çiftçiler

Çizelge 3. Çeşitli ülkelerde düşük gelirli grupların sola oy vermesindeki değişmelerle ilgili sosyal karakteristikleri

Kaynak: Lipset, S.M. 1964 “Siyasi İnsan” Türk Siyasi İlimler Derneği Yay. Seri:8 ANKARA

“Türkiye’de partilerin tabanlarıyla ideolojik yönelişler arasında Batı’daki partilere göre önemli farklar vardır. Bireysel olmayan etnik, dinsel ve toplumsal unsurlarında önemli rol oynadığı dikkate alınmalıdır. Dini inanç, grup bağları gibi hallerde yoksul kimselerin muhafazakarlara, zenginlerin de sosyalist partilere yöneldiği görülebilmektedir” (Sitembölükbaşı Ş. 2001:25).

“Alt sosyoekonomik düzeydekiler hayat pahalılığına karşı tedbir alma, din işlerine önem verme ve işsizlikle mücadele gibi konulara daha çok önem vermektedirler. Orta sosyoekonomik düzeydekiler genel ekonomik tedbirlerin alınması, eğitime önem verilmesi, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesini öncelikli sorunlar olarak belirtmektedirler. Üst sosyoekonomik düzeydeki kimselerse siyasi rejim sorununu öncelikle çözülmesi gereken bir konu olarak düşünmektedirler” (Abadan 1965).

“1987 seçim sonuçlarına göre SHP gelişmiş illerde en fazla oy almakta, ilin gelişmişlik düzeyi düştükçe partinin oyu da düşmektedir. Bu sonuç CHP’nin 1960 ve 1970’li yıllardaki oy dağılımıyla uyumludur. Ancak ilginç olan nokta, 1991 seçimlerinde CHP’nin en çok az gelişmiş illerden oy almış olmasıdır. Gerçekte bu durum CHP’nin geleneksel seçmen yapısının değiştiğini göstermekten çok, Halkın Emek Partisi adaylarının SHP listesinden aday olmaları nedeniyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki az gelişmiş illerin oylarının büyük bir kısmının SHP oylarına katılmasının bir sonucu gibi görünmektedir. DYP ise oylarını 1987 ve 1991 seçimlerinde en çok, orta ve gelişmiş illerden toplarken; en az, az gelişmiş illerden sağlamıştır. Bu sonuç DYP’nin AP’si tabanını andırmakta ve DYP’nin AP’nin geleneksel tabanından oy aldığı izlenimini vermektedir” (Arı 1993:25).

Sosyoekonomik yapıyla siyasal katılma arasındaki ilişkiyi araştıran Abadan ve Yücekök, “oy vermeye karşı en büyük ilginin üst ve alt gelir gruplarından geldiğini, orta gelir gruplarının ise oy vermeye daha az ilgi duyduklarını belirtmektedir. Üst gelir grupları siyasi olaylar hakkında sahip oldukları yüksek ilgi ve bilgi düzeyi ile olaylardan haberdar olma yeteneği, onların günlük olaylarla kendi

çıkarları arasında ilişki kurmalarına imkan vermekte ve bu sebeple bu gruplarda oy vermeye karşı yüksek bir ilgi duyulmaktadır. Diğer yandan güç hayat şartları ve ağır geçim sıkıntısının baskısını duyan ekonomik düzeyi düşük gelir grupları, eğitim düzeyi düşük de olsa, seçimleri mevcut durumlarını düzeltmenin ve daha iyi bir gelir düzeyine ulaşmanın bir aracı olarak kullanmak istemektedirler. Muhafazakar eğilimli ve istikrardan yana olan taşra orta sınıfı, istikrara zarar vereceğini düşündüğünden seçimlere daha kuşkulu yaklaşmaktadır” (Abadan-Yücekök 1966:76).

“Seçmen davranışı ile sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişki Türkiye’de sanayileşmiş ülkelerdekinden daha zayıf görünmektedir. Sanayi toplumlarında seçmenlerin siyasal tercihlerini oluşturmada bireysel kararların önemli rolü vardır. Bu toplumlarda bireyin kararında birey dışı etkiler arasında aile hariç diğer çevresel etkilerin çok az rolü vardır. Türk toplumunun bazı kesimlerinde ise ailenin dışında muhtar, imam, şeyh, toprak ağası gibi kamuoyu önderleri oldukça etkili olmaktadır. Türk seçmenlerinin kararlarında birey dışındaki etmenlerin sanayi toplumuna göre daha fazla olmasının bir diğer nedeni de eğitim düzeylerinin düşüklüğüdür. Eğitim seviyesi düşük toplumun siyasal kararları alabilmesi için gerekli bilgilere ulaşması mümkün olmadığı gibi bu bilgileri kendi başına yorumlayıp değerlendirme imkanına da sahip değildir” (Abadan 1965). “Bu durum bireylerin başkalarının etki alanına girmelerini kolaylaştırmakta ve onun kendi çıkarına uygun rasyonel karar vermesini de güçleştirmektedir” (Gülmen -1979:51).

1.4.2. Eğitim Faktörü

“Eğitim, bireyin toplum içindeki statüsünü yükseltmek, onun soyut düşünce yeteneğini geliştirerek örgütsel ve siyasal faaliyetlere katılmasını kolaylaştırmak, ona siyasal ilişkilerin karmaşık niteliğini kavrayabileceği bilgiler sağlamak ve bireyde yurttaşlık bilinci yaratarak onun siyasal kararlara katılmasının gerekliliğini vurgulamak yoluyla siyasal katılmaya olumlu yönde etkide bulunmaktadır” (Kalaycıoğlu 1984:29).

Planlı ve bilinçli bir yönlendirmeye uygun olması nedeniyle eğitim, siyasal iktidarların, yöneticilerin ve ideolojilerin hedeflerine ulaşmalarında kullandıkları oldukça elverişli bir araç olmuştur. “Yapılan araştırmalar eğitimin içeriğinden bağımsız olarak bir siyasal tercih yaratmadığını, ancak içeriğiyle böyle bir siyasal kişiliğin oluştuğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe otoriterlik eğilimi azalmakta hoşgörü eğilimi artmaktadır. Hoşgörü aynı zamanda demokratik eğilimlerin temelini oluşturduğu için eğitim düzeyi yüksek kimselerin daha demokratik bir tutum geliştirebilecekleri, eğitim düzeyi düşük kimselerde ise demokratik eğilimlerin daha az olabileceği düşünülebilmektedir” (Sitembölükbaşı 2001: 34).

Ancak bununla ilgili yapılan bazı araştırmalar böyle bir genellemenin her zaman geçerli olmayabileceğini göstermektedir. Özankaya'nın Türkiye'de yaptığı bir araştırma “eğitim seviyesi yüksek kimselerin daha az eğitimlilere göre genel oy hakkına daha az taraftar olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle eğitim seviyesi yüksek kimselerde seçkinci eğilimler daha çok görülmektedir” (Özankaya 1966:53).

Bireyin ilk eğitimi aileden kaynaklanır. Ailenin çocuk üzerindeki siyasal etkilerini konu alan çeşitli araştırmalara göre; “Aile ile çocuk arasında belirli bir siyasal etkileşim vardır. Fakat, siyasal parti seçimi dışındaki bağlaşımlar istatistiksel olarak çok önemli değildir. Aile etkisini sınırlandıran en önemli faktör ise zamandır. Aile çocukluğun ilk yıllarında son derece etkili olabilmekte, ancak yaşın ilerlemesiyle eğitim kurumlarının, arkadaş gruplarının etkisiyle ailenin etkisi azalmaktadır. Çocuğun yaşına, ailenin sınıfsal kökenine ve toplumun gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ailenin etkisi değişmektedir” (Alkan 1979:57). Şili, ABD ve Kanada'da yapılan araştırmaların sonuçlarına göre; emekçi sınıf ailelerinin, çocukları üzerindeki siyasal etkinliği çok az; orta sınıflarda ailenin etkisi, orta derecede, yukarı sınıflarda ise güçlü biçimde olduğu görülmektedir.

“Az gelişmiş ülkelerde aile, siyasal toplumsallaşmada okul ve işyerinden daha çok etkilidir. Orta gelişmiş ülkelerde okul ve işyeri, aileden çok daha etkili olurken; ABD ve İngiltere'de ailenin etkisi yükselirken, okulun etkisi azalmaktadır” (Langton ve Karns 1974:217-238). ABD 'de ve Jamaika'da yapılan araştırmalar, çocuğun siyasal bilinç kazanmasında ana-baba arasında siyasal görüş ayrılığı varsa, annenin üstünlüğünü ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de aile içinde genel olarak

babanın egemenliği bulunmaktadır. Ancak Ozankaya (1966:49) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerinin %12'si siyasal-toplumsal konulardaki görüşlerinin babalarının görüşüne uyduğu, %75'i ise kısmen uyduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim gelişmekte olan ülkelerde yarattığı bilinçlenme yoluyla bireylere siyasal tercih de kazandırabilmektedir. “Eğitimin bireyin siyasal davranışı üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci olarak siyasal kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini bireye aktararak bireyin inanç ve tutumlarını pekiştirebilir. İkinci olarak eğitim düzeyi yükselen bireyler siyasal olayların gerçeklerine daha iyi nüfuz ederek olayları denetleyebilecek kapasiteye erişebilirler, etkinlik duyguları artabilir ve kendilerinin siyasal yaşamda daha çok etkili oldukları duygusu edinebilirler” (Turan 1977:49).

Eğitilmiş kimseler siyasal konularda daha çok ilgili ve bilgili, siyasal olayları daha çok izlemekte, onları daha çok konuşmakta, resmi organların birey üzerindeki etkisinden daha çok haberdar ve kendisinin onları daha çok etkileyebileceğine inanmaktadır. Eğitim siyasal hayata hazır insan tipini ortaya çıkarmakta ancak bu insan tipinin siyasal davranışını ve ideolojisini kendi başına tayin etmemektedir. Eğitimle siyasal davranış arasında en açık ilişki onun siyasal katılma eğilimini artırmasıdır. Eğitimin siyasal katılmaya olumlu yönde etki ettiği ancak siyasal katılmanın oy verme şekli ile eğitim arasında her zaman böyle bir ilişki olmadığı bulgusu Türkiye'deki bazı alan araştırmalarının sonuçlarıyla da uyumludur. “Türkiye'de köy ve kasabalar gibi eğitim seviyesinin düşük olduğu bölgeler, kentler gibi eğitim seviyesinin yüksek olduğu yerlerden daha yüksek oranda oy vermektedirler” (Özbudun 1975:106-107). “Bununla birlikte köyleri ve kentleri kendi içlerinde eğitim düzeylerine göre ayırdığımızda eğitim düzeyi yüksekliğinin daha yüksek oranda bir siyasal katılma yarattığı gözlenmektedir” (Baykal 1970:60-61).

Cinsiyetle siyasal davranış arasındaki ilişki incelendiğinde erkeklerin siyasal konulara olan ilgi, bilgi ve faaliyetlerinin kadınlara göre yüksek olduğu görülmektedir.

Bu farklılığın nedenini kısmen dolaylı biçimde eğitimle ilişkilendirmek yanlış olmaz. Çünkü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünyanın hemen her bölgesinde erkeklerin eğitim düzeyi kadınlarından daha yüksektir. Sencer, seçmenleri siyasal partiler hakkında fikri olmayanlar ve seçimlerde oy kullanmayacağını söyleyenleri eğitim düzeyleriyle karşılaştırmış ve bu değişkenler arasında ilişkiler olduğunu tespit etmiştir. “Siyasal tercih konusunda fikri olmayanlar arasında okur yazar olmayanların oranı % 34.44’ü bulurken, yüksekokul mezunlarının oranı sadece %2.17’dir” (Sencer 1974:111). Bu sonuçlar eğitim düzeyinin düşüklüğü oranında siyasete karşı ilgisizliğin olduğunu ve düşük eğitimin siyasal kararsızlıkta önemli bir rol oynadığını göstermektedir. “Oy kullanmama kararında olanlar arasında ise tam tersi bir ilişki söz konusudur. Bu kimseler arasında okuma yazma bilmeme oranı % 12,9’a inmekte, yükseköğretim görenlerin oranı ise % 16,1’e çıkmaktadır. Bu bakımdan oy kullanmama kararında olanlar eğitim düzeyiyle doğru orantılı olarak artmaktadır” (Kalaycıoğlu 1984:194).

Sencer’in 1969 yılında yaptığı araştırmada “AP’ne oy verenlerin % 73.13’ünün ilkokul mezunu ve daha aşağı eğitim düzeyindeki kimselerden, % 24,63’ünün ortaöğretim mezunu ve sadece % 2.24’ünün yüksekokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Dönemin diğer büyük partisi olan CHP seçmen tabanının % 60,71’inin ilkokul mezunu ve daha aşağı eğitim düzeyinde % 29,47’sinin orta ve % 8,93’ünün yüksekokul mezunu olduğu belirlenmiştir”(Sencer1974:112). Bu rakamlar açıkça CHP seçmenlerinin eğitim düzeyinin AP’lilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılığı, eğitim düzeyinin doğrudan sonucu değil, tarihsel süreç içinde partilerin üzerine oturdukları seçmen kitlesinin merkez (eğitim düzeyi yüksek bürokratlar ve aydınlar) ve çevre (eğitim düzeyi düşük köy ve kasabalılar) bağlamında bölünmesinin dolaylı bir sonucu olarak görmek daha açıklayıcı görülmektedir.

Kalaycıoğlu bu konuyu biraz farklı bir yönden değerlendirmektedir. Ona göre “laik eğitim kurumlarında eğitim görenler, laikliğin ve merkezin diğer değerlerinin faziletine daha fazla inanma eğiliminde olmakta, dini okullardan mezun olanlarsa antilaik inanç sistemleriyle daha fazla özdeşleşmektedirler. Oy davranışı düzeyinde bu eğilim, laik eğitim kurumlarında daha uzun süre kalanlar DSP ve CHP gibi merkezci

partilere oy verme, daha az eğitilmişler ve laik olmayan eğitim alanlar, DYP ve RP gibi çevrenin partilerine oy verme eğiliminde bulunmaktadırlar” (Kalaycıoğlu 1994:402-424).

Sencer araştırmasında “TİP’ne oy verenlerin en yüksek ve en düşük eğitilmişler arasında toplandığı tespit etmiştir. Bunun sebebini Sencer, bir doktrin partisi olarak TİP’nin ya nesnel şartları açısından eğitim dahil sosyoekonomik statüsü düşük olanlar veya ideolojik bir seçmeyle üst düzeyden kimselerce benimsendiği şeklinde açıklamaktadır” (Sencer 1974:112).

Erder’in siyasal parti seçmenlerinin sosyoekonomik durumlarını tespiti yönelik araştırmasında, “SHP ve MHP’nin tabanı daha az eğitilmişlerden yüksek eğitilmişlere doğru gittikçe yoğunlaşmakta, RP ve DYP seçmenleri eğitim düzeyi düşük olanlarda artmakta, ANAP ve DSP’nin seçmenleri ise düşük ve yüksek eğitilmişlerde azalırken orta eğitilmişlerde artmaktadır. Bu sonuçlar CHP’nin üst toplumsal kesimlerin partisi olma özelliğini devam ettirdiğini, DSP’nin sol’un ideolojik yaklaşımına uygun olarak alt tabakalara yönelmekte daha başarılı olduğu izlenimini uyandırmaktadır” (Erder,N. 1995).

TÜSES verilerine göre “eğitim düzeyi bakımından en düşük düzeyde olanlar RP ve HADEP yandaşları, en yüksek düzeyde yandaşlar ise MHP ve CHP’lilerdir. Anket uygulanan deneklerde kendini sol eğilimli görenlerde eğitim düzeyi 6,1 yıl iken, sağcılarda 4,8 yıldır” (TÜSES Verileri 1996).

1.4.3. Meslek Faktörü

Mesleği gelire indirgeyerek bir sınıflandırma yapılması düşünülebilir. Ancak aynı meslekte çalışan insanlar arasında bile gelir düzeyleri bakımından çok büyük farkların olması böyle bir sınıflandırmanın çok geçerli olmadığını göstermektedir. Meslek gruplarının birbirlerine göre farkını belirleyebileceğimiz en önemli ölçüt muhtemelen mesleklerin toplumda sahip olduğu prestij ve statüsü olabilir. Her bir mesleğin diğer mesleklere göre toplumun gözünde statüsünden kaynaklanan

hıyerarşik bir yeri vardır ve toplumun her bir mesleğın üyelerine verdiği değer farklıdır. Bu bakış biçimi meslek üyelerinin çevresini algılamasına yansımakta ve onların siyasal alan da dahil pek çok konudaki görüşleri mesleğinden etkilenebilmektedir.

“Yüksek statüye sahip bir meslek de tıpkı yüksek gelir ve yüksek eğitim gibi toplumsal ve siyasal açıdan bireye bazı farklılıklar sağlar. Bu faktörler siyasal kaynaklar olarak siyaseti anlama ve yorumlama yoluyla bireyin siyasetin zirvesine doğru yükseltilmesine imkan verir. Çünkü bu kimseler kitle haberleşmesine açıktır. Dünyayı anlamaya çalışırlar. Siyasal etkinlik duyguları yüksek olup çevrelerini ve ülkelerini düzeltebileceklerine inanırlar ve bu doğrultuda siyasal sürece etki yapacak davranışlarda bulunurlar. Bütün bunlar siyasal katılmayı artırır” (Kalaycıoğlu 1983:210-214). 2002 seçimlerinde milletvekili adaylarının mesleki özellikleri Resmi Gazete’den incelendiğinde; % 51,5’i serbest meslek mensubudur. Girişimcilerin oranı % 19,9, Bürokrat olan adaylar % 13,4, işçi ve sendikacı aday oranı % 7,3 olup, % 4,5 emekli ve % 2,2’si ise ev hanımıdır. Serbest meslek mensubu adayların hem gelir, hem de eğitim seviyesinin yüksek düzeyde olması siyasete olan ilgilerini açıkça ortaya koymaktadır. Oysa en düşük ilgi ev hanımlarından olmuştur. Bunda gelirin ve eğitim seviyesinin az olması, genelde siyasete duyulan ilgiyi azaltmaktadır.

Mesleğın insanların tutumları, davranışları ve kişiliklerinde oynadığı bu genel etkilerden sonra şimdi de belli başlı mesleklerin siyasal kişiliği, düşünce ve tutumlarını nasıl etkilediğini daha yakından inceleyelim.

Diğer mesleklerle karşılaştırıldığında eğitim düzeyi en yüksek meslek gruplarından olan *memurlar* aynı zamanda siyasete karşı en yüksek ilgi ve bilgi sahibi olan bir kesimdir. Siyasal iktidarların kendilerinin en üst düzeydeki amirleri olmaları, hükümete kimin geldiği, kimin gittiği, kendi göreviyle ilgili durumu, geliri ve hatta özlük hakları bakımından ayrı bir ilgi kaynağı oluşturmasına neden olmaktadır. Bunların içinde özellikle hükümetin aldığı ekonomik kararlardan memurların yakından etkilenmeleri, onların hükümetin faaliyetlerine ilgi duymaya ve onları izlemeye yönelmektedir. Maaşlarındaki artışlar veya enflasyonist politikalara bağlı

azalmalar, hükümet kararlarının sabit ücretli memurların yaşam şartları üzerindeki en somut etkileridir. Memurların özlük hakları ve ücretleriyle ilgili düzenlemelerde hükümetin inisiyatif sahibi olması ölçüsünde, memurların hükümeti oluşturan parti veya partilere yakınlaşma ve onları destekleme eğilimi artmaktadır. “Toplumsal ve siyasal faaliyetlere katılma ve örgütlenme kapasitesi bakımından *öğretmenlerin* diğer meslekler içinde ayrı bir yeri vardır. Türkiye’de işçilerin yanında ilk örgütlenen meslek gruplarından birinin de öğretmenler oluşu mesleklerine bağlı olarak özellikle toplumsal konularda kazandıkları ilgi ve bilgi nedeniyledir” (Sitembölümbaşı Ş. 2001:30).

Diğer bir meslek grubunu oluşturan *işçiler* de memurlar gibi sabit ücretli olmalarına karşılık birçok bakımlardan memurlardan ayrılmaktadırlar. Öncelikle işçilerin eğitim düzeyleri memurlara göre oldukça düşüktür. Ancak özellikle fabrikalarda çalışanlar ve sendikalara üye olan işçiler birbirlerini etkilemek ve eğitmek yoluyla diğer birçok meslek mensubunun sahip olmadıkları bir bilinçlenme ve örgütlenme düzeyine ulaşmaktadırlar. Birlikte çalışan işçiler yaptıkları iş gereği toplumsal hayattan soyutlanmaları durumunda birbirlerini maksimum ölçüde etkileme ve içinde buldukları şartları en iyi temsil eden bir ideolojiye topluca destek verme fırsatına daha fazla sahip olurlar. “*Maden işçileri* bunun önemli bir örneğini oluştururlar. Maden kasabalarının yüksek oranda oy vermesi ve bu yerlerde tek bir partinin sağladığı yüksek destek, ortak sorunları konusunda birbirlerini bilinçlendirmenin ve bu sorunlara bulunan çözümü topluca benimsemenin sonucu ortaya çıkmaktadır” (Baykal 1970:51). İşçilerin bireysel olarak çalıştıkları ortamlarda ise, eğitim düzeyi düşüklüğü yanında etkileşim yoluyla bilinçlenme imkanının da olmaması, onlarda siyasete ilginin düşük bir düzeyde kalması sonucunu doğurmaktadır. “Madenciler, işsizliğe en çok maruz kalan işçi-sınıfı gruplarındandır; bütün dünyadaki en ileri solcu gruplardan biridirler. Kanada’nın çeşitli seçimlerde bir sosyalist çıkaran yegane doğu kesimi, Nova Scotia’da bir kömür ocağı bölgesidir. Quebec eyaletinin yasama meclisine bir sosyalist sokan yegane seçim çevresi de, bir metal madenciliği bölgesidir” (Lipset 1964:218).

“Toplu ve bireysel çalışma şartlarının yanında kamusal alanda, özel sektörde, gelir düzeyinin yüksekliği ve düşüklüğüne, iş güvencesinin olup olmamasına göre de işçilerin siyasete ve siyasal hayata bakışları değişmektedir. Onların gelirleri bakımından çoğunlukla alt gelir kategorisinde yer almaları ve iş güvencelerinin olmayışı siyasal hayata karşı daha tepkili olmalarına yol açar. Bu yüzden işçiler siyasal düzende köklü değişiklikler yapmayı taahhüt eden sol partilere sempati duyarlar ve çoğunlukla o yönde oy kullanırlar” (Sitembölükbaşı 2001: 47).

“İşçi sendikaları gibi meslek kuruluşlarının, siyasal toplumsallaşmada aileden çok daha etkili olduğunu ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır” (Kurada 1965:330). Bir çok toplumda bu olasıdır. Özellikle gelişen ülkelerde, birincil grup olarak aile, hızlı toplumsal değişimin çok gerisinde kalıyorsa; okul-iş çevresi ve siyasal partiler, yurttaşların siyasal eğitimini gerçekleştirmek görevini bilinçli bir biçimde üstlenmek gereksinmesi içindedirler. Türkiye’de yapılan araştırmalarda, iş çevresi ve siyasal davranış arasında yakın ilişkiler bulunduğu tespit edilmiştir. Şaylan’ın (1974:117,129,170-173,182,186) araştırmasında, bürokratların %55’inin, teknokratların %58’inin, girişimcilerin ise %70’inin, bozguncu eylemleri ciddi bir tehlike olarak gördüğü ortaya çıktı. Bürokrat ve teknokratlar genellikle CHP, girişimciler AP eğilimliydi. Ergil’in (1975) zanaatkar ve küçük sanayiciler arasında Ankara’da yaptığı araştırmada, bu grupta, genel olarak siyasal karamsarlık ve kötümserliğin egemen olduğu, hiçbir partinin çıkarlarına uygun olmayacağına inanmalarına karşın, sağ partileri destekledikleri, genellikle siyasal seçimlerini bağımsız yaptıkları görülmüştür.

Sencer’e göre fikri olmayan kategorisinde işçi, esnaf ve sanatkarların oransal ağırlığı dikkat çekmektedir. “Oyunu kullanmayanlar arasında ise, memur ve emeklilerin yoğunlukta olduğunu tespit etmiştir. Bu iki kategori arasındaki temel fark, siyasal kararsızlığın eğitim düzeyi düşüklüğünden kaynaklanması, siyasal tepkininse daha çok aydınlara özgü küskünlüğü ifade eden bir davranış olmasıdır. Siyasal kararsızlık ve edilgenliğin özellikle ev kadınları arasında çok yüksek olduğunu (% 56,5 ve % 51,6) tespit eden Sencer, ev kadınlarının siyasal bilincinin zayıf olduğu

ve yaşam biçimlerinin onların siyasetten uzak kalan eğilimlerinin oluşmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır” (Sencer 1974:140).

“*Ticaretle meşgul olan kimseler*, ekonomik çıkarlarıyla ilişkili olduğu için onlar fırsat buldukça siyasal faaliyetlere katılırlar, etkin konumdaki siyasal kişiliklerle tanışmaya çalışırlar ve kimi zaman siyasal kadrolarda aktif görev alırlar. Örneğin TBMM ve adayları arasında serbest meslek mensuplarının oranı özellikle çok partili sisteme geçtikten sonra artmıştır” (Arı 1993:91).

“*Serbest meslek sahipleri* içinde özellikle avukatlık ve gazeteciliğin aktif siyasal hayata geçiş yapabilme imkanı bakımından çok daha önemli avantajları vardır. Bu iki meslek mensuplarının toplumla çok sıkı ilişki içinde ve toplumsal sorunlara aşina olmaları onların siyasal hayatla ilgili oldukça uygun bir bilgi birikimine sahip olmalarına ve geniş bir çevre edinmelerine imkan vermektedir. Yüksek eğitim düzeyini gerektiren ve bu yönüyle de toplumsal sorunları kavrama ve onlara somut çözüm üretme yeteneği geliştiren bu mesleklerden özellikle avukatların başka bir avantajı da kanunları, kurumları ve bürokrasiyi iyi tanımlarıdır. Toplum üzerinde sahip oldukları bu nüfuz sayesinde avukatlar kolayca siyasal hayata kayma fırsatını elde edebilirler. Nitekim 1987 yılındaki milletvekillerinin dörtte birine yakınının hukukçu olması bu bakımdan rastlantı olmasa gerekir” (Arı 1993:91).

“Gelir dağılımındaki payı azalan esnaf-zanaatkar kesiminde aşırı milliyetçi ve gerici eğilimler gelişmeye başlamaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalar, dine dayalı akımların da başlıca desteğinin bu toplum kesiminden kaynaklandığını göstermektedir” (Kışlalı 1993:195).

Çalışma şartlarının siyasete nüfuz etme yönünde olumlu etki yapan bu mesleklere karşılık olumsuz yönde rol oynayan meslekler de vardır. Bunlardan biri de siyasete düşük oranda katılan *çiftçilerdir*. “Çiftçilerin de işçiler gibi eğitim düzeyi düşük bir meslek grubunu oluşturmaları onları siyasal hayata yakınlık kuracak önemli bir özellikten yoksun bırakmaktadır. İşçiler bu dezavantajlarını etkileşim ve örgütlenme yoluyla telafi ederlerken çiftçiler için bu türlü imkanlar da oldukça

kısıtlıdır” (Sitebölükbaşı 2001:48). “Çiftçilerin siyasal hayatla ilgilenmelerini teşvik eden en önemli etkenlerden biri, Türkiye’deki gibi çiftçi ürünlerinin fiyatlarının hükümet tarafından belirlendiği durumlarda ürün fiyatlarının ne oranda artırıldığı veya azaltıldığıdır. Ürünün değerini, verdiği oyu baskı aracı olarak kullanma yoluyla belirleme fırsatına sahip olması, çiftçileri hangi partinin kendi ürünlerine yüksek fiyat vereceği konusunu izlemeye teşvik eder” (Bulutay , Yıldırım 1968:21).

Nuhrat,(1971:235) Türkiye köylerinde yaptığı araştırmasında, çiftçilerin eğitim düzeyi düşüklüğünün, sahip oldukları toprakların azlığı veya yokluğunun ve köy nüfusunun azlığının onların köy ağalarına veya aşiret reislerine olan bağlılıklarını artırdığını ve bu tür köylerde tek adaya topluca oy verme eğiliminin daha çok mevcut olduğunu tespit etmiştir. Tek adaya oy verme çoğunlukla güdümlü olarak nitelenebilen siyasal baskı ve kontrol sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çiftçilerin kendileri gibi düşük gelirli ve düşük eğitimli işçilerden ayran en belirgin özelliklerinden biri siyasal eğilimlerinin yönüdür. İşçiler çoğunlukla sol partilere destek verirlerken, çiftçilerin sol partilere zayıf desteği dikkat çekmektedir. Duverger çiftçi sınıfının işçilerle birlikte sınıf mücadelesi yapmak yerine burjuvazinin destekleyici sınıfı gibi davrandığını belirtir. O çiftçi-burjuva ittifakının çiftçilere faydası dokunmak yerine kapitalist toplumun devamını sağlamak için kullanıldığını söylemektedir. Düşük gelirli bir kesim olmasına rağmen çiftçiler sol partiler aleyhinde oy vermeye eğilimlidirler.

Çiftçilerin sol partilere oy vermek istememelerinin çok önemli bir diğer nedeni de bu meslek grubunun hemen diğer bütün gruplardan daha dindardır oluşudur. Bir araştırmaya göre çiftçilerin % 57’si kendisini inanan ve inandığını uygulayan kimse olarak görürken ikinci en dindar grup olan serbest meslek sahiplerinde bu oran % 36’dır. Bugüne kadar yapılan pek çok araştırma dindarların sol partiler ve adaylar aleyhine oy verme ihtimalinin yüksek olduğunu bulmuştur.

“Düşük gelirli kategorideki –tek tahıl eken çiftçiler, balıkçılar, madenciler, oduncular gibi- belli meslek grupları aşırı gelir güvensizliği sıkıntısı çekerler; bu grupların tarihinde yüksek sola oy verme oranları görülür” (Lipset 1964:216).

“Yükselme ve düşme arasındaki zikzaklar çizen bir tarım ekonomisinin prototipi, Kuzey Amerika’nın buğday bölgesidir. Buhran yada kuraklık dönemlerinde buğday çiftçilerinin, çiftçilerin en solcusu olduğu saptanmıştır. Buna karşılık, ürünleri çeşitli olan, dünya pazarlarından çok mahalli pazarlara dayanan ve gelir seviyeleri istikrarlı ve güvenli olan çiftçiler, çok düşük miktarda, ancak geçinebilecek kadar para kazansalar bile muhafazakar partileri tutmak yönelimindedirler” (Lipset 1964:217).

“Milli yada milletlerarası pazarlara satış yapan *balıkçıların* durumu da buğday çiftçilerinininkiyle aynıdır ve bütün dünyada tüccar balıkçılar sola oy verirler. Büyük Göller bölgesinin balıkçıları yüksek oranlarda Demokrat Partiyi tutarlar. B.Britanya’da balıkçılık bölgeleri İşçi partisinin kaleleridir” (Lipset 1964:217).

Aktif siyasal faaliyetleriyle zaman zaman ülkenin siyaset sahnesinde ön plana geçen önemli bir toplumsal tabaka da *öğrenci gruplarıdır*. 1920’lerde Latin Amerika’da başlamış olmakla birlikte Türkiye’de 1960 askeri hareketinin arifesinde ideolojik niteliğe bürünen öğrenci hareketleri dünyadaki gelişmelere paralel olarak 1968 yılında Fransa’daki öğrenci hareketlerinden etkilenerek büyük ivme kazanmıştır. Dünyada esen Soğuk Savaş’ın etkisi Türkiye’de de siyaset sahnesinin hızla kutuplaşmasına yol açtı. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra önemli ölçüde şiddetini kaybetmesi, bu hareketlerin belli ölçüde dünyadaki ideolojik mücadelelerin Türkiye’deki bir yansıması olduğunu göstermektedir.

Sencer, (1974:148) 1970’lerin başında İstanbul’da yaptığı araştırmasında CHP ve AP’nin tabanında ağırlıklı olarak bulunan meslek gruplarını tespit etmiştir. Buna göre AP’liler arasında işçi, esnaf, sanatkar ve tüccarlar oransal olarak CHP tabanındakinden daha fazladır. Bunun yanında CHP’liler arasında memurlarla avukat, mühendis, mimar, doktor, dişçi, eczacı gibi serbest meslekten olanlar AP’lilerin tabanına göre daha fazladır. Diğer bir ifadeyle CHP bürokrat ve yüksek statülü mesleklerden oluşmasına karşılık AP işçilerle küçük veya büyük burjuvazinin partisi görünümündedir. Ancak işçilerin tedrici olarak CHP’nin “ortanın solu” söyleminden etkilenerek CHP’ye kaymakta olduğunu Bulutay’ın araştırması tespit etmiştir.

CHP ve AP'nin tabanı ile ilgili bulguları biri merkez ve çevre ilişkisi açısından, diğeri ise eğitim düzeyinin meslek üzerindeki etkisi bakımından olmak üzere iki şekilde açıklamak mümkündür. CHP'nin merkezin partisi olması ve buna bağlı olarak tabanın devlet görevlilerinden oluşması, tek partili dönemin çok partili dönemine bir mirası olarak kalmıştır. Bu parti yapısının belirli ölçüde devam ettiği ve partinin kalıcı bir özelliği olarak süregeldiği görülmektedir. Buna karşılık 1946'dan itibaren çevreyi örgütleyerek onları siyasi platforma taşıyan AP'nin tabanında ise merkezin ulaşamadığı, onun etki alanı dışında kalmış ve onun politikalarından olumsuz etkilenecek küstürülmüş DP'nin tabanının mirasçıları yer almıştır. DP'nin 1960 yılında kapatılmasıyla onun mirasını devralan AP, özellikle başta ticaret sınıfı olmak üzere 1970'li yıllarda da çevrenin desteğini almaya devam ettiği anlaşılmaktadır. “Diğeryandan tek partili yılların iktidar partisi CHP ulus devlet yaratmak, yeni devletin siyasal sembollerini topluma yaymak ve hızlı bir kalkınmanın etkili bir aracı olması gibi nedenlerden dolayı eğitim faaliyetleri ve okullaşmaya büyük önem vermiştir. CHP'nin belirlediği değerler topluma aktarılmaya çalışıldığı için bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesi oranında onların aynı zamanda CHP'yi parti olarak benimsemeleri mümkün olmuştur. AP'nin tabanında ağırlıklı olarak yer alan meslek grupları ise az eğitimi gerektiren mesleklerdir” (Sencer 1974:140).

Sencer araştırmasında, “mesleki temsil amacı güden TİP'nin, bu amaca uygun olarak büyük ölçüde işçilere dayandığını tespit etmiştir. Bu parti tabanında % 45 oranında işçiler yer alırken küçümsenmeyecek bir oranda da (% 15) mühendis, mimar, doktor, dişçi, eczacı, avukat gibi üniversite mezunu serbest meslek mensupları bulunmaktadır. Sencer TİP'nin tabanındaki bu meslek gruplarını, partinin sınıf bilincine sahip işçilerle onun siyasal ideolojisini benimsemiş aydınlara dayandığının bulguları olarak yorumlamaktadır” (Sencer 1974:140).

Son genel seçimler dikkate alınarak TÜSES'in 2002 araştırmasının bulgularına göre mavi yakalı olarak adlandırılan sanayi işçilerinin % 19,2'si AKP, % 10'u MHP'yi, % 10'u CHP'yi tercih ederken; beyaz yakalıların % 14'ü CHP, % 13 AKP, % 10 DYP, % 3 MHP'yi tercih etmektedir. Esnaflar arasında ise % 26 AKP, % 8 CHP gelir. “Ekonomik düzeyi düşük kesimlerde AKP oyları ve sağ partililerin

oyları artarken, ekonomik ve sosyal statüye sahip kesimde ise CHP'nin oyları artmaktadır. AKP oy tabanı işçi, ev kadını ve esnaftan oluşurken, CHP'nin oy tabanı ise serbest meslek, memur, emekli kesimden oluşmaktadır” (Tosun,T.2003).

Çanakkale Merkez İlçe’de yapılan anket sonuçları değerlendirildiğinde, en fazla siyasal katılımın işsiz ve işçi meslek grubunda daha sonra serbest meslek mensuplarında görüldüğü, en az katılımın ise memur ve ev hanımlarında olduğu anlaşılmaktadır. Memurların, serbest meslek mensuplarının ve öğrencilerin CHP’ye yönelirken; çiftçi, işçi, emeklilerin ise AKP’ye daha fazla oy verdiği anlaşılmaktadır.

1.4.4. Siyasal Davranışta Cinsiyet Faktörü

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliklerin yansımaları, siyasal alanda da açık olarak görülmektedir. “Kadının aile içinde yönetilen rolü ve karar alma süreçlerinin dışında kalması onun siyasal konumunu da belirlemektedir. Türkiye’de kadının oy verme davranışında kendi tercihinden çok çevresinden özellikle eşi ve çocuklarından etkilendiğini gösteren araştırmalar mevcuttur” (Özankaya 1971:216). Abadan’ın yaptığı araştırmada, “dönemin siyasal partilerinin sayısını doğru olarak bilenlerin % 81’inin erkek, % 19’unun ise kadın olduğu tespit edilmiştir” (Abadan N.-1965:499). Sencer araştırmasında (1974:99); siyasal tercihte bulunmayanlar arasında kadınların erkeklerden % 15-17 oranında fazla olduğunu bulmuştur.

Türkiye’de yapılan araştırmalar, kızların siyasal davranışı konusunda genellikle olumsuz bir tablo çizdiğini göstermektedir. Öğrenciler arasındaki araştırmalar, kız öğrencilerin, iç ve dış politika ile ilgilenmediği gibi, rejimlerle de fazla ilgili olmadıklarını ortaya koymaktadır. Kızlar, erkeklerden daha düşük oranlarda dernek üyesi oluyorlar, miting ve gösteri yürüyüşlerine katılıyorlar, siyasal partilerde çalışıyorlar. Siyasal içeriği yoğun olan gazete ve dergileri erkek öğrencilerden daha düşük oranda okuyor; kızlar, erkeklere göre daha yüksek oranlarda, siyasal toplumsal konuları aileleri ile konuşmayı yeğ tutuyor. “Siyasal konularda, erkekler kızlardan daha bilgilidir. Kızların, siyasal sorular ve parti seçimi karşısındaki en karakteristik tutumları, bilmediklerini belirtmek, seçim yapmamak ve

tarafsız kalmaktır. Erkek için, siyasal katılım ve ulusal sorunlar, kızlar için olduğundan çok daha önemli gözüküyor. Kızlar , erkeklerden daha az yurtsever, daha fazla dindar, karamsar, kuvvet ilişkisi yerine yakın ilişkileri yeğ tutan, kişiler olarak belirlemektedirler.” (Ozankaya 1966:104,127).

“Köylerde yapılan araştırmalarda da, kadınların, siyasal yaşamın dışında kaldığı, siyasal konularda çok az bilgiye sahip olduğu, siyasal konulardaki sınırlı seçimlerinin ise yakınları olan erkekler tarafından belirlendiği görülmektedir” (Ozankaya 1971:215,216). İşçi göçüyle ilgili olarak yapılan bir araştırmada (Abadan, Keleş 1975:356) bu durumun, dışarı açılma ile değişebileceğine ilişkin veriler göze çarpmaktadır.

“Kadınların siyasal tercihlerinde eşlerinden ve çocuklarından etkilenmeleri, ilgilenmedikleri siyasal konularda kendi fikirlerinin oluşmamasına bağlanabilir. Evli çiftler seçime katılma kararını beraber almakta hatta çoğunlukla aynı partiye oy vermektedirler. Yalnız başına seçime katılma durumunda, bu kişinin kadından çok erkek olduğu görülmektedir. Aynı partiye oy verme oranı Batı Avrupa ülkelerinde dahi % 90 civarındadır. Bu durum kadının siyasal tercihinde bağımsız karar alma konusundaki sıkıntısını göstermektedir” (Baykal 1970:65-66).

Yapılan araştırmalar siyasal katılım açısından da erkeklerle bayanlar arasında önemli farklar olduğunu göstermektedir. “Kızlar, erkeklere oranla siyasal partilerde ve derneklerde aktif görev almaya, üye olmaya, siyasal faaliyetlerle ilgilenmeye, miting ve gösteri yürüyüşlerine katılmaya daha az ilgi gösteriyorlar, siyasal ve toplumsal konuları daha az oranda çevresiyle konuşmaktadırlar” (Aklan 1989:127).

Cinsiyet rollerinde ortaya çıkan farkın büyük ölçüde toplumsal yapıdan gelen faktörlerden kaynaklandığını ileri süren Kalaycıoğlu (1983:116) eğitim düzeyi, meslek statüsü, kentsel yaşam deneyimleri ve kitle iletişim araçlarını izleyip izlememe gibi etkenlerin bu rollerin şekillenmesinde önemli paya sahip olduğunu savunur. Gerçekten de eğitim seviyesinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, sanayileşme sürecinin zorlamalarından gelen etkilerle birlikte kadının biyolojik ve

doğal şartlardan kaynaklanan konumunu değiştirdiği ve siyasetteki rolünün gittikçe arttırdığı gözlenmektedir.

Kadınların oyunun yönü konusunda da erkeklerden ayrıldığı tespit edilmiştir. “Kadınlar erkeklerden daha fazla oranda muhafazakar sağ partileri destekliyor ve otoriter sistemleri daha çok benimsiyorlar. Almanya’da 1953’te yapılan bir araştırmaya göre, bütün sosyalist seçmenlerin % 70’i erkek ve Hıristiyan Demokratların % 58’i kadındır” (Lipset 1964:206,231). Bu yönelişin nedeni olarak gösterilebilecek bir açıklama, kadınların siyaset konusundaki bilgi eksikliğiyle ilişkilendirilerek yapılabilir. “Belirsizlikler ve bilmedikleri konular insanları tedirgin eder. Siyaset konusunda daha az bilgili olan kadınlar istikrara ve güçlüye sığınır. Otoriter eğilimler onlarda daha baskındır. Onların düzen yanlısı muhafazakar partileri daha çok tercih edişleri istikrara duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. İstikrar arayışı aynı zamanda otoriter partilere yönelişle de sonuçlanabilmektedir. Abadan’ın 1964 yılında yaptığı araştırma Türkiye’de tek partili sistemi destekleyenlerin % 72’sinin kadın, % 28’inin erkek olduğunu tespit etmiştir. Çok partili sistemdeki mevcut çatışma ve kavga kadınları daha fazla tedirgin etmekte, tek partili sistemde istikrar, güven ve güç aramaktadırlar. Abadan yaptığı araştırmada, kadınların CHP’ye daha fazla ilgi göstermesini güven telkin edici imajı nedeniyle dönemin başbakanı İsmet İnönü’ye bağlamaktadır” (Abadan 1965:502,503). 1991 yılında Zet Medya’nın yaptığı bir araştırmada dönemin iktidar ve merkez sağ partisi ANAP’a oy vereceğini söyleyenlerin % 56’sı kadın olduğu halde % 44’ü erkektir. ANAP’ın iktidar partisi olarak iktidarı simgelemesi ve merkez sağ partisi olarak da muhafazakar görüntüsü, bize bu partiye kadın yönelişinin nedenlerini açıklamaktadır.

Muhafazakar yönelimin doğal bir sonucu olarak kadınların değişimden yana olan partilerden uzak durdukları anlaşılmaktadır. Sencer’in araştırmasında (1974:98), düzen karşıtı TİP’in oyları içinde kadınların oranının erkeklerden az oluşu (% 60’a karşılık % 40) bu faktöre bağlanabilir. Abadan’ın araştırması (1965:502), bu bakımdan daha çarpıcıdır. En çok beğenilen siyasal partilerin sorulduğu ankette TİP’i tercih edenlerin tamamı erkek olup kadınların hiçbiri bu soruya TİP cevabı vermemiştir.

TÜSES verilerine göre (1996) kadınlar arasında en az yandaş bulan parti MHP'dir. Çalışan kadınlar en düşük oranda RP, en yüksek oranda CHP yandaşlardır. Ev kadınları en çok ANAP, DYP, DSP yandaşdır.

1.4.5. Yaş Faktörünün Siyasal Davranış Üzerindeki Rolü

Bireyin çocukluğundan yaşlılığına kadar geçen süre içinde siyasal hayata ilişkin sahip olduğu bilgi, duygu ve düşünceler ve bunların değişik yaş dönemlerinde nasıl değiştiği seçmen tercihinde yaş faktörünün yaptığı etki konusunda ışık tutacak bilgiler sağlamaktadır.

“İlkokul öncesi döneme ilişkin gözlemlerde; ABD’de yapılan bir araştırmada, 4 yaşındaki çocukların kavramlaştırdığı dünyada, dört ana otorite temsilcisinin anne, baba, öğretmen ve polis olduğu görülmüştür” (Alkan,1979:29). İlkokulun ikinci sınıfına gelen çocuklardan sadece %27’si devlet kavramı hakkında açık bir görüşe kavuşmuş değildir. ABD’nde, bazı çocukların, henüz ilkokul üçüncü sınıftayken, propaganda düğmeleri takmak, adaylarla ilgili yazıları okumak, adaylara yardım etmek gibi siyasal eylemlere girdikleri görülüyor. Türkiye’de ilkokul beşinci sınıf çocukları üzerinde Avcan’ın (1976:6,10,14,21,31,47) yaptığı araştırmada da, çocuklarda, siyasal partiler, liderler, haber okuma ve oy verme konusundaki tutumların çok geniş ölçüde geliştiği görülmüştür. “Siyasal görüşlerin oluşması bakımından en önemli gelişmenin 11-13 yaşları arasında gerçekleştiği görülmüştür. 15 yaşına gelindiğinde, artık biçimsel düşünce yeteneği iyice gelişmiştir.” (Alkan,1979:31-32).

Bir siyasal partiye karşı duyulan ilk bağlılık, partinin ideolojisi ve niteliğinin anlaşılması sonucunda yapılan bilinçli bir seçim olmaktan çok, simgelerine yönelen duygusal bir beğeni olmaktadır. Avcan’ın (1976:84) araştırmasında da, Ankara’da İlkokul beşinci sınıf öğrencileri arasında siyasal parti bağlarının önemli ölçüde geliştiği görülmüştür. Bu bağın gelişmesinde ailenin rolü çok büyüktür.

“Gençlerin (takriben 25 yaşına kadar) düzensiz ve daha düşük düzeylerde bir katılma gösterdikleri, orta yaş grubuna girdikten sonra siyasetle daha yakından ilgilendikleri, altmış yaşından sonra ilginin yeniden azalmaya başladığı saptanmıştır” (Turan 1981:80).

“Gençlik ve yaşlılık döneminin bazı genel özellikleri çoğu ülkede gençleri düzen karşıtı, ileri yaştakileri de düzen taraftarı yapabilmektedir” (Yücekök 1969:192). Gerçekten de bazı araştırmalarda gençlerin radikal görüşlere sahip oldukları ve düzeni değiştirmek için çalıştıkları yönünde bulgulara rastlanmıştır. Sencer’in yaptığı araştırmada (1974:100-102) TİP’i destekleyenlerin büyük çoğunluğunun (% 60’ının) gençlerden (21-29 yaş grubu) oluştuğu görülmüştür. Abadan’ın yaptığı bir araştırmanın bulgularına göre (1971:80,81) gençlerin en çok tercih ettikleri partiler sağın ve solun uç partileri olan MHP ve TİP’dir. Gençler buldukları ülkenin gelişmişlik düzeylerine göre farklı davranışlar sergilemektedirler. Batı Avrupa gençliği ılımlı davranışlar ortaya koyarken, gelişmekte olan ülkelerde örgütlü veya örgütsüz gençliğin hızlı kalkınma talepleri siyasal kararlarını etkilemektedir. Bu ülkelerde güçlü sosyal grupların olmaması ve okuma yazma oranının düşük olması durumunda üniversite gençliği kolaylıkla siyasal elit konumuna yükselmekte ve bu sayede onların etkinlikleri artmaktadır.

Yukarıdaki bulguların tam tersine Batı’da yapılan diğer araştırmalarda da başkalarıyla ilişki kuramamaları, toplumdan soyutlanmış olmalarına bağlı olarak iktisadi bunalımlardan daha fazla etkilenmeleri nedeniyle yaşlıların değişim yanlısı sol akımları daha fazla destekledikleri tespit edilmiştir. Türkiye’deki bir araştırmada da benzeri bulgulara rastlanmıştır. TİP’in tabanı ile ilgili Abadan’ın 1965 yılında yaptığı araştırmasında (1965:504,505) genç kuşakların merkezdeki gelenekçi partileri destekledikleri ve radikal söylemlere sahip bir parti olan TİP’in tabanının ise çoğunlukla 40-50 yaş grubu arasındaki kimselerden oluştuğu yolunda bulgular elde etmiştir.

“Seçmen davranışı araştırmalarında yaşlıların siyasal görüşlerini gençlere göre daha az değiştirdikleri araştırmalardan çıkarılmıştır” (Aklan 1989:94).

“Gelişmekte olan ülkelerin üniversite gençlerinin siyasal tutumlarındaki yaygın radikalleşme eğilimlerine, gelişmiş ülkelerde fazla rastlanmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde üniversite gençliğinde eğitime bağlı ortaya çıkan bilinçlenme, ülkenin içinde bulunduğu geri kalmışlık sorunlarının hızla fark edilmesine, gelecekleriyle ilgili kötümser düşüncelere, radikal ve kestirme çözümlere kolayca yönelmelerine yol açabilmektedir. Benzeri şekilde siyasal hayatın karmaşıklığı ve gerçekliği hakkında henüz fazla bir deneyime sahip olunmaması, Turan’ın da tespit ettiği, iktidardaki partinin değişmesiyle sorunların tamamen çözüleceğine inancın gençlerde yaşlılara oranla daha fazla olmasının nedenidir” (Turan 1988:53). Buna karşılık yönetimdeki partinin değişmesiyle çok şeyin değişmediğini sık sık tecrübe eden yaşlılar, hayatı daha gerçekçi değerlendirmekte, gelecekle ilgili fazla idealist ve hayalci beklentilere kapılmamaktadırlar.

Kuşakların içinde yetiştikleri dönemin siyasal atmosferi ve toplumsal olayları hangi tür ideolojinin veya siyasal düşüncenin kişi tarafından benimseneceğini veya tepkisel olarak reddedileceğini belirleyen önemli bir etkidir. Belli kuşakların birlikte yaşadıkları önemli toplumsal olaylar, o olaylara karşı kuşaklara özgü hassasiyet oluşturur ve bu hassasiyet uzun süre devam edebilir. Türkiye gibi hızlı siyasal dönüşümlere sahne olan ülkelerde bu durumu daha açık olarak görmek mümkündür.

Tek partili yılların (1925-1945), Demokrat Parti döneminin (1950-1960), 1960 ve 1980 dönemlerinin, zamanın kuşakları üzerindeki etkileri dönemin etkilerine bağlı olarak farklı olmuştur. 1960 sonrası dönem ülke içi faktörlerin ve uluslar arası konjonktürün etkisiyle özgürlük arayışlarının egemen olduğu bir dönem olurken, 1980 sonrası dönem güçlü devlet ve istikrar arayışlarına sahne olmuştur.

“Toplumsal olaylardan bireylerin en fazla etkilendiği dönem, onların toplum hayatına katılmaya başladıkları gençlik yıllarıdır. Çünkü bu dönem toplumsal ve siyasal konularda tutarlı ve düzenli görüşlerin olduğu dönemdir” (Alkan 1989:32). Türkiye’de iki farklı tarihte elde edilen bulgular kuşaklara bağlı oluşan siyasal görüşleri açıkça ortaya koymaktadır. Sencer (1974:101-102) yaptığı araştırmada, 21-29 ve 30-39 yaşlarındaki seçmenlerin Adalet Partisi’ne CHP’den daha fazla destek

verdiklerini bulmuştur. “1991 yılında yapılan bir anket araştırması AP’nin halefi DYP’nin daha çok 41 yaş üstü grup içinden yani yaşlılardan oy aldığını tespit etmiştir. 1950-1960 yılları arasında DP’nin ve 1960 ve 1970’li yıllarda da sağ partilerden AP’nin toplumdan aldığı yaygın destek devam etmiş, bunların en azından bir kısım 1990’lı yıllarda da parti bağlarındaki devamlılık nedeniyle DYP’ne yönelmişlerdir” (Sitebölükbaşı 2001:82). Yukarıdaki bu iki araştırmanın çelişkili gibi gözükken 1970’lerde gençlerin AP’ni, 1990’larda da yaşlıların DYP’ni destekliyor olması kısmen, AP’nin popüler olduğu 70’li yıllarda siyasal açıdan toplumsallaşmakta olan kuşağın 1990’lı yıllarda artık yaşlanmış olmasına bağlanabilir.

1.4.6. Seçmen Davranışında İnanç-Etnik Faktörler

Dayanışma, kendini ve benzerlerini çoğunluğa karşı savunma duygusu, bu gibi grupların siyasal yaşama daha çok katılmalarında rol oynamaktadır. Üstelik aynı yönde katılma eğilimi taşımaktadırlar. Bu sebeple de, siyasal yaşamda toplumdaki oranlarının üstünde bir ağırlık kazanabilmektedirler. “Etnik ve dinsel bölünmeler, siyasal gruplaşmalardan seçmenin oy verme davranışına kadar uzanan önemli bir etkiye sahiptir. Fransa’daki Ermeni, ABD’ndeki Yahudi azınlığı örnek olarak verilebilir. Azınlık grubunun ekonomik gücü ve eğitim düzeyi yükseldikçe, söz konusu etki de doğal olarak artar” (Kışlalı 1993:191).

“Birden çok önemli dinin bulunduğu yada dincilerle laiklerin arasında kesin bir ayrılığın olduğu her ülkede, dini farklar şu yada bu partinin tutulmasına katkı yapmıştır (Lipset,S:M:-1964:206). “Birey, dinsel değerlere yaşantısında ağırlık veriyorsa, bu değerlere daha yakın gördüğü siyasal partiye yatkınlık gösterebilir” (Turan 1981:83).

“Din üyeliklerinin siyasi bağlanmalar üstündeki farklılaştırıcı etkisi sadece türlü mezheplerin statü durumlarıyla ilgili değildir. Devletçe kurulan ve korunan, toprak sahibi aristokrasiye bağlı olan kiliseler, daha sol-kanat ve kilise-düşmanı siyasi hareketlerin saldırılarına karşı dinin haklarını ve nüfuzunu savunmaya yada geri getirmeye çalışan dinci bir siyasi partiye hazır temel teşkil ederler. Bundan dolayı,

Katolik Avrupa'da işçi sınıfından Katolikler nispeten bir şekilde daha muhafazacı ve Katolik partilere oy vermişler, Protestanlar, Yahudiler ise sol partilere oy vermektedirler” (Turan 1981:84).

“Fransa'da siyasi davranış kalıplarıyla din bağları arasındaki ilgi incelendiğinde, kilise müdavimi Katoliklerin % 68'i oylarını muhafazakar iki partiye verirken, ilgisizlerin % 63'ü, kiliseye devam etmeyenlerin % 56'sı, dini olmayanların % 79'u Komünist yada Sosyalist partileri tutmuşlardır” (Çizelge 3.1.2.) (Lipset 1964). “Orta sınıftan olmalarına rağmen Protestanlar genellikle sol partileri daha fazla desteklemektedirler” (Turan 1981:83).

PARTİLER	Kiliseye devam edenler %	Kiliseye devam etmeyenler %	İlgisizler %	Protestanlar %	Dini olmayanlar %
Komünistler	2	17	18	5	49
Sosyalistler	9	39	45	34	30
Radikal	10	17	17	34	8
M.R.P.	34	4	2	7	1
Bağımsız	34	14	12	10	4
R.P.F.	6	3	2	2	1
Paujade	5	6	4	7	6
SAYI	609	507	167	41	144

Çizelge 4. Din ve Bağlı Olunan Kiliseye Göre Parti Tercihleri (Fransa-1956)

Kaynak: Lipset, S.M.:1964 “Siyasi İnsan” Türk Siyasi İlimler Derneği Yay. Seri:8 ANKARA

1930'larda Türk toplumunun karakteristiklerini tanımlamaya çalışan bilim adamları, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin laik reformlarının önemini belirtmişlerdir. 1950'lerden sonra ise İslam'ın yeniden yükselişi bu vurguyu tersine çevirmiştir. “İslam'ın ilk siyasallaşma boyutu 1960'ların ortalarında ortaya çıktı. Bir Alevi siyasal partisi olan Birlik Partisi kuruldu. Bu Alevi etkinliği ışığında, 1970'de Sünni bir siyasal parti olan Necmettin Erbakan'ın kurduğu Milli Nizam Partisi ortaya çıkmıştır. Ülkemizde islami ideolojiye dayanan siyasal partilerin başlıcaları; Milli Kalkınma Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Arıtma Koruma Partisi, İslam Koruma partisidir” (Mardin 1993:124,126,132).

“Milli Selamet Partisi'nin taraftarları, ekonomik olarak en az gelişmiş illerdendir. Gelir seviyesi ortanın altında olan bölgelerden, fakat aynı zamanda büyük şehirlerin muhafazakar kenar mahallelerinden oylarını toplamıştır”(Mardin 1993:135). TÜSES verilerine göre (1996) şeriat düzeni isteyenlerin daha çok kırsal kesimde yaşadıkları, eğitim düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Kentli erkeklerin % 63'ü, çalışan kadınların % 88'i, kentli ev kadınlarının % 64'ü, köylü erkeklerin % 50'si şeriat istememektedir. Şeriat düzeni isteyenler köylü erkeklerde % 37, köylü kadınlarda % 30, ev kadınlarında % 20, çalışan kadınlarda % 9 oranındadır. Toplumsal tabakalar bağlamında üst tabakalara doğru şeriat istemeyenlerin oranında artış görülmektedir. Şeriat isteyenlerin daha çok esnaf-zanaatkar ve küçük çiftçiler arasında, istemeyenlerin ise beyaz yakalılar ve serbest meslek sahiplerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

“Etnik gruplar genellikle toplum içindeki durumlarını sağlamlaştırma amacıyla eylemlerde bulunurlar. Bu nedenle bazı partilerin oyları tamamen bölgesel niteliktedir” (Gülmen 1979:51).

Ülkelerin içindeki ırk yada milliyet bölünmeleri belirli partilerle grupların kendilerini özdeşleştirmelerinde yada ırk veya milliyet partilerinin kurulmasında kendini göstermiştir. “ABD’nde her gelir seviyesinde, zenci azınlık beyazlardan daha çok Demokrat olmak yönelimindedir. Hindistan’da büyük bir dil azınlığı olan Andhralar Komünist partisinin en kuvvetli taraftarlarındandır. Japonya’da Koreli azınlık, İsrail’de Arap azınlık, Suriye’de Hıristiyan azınlık da aynı eğilimdedir” (Lipset 1964:206,232). Hem etnik, hem dinsel farklılaşmanın siyasal sonuçlarını anlamaya yardımcı olacak bir diğer örnek Lübnan’dır. Lübnan’da kişinin toplumsal kimliğini dini ve üyesi olduğu etnik grup belirlemektedir. Kişi için siyaset kendi topluluğu içinde cereyan eder. Ulusal düzeyde siyaset ise topluluk temsilcileri arasındadır.

TÜSES verilerine göre (1996); Alevilerin % 52’ye yakını, Kürtlerin % 21’i kendilerini solcu olarak tanımlamışlardır. Alevilerin % 86’sı şeriat düzeni istemediklerin belirtirken, Kürtlerin % 35’i şeriattan yana iken % 48’i karşı görüş

belirtmişlerdir. Aleviler en büyük oranda CHP yandaşıdır. Kürtler ise RP ve HADEP arasında bölünmüşlerdir.

TÜSES Ağustos 2002 araştırmasında, HADEP'in yandaşları bakımından Kürt Partisi olduğu tespit edilmiştir. Kürtler arasında etkin olan diğer parti AKP'dir.

Esmer'in araştırmasına göre ise AKP'ye oy verenlerin dini değerlere önem verdiği, CHP'ye oy verenler için ise insan hakları, demokrasi, laiklik ön planda gelmektedir.

“Türklük ve Müslümanlık kimlikleri konusunda da parti seçmenleri arasında farklılıklar vardır. AKP'lilerin % 19'u, CHP'ye oy verenlerin % 60'ı Türk kimliğini öne çıkarmaktadır. DEHAP'a oy verenler arasında ise bu oran % 7'de kalmaktadır” (Tosun 2003).

1.4.7. Gelenekçilik (Bölge Faktörü)

“Düşük gelirli gruplarda sola oy vermekten sapmanın en çok göze batan bir takım örneklerini, muntazam muhafazacı adaylara oy kullanan bazı nispeten fakir ve iktisaden az gelişmiş bölgeler teşkil ederler. Bu gibi bölgelere, ABD'nin Güney Federe Devletlerinde, Güney İtalya'da, Kanada'da Quebec'te, B. Britanya'da İskoçya'nın dağlık yerlerinde ve Norveç'in batısında rastlanır. Böyle bölgelerdeki siyaset kalıbı, “her ülkenin bir Güneyi vardır” sözüyle özetlenmiştir. Bütün bu yerlerin siyasetinde, onların memleketin esas siyasi bölünme çizgisinden ayıran ve bazen bölgeci yahut ayrılmacı partiler yaratan özel bir bölgeci unsur vardır” (Lipset:1964:110).

“Geri bölgelerdeki yoksul işçi ve köylülerin solcu siyasi faaliyete karşı en büyük soğuklukları, gelenekçi değerlerine, mevcut kuvvetlere geleneksel hayat standardına bağlı kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bu yerlerde, sosyal yapı, kısmen, kapitalizm ve serbest piyasa ekonomisinden önceki halini muhafaza etmiştir” (Lipset 1964). Coğrafi bölgeye özgü olan bu davranışın güncel etkenlerden çok tarihi nedenlere bağlanması mümkündür. Amerikan İç Savaşı'nda Birlik'in korunmasını savunan Cumhuriyetçiler olduğundan, ayrılma yanlısı güney eyaletlerinde bu partiye

duyulan antipati, rakip partinin desteklenmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak çoğu zaman bölge, başka değişkenlerin etkisini yansıtan bir ara değişken olarak yararlı olmakta, siyasal tercihin ana belirleyicisi olarak gözükmemektedir (Turan1981:84).

1.4.8. Yerleşme Birimi

Kentleşme özellikleri itibarıyla, 'modernleşmenin' göstergesi olarak bilinmektedir. Kentleşme sürecinin pek çok faktörün etkisiyle, geleneksel davranış kalıplarını yok ettiği, yerine yenisini getirdiği ve göçmenlerin kent yoluyla başlı başına bir siyasal deney içerisine girdiği ve siyasi havayı yaşadığı ifade edilmektedir. "Bu çerçevede kentliler daha katılımcı ve siyasal sistemden daha talepkar olmaya başlamaktadırlar" (Görmez 1997:57).

Evensel kabul gören varsayımlardan biri kentleşmenin/kentlileşmenin siyasal kültürün oluşumuna ve siyasal davranışlara "olumlu" katkı yaptığıdır. Yapılan araştırmaların çoğu kentleşme ile siyasal katılma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

"ABD'nde yapılan araştırmalar, kentsel kesimde oylamaya katılmanın kırsal kesime göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Fransa'da ise tam tersine, köylerde seçimlere katılmanın daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de de kırsal kesimde katılmanın daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kentlerde katılmanın her bakımdan daha yoğun olmasını beklememiz gerekiyor; çünkü, kentlinin okur-yazar olması, kitle haberleşme araçlarından yararlanması, toplu iş yerlerinde çalışması, gönüllü kuruluşlara üye olması köylüye göre daha olasıdır ve bu etkenler katılmayı uyarıcı niteliktedirler. Ancak bu kuramsal bekleyişten sapma üç nedenle açıklanabilir; Ufak yerleşme birimlerinde oy kullanmama kolaylıkla saptanacağı için, birey oy kullanmak yönünde bir baskı duyabilir. İkinci olarak, kentte yaşayanların çeşitliliği daha fazla olan yaşantısı, oyunu kullanmaya verilen önemi azaltabilir. Son olarak, kentli kişi, siyasal tercih yapmakta, çapraz baskılar dolayısıyla daha büyük güçlükler çekebilir" (Turan 1981:79).

“Büyük kentteki katılma daha bağımsız ve daha bilinçli iken, kırsal kesimdeki katılma çoğunlukla bağımlıdır. Küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma bir yandan, bazı durumlardaki ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi öte yandan, kişinin bağımsız katılımını zorlaştırmaktadır. Türkiye’de her zaman kırsal kesimdeki seçime katılma oranının kentsel kesimlere göre yüksek oluşu da bu nedenden kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimdeki kitle, kamuoyu önderlerinin gösterdiği yönde, güdümlü olarak harekete geçirilebilmektedir. Ama bu durum, köydeki toplumsal-ekonomik yapıya bağlı olarak değişecektir” (Kışlalı 1993:191).

Özbudun(1975:106-117,131-153,165-169), yaptığı araştırmada, 1961-1969 arası seçimleri incelediğinde, kırsal bölgelerde seçime katılmanın, kentlerdeki katılmadan daha yüksek olduğunu gördü. Ele alınan dönemlerde, bu farkın gittikçe arttığı da izleniyordu. Azgelişmiş kırsal bölgelerde, seçime katılma, gelişmiş kırsal bölgelerden daha yüksekti. Bu eğilim, 1973 seçimlerinde de sürüyor. Özbudun, bu durumu, köydeki katılımın, toplumsal baskılarla gerçekleştirilen, mobilize yada bağımlı bir nitelik taşımaya ve Türk parti sisteminde izlenen ‘yeniden gruplaşma’ eğilimine bağlıyor. Buna karşılık Türk köylüleri arasında siyasal etkinlik duygusunun son derece düşük olduğu görülmüştür. Özellikle ulusal düzeyle ilgili etkinlik duygusu, yerel etkinlik duygusuna bakışla, çok daha düşüktür. “Katılımın yüksek olduğu yerlerde, siyasal partilerle ilgili bilgilerin diğer bölgelere bakışla daha düşük düzeyde olduğu görülmüyordu. Bu sonuçlar da, Türk köylerindeki yüksek katılımın, kişinin çıkarlarını düşünerek yaptığı özgür ve bireysel bir seçim olmadığını; toplumsal baskıların bu yüksek katılımı doğurduğunu kanıtlayacak niteliktedir” (Alkan 1979:166).

“Yerleşme birimi büyüdükçe, farklı ve ortalamadan ayrılan siyasal görüşlerin benimsenmesi ve duyurulması için daha olumlu bir ortam belirlemektedir. Yerleşme birimi küçüldükçe kişiyi ortama uymaya zorlayan toplumsal baskılar artmaktadır” (Turan 1981:82). Oyların partiler arasında dağılımını inceleyen Baykal (1970:76,77), AP’nin en çok kasabalı, sonra şehirli, en son köylüler arasında seçim desteği bulunduğunu, CHP’nin ise şehir, kasaba ve köyler sırasını izlediğini belirtmektedir. Bu

eğilimler sadece yerleşme biriminin sonucu olmayıp, onunla bir arada bulunması muhtemel olan gelir, eğitim düzeyi gibi değişkenlerden de etkilenmektedir. Yine TÜSES Vakfı'nın 8253 denek üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, kendilerini solcu olarak tanımlayan seçmenlerin daha yüksek oranda kentli oldukları, daha çok eğitim gördükleri anlaşılmaktadır.

“Halkın köy ve kasabasının sıcak ortamından, kentin dev ve anonim ortamına göçmesiyle, siyasal katılmasında bir azalma ortaya çıkmaktadır. Ancak kentleşmenin siyasal katılmayı arttırdığını savunan, bu yargıya varmanın sebebinin kent kavramının sadece nüfusla sınırlı algılanması halinde doğrulanabileceğini söyleyerek kentlerde, ekonomik, sosyal, kültürel özellikleri ile kentleşmiş bölgelerde, bütün katılma davranışları hesaba katıldığında; kentleşmenin katılmayı arttırdığını ısrarla vurgulamaktadırlar” (Görmez 1997:37).

Nitekim Kalaycıoğlu (1986:513), kentte yaşayanların kente egemen olan modern-katılımcı kültürün uzantısı olarak siyasal yaşamda yoğun bir faaliyet sürdürmesi beklenebilir demektedir. “İstanbul gecekondu bölgelerinde yapılan araştırma sonucuna göre kentte kalış süresi ile katılım arasında doğru orantılı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Kente göçenlerin kente yerleştikten sonra daha fazla katılımcı oldukları ortaya çıkmıştır” (Vergin 1977). Kartal'ın (1978:88) Çankırı köylerinden Ankara'ya göç edenler üzerinde yaptığı araştırmalar da, bu sonucu doğrulamaktadır. Aynı zamanda kentte kalış süresi arttıkça sol partiye oy verme oranının da yükseldiğini ve derneklere üyelik oranında arttığını ortaya koymuştur.

“2002 seçimleri ardından yapılan araştırma verilerine göre, kırsal kökenli seçmene sahip olma bakımından ilk sırada DEHAP ve DYP gelmektedir. Bütüyük kentlerde AKP % 36,2, CHP % 26 oranında destek görmüştür. Kentlerde en fazla destek % 34,2 ile AKP'ye olmuştur” (Tosun 2003).

1.5. Propaganda ve İletişim Faktörü

Seçmenleri parti, aday ve politikalar konusunda bilgilendiren, herhangi bir siyasal partiye oy verme tercihlerini etkileyebilen, onların ikna edilmesi için özellikle seçim dönemlerinde çok yoğun olarak kullanılan unsurlardır. Propaganda ve iletişim faktörleri herhangi bir siyasal parti bağlılığının oluşmasına ve güçlenmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda özellikle kararsız seçmenler üzerinde etkili olabilmektedir. Seçim dönemlerinde herhangi bir aday veya partiyi desteklemekte kararsız kalan seçmenler, propaganda ve iletişim faktörleri sayesinde gerekli enformasyonu kolaylıkla sağlamakta, problemler ve çözüm yollarını daha rahat algılamakta, geçmiş ve gelecek icraatlar arasındaki bağlantıyı kurabilmektedir. Bir parti veya lider ne kadar başarılı çalışmalar yaparsa yapsın, ne kadar tutarlı ve gerçekçi vaatler verirse versin bunları seçmen kitlesine duyurmadıkça, başarılı bir imaj oluşturmadıkça, ikna edemedikçe ayakta kalması mümkün olamamaktadır. Hatta propaganda ve iletişim faktörlerinin çok iyi kullanılmasıyla kısa vadede, başarısız bir parti veya adayın başarılı gibi gösterilmesi bile gerçekleştirilebilir.

2002 genel seçimlerinde Genç Parti, kuruluşundan kısa bir süre sonra katıldığı ilk genel seçimde %7 oy oranına sahip olabiliyorsa, bunu örgütsüz başarıyorsa bu sonucu ancak siyasal propaganda da medyanın etkisinin; yüz yüze siyasal ilişkileri, örgütsel etkinliği, ideolojik gelenek karşısında ağır bastığının kanıtıdır.

1.5.1. Seçim Kampanyaları

“Türkiye’de ulusal seçim kampanyalarının başlangıç noktasını, çok partili siyasal hayata geçiş tarihi olan 1945 yılına dayandırmaktadır. Bu tarihten itibaren, devlet radyosunda siyasal partiler ilk kez propaganda yapma hakkını elde etmişlerdir” (Tokgöz 1990:72). “Partilerin radyolardan seçim konuşmaları yapmaları 16.02.1950 Seçim Kanunu ile düzenlenmiştir”(Topuz 1977:88). “Daha sonraları 1973’lü yıllarda televizyonun da Türk halkının gündemine girmesiyle, ülkemizde siyasal seçim kampanyaları biraz daha renklenmeye başlamıştır. 1979 yılında reklam ajansları da ilk olarak seçim kampanyalarına katılmış ve bu tarihte Cenajans, Adalet Partisi adına

siyasal gazete reklamları düzenlemiş, kampanyada kullanılacak teyp kasetleri hazırlamıştır” (Topuz 1991:15).

“Seçim kampanyalarının etkisi özellikle yerel seçimlerde, yarışan partilerin organizasyonunda çok büyük farklılıklar olduğu durumlarda seçim sonuçlarını etkileyebileceği görülmektedir” (Denver 1989:95). Seçmenin eğitim, sosyo-ekonomik durum, cinsiyet vb. gibi özellikleri kampanyanın etkisini belirlemektedir.

“1987 İngiltere seçim kampanyasında seçmenlerin büyük bir çoğunluğunun partilerin ne yapacağını anlamak ve yarısına yakınının da oy verme kararına yardımcı olmak için kampanyaları takip ettikleri bulunmuştur. Yüzdesi düşük oranda çıkan bir takım seçmen de, kendi partilerinin gücünü anlamak ve seçim heyecanını yaşamak amacıyla kampanyaları izlemektedir” (Miller 1990:272).

“Başarılı bir siyasal seçim kampanyası yürütebilmek için, öncelikle amaçlara yönelik bazı çalışmaların yapılması zorunludur. Bunlar; oy arttırma, barajı aşma, birinci parti olma gibi kampanya ana hedefinin belirlenmesi, adayın seçmen tarafından tanınması, imajının değiştirilmesi veya pekiştirilmesi, hedef kitlenin belirlenip tanınması, siyasal ilgi ve katılımın artırılması, gündem oluşturulması, halkla ilişkiler, propaganda ve reklam stratejilerinin tespit edilmesi olarak sıralandırılabilir” (Özerkan-Altınal- İnceoğlu 1997:109).

Kitle iletişim araçları, reklam ve parti tabanı ile seçmenleri harekete geçirici kampanyalarda hangi stratejilerin uygulanacağı, hangi seçmen tipine hangi kitle iletişim araçlarıyla ne gibi mesajların verileceği, insanların mesajlara açıklık ve kapalılık dereceleri, gündemin nasıl belirleneceği, muhalefete yönelik stratejiler gibi hususlar önemlidir.

1.5.2. Kamuoyu Araştırmaları

“Kamuoyu araştırmaları “alt bir gruba veya daha büyük bir grubu genelleştirmek için kullanılan örneklemden veya örneklemin elde edildiği

popülasyondan sistematik, bilimsel ve tarafsız bilgi toplama işlevi” olarak tanımlanabilir. İlk kamuoyu araştırması 1824 seçimlerinde başkanlık tercihlerini ölçmek için yapılmıştır. Andrew Jackson, Pennsylvania ve Kuzey Carolina’da yaptığı bilimsel olmayan gazete kamuoyu araştırmasıyla seçimin galibini doğru olarak tahmin etmiştir” (Kalender 2000:17).

Ülkemizde ise Unat’ın belirttiğine göre (1990:35), kamuoyu araştırmaları 1955 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, daha sonraları da Basın Yayın Yüksek Okulu’nda bilimsel bir konu olarak okutulmaya başlamış ve bu tarihlerde Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde bir kamuoyu araştırma birimi kurulmuştur. “İlk geniş çaplı kamuoyu araştırması, 1975 yılında yapılan ara seçim sebebiyle Milliyet gazetesi tarafından Ankara ilinde Nermin Abadan Unat, Ahmet Taner Kışlalı, Doğu Ergil ve Türker Alkan’a yaptırılmıştır” (Topuz,1991:218). “Ancak ülkemizde kamuoyu araştırmalarının önem kazanma ve yaygınlaşma süreci, 1980’li yıllardan hemen sonraki hükümetlerin ekonomi politikaları doğrultusunda olmuştur. Özellikle liberal eğilimli ekonomi politikaları Türk girişimcilere iç ve dış piyasalarda önemli yatırımlar yapma imkanını getirmiş, bunun sonucunda da çeşitli konulardaki piyasa araştırmaları ve kamuoyu yoklamalarının sayısı artmıştır” (Abadan Unat 1990:35,36). 1997’lerin Türkiye’sinde, başta siyasal alanda olmak üzere artık her konuda kamuoyu araştırması yapan yüzlerce özel şirket, bu sektörde görevlerini sürdürmektedir.

“Siyasal partiler ve adaylar, seçim kampanyalarında uygulayacakları çeşitli strateji ve taktiklere temel olabilecek verileri, büyük ölçüde kamuoyu araştırmalarından elde etmekte, böylece seçmenleri cezp edebilecek mesajları iletebilmektedir. Seçmenlerin hangi siyasal tutumlara sahip olduğunun, çeşitli gündem konuları hakkındaki tavırlarının, mesajlara açıklık ve kapalılık derecelerinin, liderler ve adaylara bakış açılarının, hangi kitle iletişim araçlarına yoğunlukla maruz kaldıklarının ölçülmesi, çoğunlukla kamuoyu araştırmaları yoluyla olmaktadır. Bu sebeple kamuoyu araştırma şirketlerinin seçkin müşterileri arasında, siyasal partiler ve adaylar yer almaktadır. Böylece bu tür kuruluşlar, siyasal parti ve adaylara hem strateji oluşturmak için gizli veriler, hem de siyasal etki yaratmak üzere yayınlanmaya yönelik çeşitli doneler sunmaktadır” (Champagne 1995:145).

Kamuoyu araştırmalarına dayanarak propaganda ve iletişim stratejilerini yönlendiren siyasal parti ve adayların başarı şansı yükselecektir. Seçmenlerin etkilenmesi ve ikna edilmesinde kullanılacak stratejilerin belirlenmesinde vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Ancak bu araştırmalardan gereği gibi yararlanılabilmesi için, geçerlilik ve güvenilirlik problemlerinin her düzeyde en aza indirilmesi gerekmektedir.

Kamuoyu araştırmaları sonuçlarının yayınlanmasının seçmen tercihleri üzerinde dolaylı ve doğrudan etkileri bulunabilmekte, değişik ülke, zaman ve şartlarda insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Kamuoyu araştırmalarının seçmenler üzerindeki doğrudan etkilerini; gözde olana yönelme etkisi (bandwagon effect), zayıfa destek etkisi (underdog effect), kamılanma etkisi (lash effect), oyu geride görünen parti seçmeninin sandığı gitme oranını artırma etkisi, küçük partinin varlığını fark etme ve oy verme etkisi, barajı geçme tehlikesi olan partiyi destekleme veya desteklememe etkisi şeklinde sıralayanlar bulunsa da (zerkan-Altınal ve İnceoğlu 1997:33), oğunluk gözde olana yönelme ve zayıfa destek etkisi şeklinde iki grup etki üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Gözde olana yönelme etkisi, seçim yarışında nde görünen parti veya adayın seçmenler tarafından desteklenme eğilimini ifade etmektedir. Bunun temelinde, herkesin böyle bir davranışta bulunuyor olmasının yarattığı etki ile insanların kaybeden tarafta yer almama eğilimi bulunmaktadır. *Zayıfa destek etkisi* ise, seçimlerde bir parti veya adayın nde gittiğini gösteren bir kamuoyu araştırmasının kararsız seçmenleri, bu aday veya partiye muhalif olanların etrafında toplamaya doğru itmesini belirtmektedir. “Ayrııcı kararsız seçmenlerin yanında, araştırma sonuçları doğrultusunda nde görünen parti veya adaya büyük muhalefet eden seçmenler, parti veya adaylarının kazanma şansını çok zayıf bulduklarında, kendilerine en yakın gördükleri başka bir aday veya partiyi destekleyebilmektedir” (Mutlu 1994:79-225).

Kamuoyu araştırmalarının seçim üzerindeki etkisini daha iyi anlamak için Denge Araştırma tarafından düzenlenen anketi ve seçim sonuçlarını incelemek gerekmektedir. 4505 deneğe “3 Kasım 2002 milletvekili seçimlerinde oyunuzu hangi

partiyeye vermeyi düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltmiş ve tablodaki dağılım elde edilmiştir. Anket sonuçları ile seçim sonuçlarının birbirine çok yakın olduğu gözlenmektedir. Kamuoyu araştırmaları sonucunda seçmenlerin gözde olan partiye yöneldikleri anlaşılmaktadır.

PARTİLER	ANKET SONUÇLARI	SEÇİM SONUÇLARI	MİLLETVEKİLİ
ANAP	% 2,5	% 5,1	
CHP	16,3	19,4	178
DSP	1,4		
DYP	2,1	9,6	
MHP	5,5	8,3	
SP	2,1	2,5	
AKP	30,2	34,3	363
DEHAP	5,9	6,2	
BBP	0,8	1,1	
ÖDP	0,4		
YTP	2,5	1	
GP	9	7,2	
İP	0,6		
BTP	0,4		
TKP	0,4		
YP	1,0		
Bağımsız	0,5		9
Kararsız	12,5		
Oy kullanmıyacağım	5,0		

Çizelge 5. Tuzla Şifa Mahallesi'ne 2002 Milletvekili Seçimleri Öncesinde Uygulanan Anket Sonuçları
Kaynak: *Denge Araştırma*, 26 Ekim 2002 tarihli *AKŞAM Gazetesi*'nin 12. sayfasından alınmıştır.

1.5.3. Canvassing (Yüz Yüze Oy Toplama)

Yüz yüze iletişimde bulunmanın etkisi ikna açısından büyük öneme sahiptir. “Bu tür iletişim, doğrudan doğruya kişiler arası ilişkiyle ilgili gerçeklere dayanmakta, durum ne derece bireyselleşirse etkililik o kadar artmakta, sonuçta konuşmayı dinleyenlerin sayısı fazlalaşmaktadır. Ayrıca yüz yüze iletişim araya başka bir araç girmedeği için daha samimi olabilmektedir. Adaylar kapı kapı dolaşarak kahvelerde, marketlerde, sokaklarda insanlarla sohbet etmekte, çarşıda pazarda herkesle el sıkışmak, seçmen evlerine gitmek suretiyle kendilerine destek olunması yönünde çalışmalar yapmaktadırlar” (Topuz 1991:192).

Yüz yüze oy toplamanın başka ve çok yaygın bir şekli ise, özel görevlilerin aday adına kapı kapı dolaşarak temsil ettikleri kişinin veya partinin programını anlatmalarıdır. ABD ve İngiltere’de son derece yaygın olan ve ülkemizde de özellikle Refah Partisi tarafından uygulanmasıyla başka bir boyut kazanarak gelişmeye devam eden (Özerkan-Altınal ve İnceoğlu 1997:162) bu uygulama genellikle biri erkek diğeri bayan iki kişinin kapı kapı dolaşmalarını ifade etmektedir. Canvassingin temel amacı, kapı kapı dolaşarak seçmenlere aday hakkında bilgi vermek, adaya oy verecek seçmenle özdeşleşmek, politikaları anlatmaktır. Ayrıca seçmenlere küçük hediyelerin verilmesi de yarar sağlayabilecektir.

Canvassing bazen, yeterli gönüllü bulunamadığı veya zaman sınırlaması sebebiyle kapı kapı dolaşmak yerine telefonla yapılabilmektedir. Yüz yüze oy toplama çalışmaları, genel seçimlerden daha çok yerel seçimlerde oy verme katılımını harekete geçirmede etkili olmaktadır.

1.5.4. Kitle İletişim Araçları

Bir zamanlar, siyaset, güçlülerin ve soyluların kapalı kapılar arkasında yürüttüğü ince bir saray oyunu idi. Şimdi kitlelerin oynadığı gürültülü, katılımlı, kalabalık bir oyun oldu. Radyo, televizyon, gazete aracılığı ile evimize, yürüyüş ve afişlerle sokağımıza, eğitim ve eylemlerle okullarımıza girmiştir.

Kitle iletişim araçları bireylere bilgi alma, adayları değerlendirme, kendi partisinin gücünü görme, kampanya izlemeden zevk ve heyecan duyma gibi ihtiyaçlarını tatmin etmeye yönelik yarar sağlamaktadır. “1984 ve 1988 Amerika başkanlık seçimlerinde bireylerin, seçimlerde kitle iletişim araçlarındaki mesajlar arasında kendi yönelimleri doğrultusunda ayırım yaptıkları sonucu çıkmıştır. Seçmenler ihtiyaçlarına göre kampanya hakkında bilgi almakta; haber, reklam, kamuoyu araştırmaları ve tartışmalarının mesaj kategorileri farklı hizmetler görmektedir. Araştırmacıların çoğunluğu, televizyonun siyasal kampanyalar ve seçim süreci içerisinde en baskın araç olduğu, en önemli rolü oynadığı konusunda birleşmektedir” (Kalender 2000:47). “Hatta bir görüşe göre televizyon, bir siyasal

partinin seçimi kazanmasında ve kaybetmesinde en etkili faktör olmaktadır. Televizyonu siyasal iletişim süreci açısından bu kadar önemli yapan onun uzun vadeli etkileri olmaktadır. Çünkü televizyon genel siyasal ve kültürel ortamı belirlemekte, konuları diğer bir deyişle gündemi tespit etmekte, insanların tutum ve düşüncelerini yönlendirmektedir” (Gökçe 1993:91). Televizyon siyasal ilgiyi geliştirmektedir. “Seyirci televizyon ekranında gördüğü adayın getirdiği yeni görüş ve tasarımlarla değil, adayın davranışı, zekası, görünüşü, hazır cevaplılığı, sempatikliği, inandırıcı havası ve esprileriyle etkilenmektedir” (Topuz 1977:122).

Televizyonla birlikte, liderlerin davranışları değişmek zorunda kalmıştır. Seçmenleri televizyon aracılığıyla etkilemek isteyen liderler iyi bir aile babası izlenimi vermeye, geçmişteki karizmatik liderlik havalarından sıyrılmaya çalışmaktadır. Önceden meydanlarda yüksek sesle konuşup halkı coşturmak isteyen liderler günümüzde daha çok televizyon tartışmalarında yumuşak ve rahat bir üslubu yeğlemek zorunda kalmışlardır. Bir parti liderinin veya adayının konuşması, anında televizyon aracılığıyla bütün ülke halkına yansiyabildiği için, politikacılar daha dikkatli davranmak durumunda kalmaktadırlar.

“1989 yılında Brezilya’da yapılan bir araştırmada televizyon ve radyonun bir aday tercihinde aile ve arkadaşlardan sonra ikinci sırada yer aldığı ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmada seçmenlerin eğitim durumlarına göre bilgi kaynakları da analiz edilmiş; ilk, orta ve lise mezunlarının daha çok aile ve arkadaşlarıyla konuşmalardan, üniversite mezunlarının ise adayların televizyon tartışmaları ve gazete haberlerinden ağırlıklı olarak bilgilendikleri belirlenmiştir. Özellikle eğitim seviyesi düştükçe, televizyon tartışmaları ve gazete haberlerini bilgi kaynağı olarak alanların oranı azalmaktadır” (Kalender 2000:21).

Kitle iletişim araçlarının seçmen tercihini etkilemesinde suskunluk sarmalı ve gündem kurma teorileri yoğun olarak kullanılmaktadır.

Suskunluk Sarmalı Teorisi: “Bireyler, sürekli çevrelerini gözlemlemekte ve hangi fikirlerin revaçta olup olmadığını anlamaya çalışmaktadırlar. Eğer kendi

düşüncelerinin toplumun çoğunluğu tarafından kabul gördüğüne inanıyorlarsa, özel ve kamuyla ilgili tartışmalarda yüksek sesle konuşma cesaretine sahip olacak, aksi bir durumda suskun ve temkinli davranacaktır. Çoğunluğun sesini yükseltmesi, azınlığın ise susmasıyla herhangi bir konu hakkında yapay bir kamuoyu oluşacak ve azınlıkta kalanların kendi zayıflıkları hakkındaki inançları giderek artacaktır. Seçmenler, herhangi bir siyasal parti veya adaya oy verme kararı durumunda toplumdaki çoğunluk görüşünü gözleyebilecek, bunun için de yoğun olarak kitle iletişim araçlarına başvuracaktır. Eğer oy vermeye niyetlendiği siyasal parti veya adayın seçmenlerin çoğunluğunca desteklendiği inancına sahip olursa, bu yöndeki niyetini sağlamlaştıracak ve açıkça görüşlerini belirtme cesaretine sahip olacaktır. Tersine burda durumda, kendi siyasal parti veya adayının kazanamayacağına inanacak, yada “gözde olana yönelme” etkisiyle toplumca daha çok desteklenen tarafta yer alacak veya susup pasif bir hale geçecektir” (Kalender 2000:25).

Gündem Kurma Teorisi: “Bu teori kitle iletişim araçlarının belirli konulara verdiği önem ve ağırlığın, izleyicilerin aynı konuya verdiği önem ve ağırlıkla karşılaştırılması yoluyla test edilmektedir. Burada kitle iletişim araçlarının etkisi, insanların ne düşünmesi gerektiğini değil, ne hakkında düşünmesi gerektiğini anlatmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Seçim kampanyalarında, toplumun sürekli problemlerine ve adayın kendi seçeceği belirli özel konulara karşı adayın takındığı tavır, konumu belirterek aday imajı oluşturmak yaygın bir strateji haline gelmiştir. Teori, seçmenlerin bir konunun önemli olduğuna inandırılmaları halinde, o konuda en becerikli aday veya partilere oy vereceklerini ifade etmektedir. Kitle iletişim araçlarında ön plana çıkarılan ve sıkça üzerinde durulan konular, özleyici tarafından da önemli konu olarak algılanacaktır. Bunun sonucunda kitle iletişim araçları, belli bir gündemin oluşmasında halk üzerinde etkili olacaktır. İletişim şekline bağlı olarak kişiler arası iletişime çok az giren insanlarla, çevrelerinde düzeltici ve destekleyici görüş açılarıyla çok az karşılaşanlar daha fazla medya gündeminden etkileneceklerdir. Ayrıca çeşitli nedenlerle medyanın tümüne veya bazılarına çok az güvenen kişi veya gruplar, bu araçların daha az etkisinde kalmaktadırlar” (Kalender 2000:26).

1.5.5. İkna Edici Mesaj Stratejileri

Propaganda ve iletişim faktörlerinin seçmen tercihinde etkili olmasında, ikna edici mesajların büyük önemi bulunmaktadır. Bu mesajlar etkinin gücünü artırabilmekte ve seçmenleri herhangi bir aday veya siyasal partiye motive edebilmektedir. İkna çalışmaları, özellikle kararsız seçmenlerin belli bir partiye oy verme sonucunu doğururken, partiye bağlı insanların ise mevcut görüşlerini pekiştirmektedir.

İkna stratejileri insanların duygusal yada rasyonel eğilimlerine göre hazırlanmaktadır. Duygusal mesajların hazırlanmasında; vatanseverlik, sevgi, özbenlik vb. gibi konular dikkate alınırken; rasyonel temele dayanan mesajlar, seçmenin beklentilerine, acil ihtiyaçlarının çözümüne yönelik hazırlanarak daha somut delillerle çalışmalar yürütülmektedir.

“Seçmeni ikna edici mesajlar hazırlanırken korku çekiciliği ve mesaj tekrarı gibi etkenler dikkate alınır” (Kalender 2000:31).

Korku çekiciliği daha çok duygusal öğelere hitap eden, ancak kullanım durumuna göre rasyonel yönler de içeren tutum temelli bir ikna tekniği olmaktadır. Bu teknikle insanlar bir şeye ikna edilirken, korku uyandırılmaya çalışılmakta ve belli bir davranışı yapmasının sonucunda ortaya çıkabilecek zararlar sıralanmaktadır.

Seçmenlerin iknasında korku çekiciliği kullanılırken, rakip parti veya adayların seçimi kazanması durumunda ülkenin kötüye gideceği, insanların bazı temel hak ve hürriyetlerini kaybedeceği, ekonomik açıdan büyük zararlara uğramacağı, birlik ve beraberliğin bozulacağı gibi mesajlara yoğun olarak başvurulmaktadır. Ülkemizde özellikle 1991 milletvekili genel seçimlerinde Süleyman Demirel’in, Anavatan Partisi’ne karşı bu tekniği yoğun olarak kullanması dikkat çekmektedir. Demirel seçmenlere kendilerine oy verilmediği takdirde Anavatan Partisi’nin sömürmeye devam edeceğini, her gün zam yapacağını, hırsızlığa devam edeceğini sıklıkla dile getirmiştir. Yine 1995 milletvekili genel seçimlerinde özellikle Tansu

Çiller başta olmak üzere bazı liderler, Refah Partisi'ne oy verildiği takdirde ülkenin karanlığa gömüleceği, laikliğin elden gideceği, insanların inandığı gibi yaşayamayacağı, modernleşmenin duracağı ve geriye döneceği yönünde mesajlar ileterek korku uyandırmaya çalışmışlardır.

Mesaj tekrarı; insanların herhangi bir şey konusunda ikna edilmesi için mesaj gönderilirken, tekrarın büyük etkisi olmaktadır. Tekrar yoluyla mesajlar insanlar tarafından daha iyi anlaşılmakta ve hafızada yer almaktadır. Mesaj tekrarı sayesinde insanlar en sonunda dikkat kesilecek ve değişim artacaktır. Mesajların tekrar edilmesine genellikle propaganda çalışmalarında daha sık rastlanmaktadır. Mesajlar, slogan veya anahtar kelimeler kullanarak tekrarlanabilir. Sloganlar, afiş haline getirilip mesajların özünün tekrar edilmesi ve insanların hafızasında yer etmesi sağlanabilir.

“Seçim öncesi kamuoyunu etkileyebilmek ve oy toplayabilmek amacıyla birbirleriyle çarpıcı bir slogan bulma yarışına giren siyasi partilerin kullandıkları sloganların kişileri etkileyip etkilemediklerini test eden araştırma sonuçlarına göre deneklerin % 46,85'i hiç etkilenmediklerini; % 53.15'i ise çeşitli siyasi partilerin kullandıkları sloganlar içinde kendilerini en etkileyen sloganı belirterek, etkilendiklerini ifade etmiştir. Sloganlardan etkilenenlerin çoğunluğunu (% 57'si) erkekler oluştururken, 18-24 yaş arası genç kesimin (% 73,4) daha fazla etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yükseldikçe sloganlardan etkilenme azalmaktadır. Denekleri etkileyen sloganların, oy verecekleri parti tercihini değiştirip değiştirmediğine yönelik bir soruya karşılık, hedef kitlenin % 98,4'lük bir oranı değiştirmediği'ni ifade etmiştir” (Aytaç 1991:19,43).

2. BÖLÜM: MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ ve TÜRKİYE

2.1. 1983 Seçimleri

“12 Eylül rejiminin biçimlendirdiği 1982 Anayasası ve diğer temel yasalarla kurulan modelin amacı gerçek bir siyasal partiler çoğulculuğu yerine iki partili bir yapı oluşturmaktı. Bu iki partiden biri siyasal yelpazenin merkez sağında öbürü merkez solunda yer alacak, biri kendi sağındaki öbürü solundaki unsurları yasallık sınırı çerçevesinde kendi içinde eritecekti. Bu yaklaşımın temel dayanağı siyasal yaşamda “istikrar” gerekliliği idi” (Üste 1999:223).

“Mayıs 1983’te kuruluşlarına izin verilen siyasal partilerin 6 Kasım 1983’te yapılacak seçimlere katılabilmeleri için, kurucularının Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından onaylanması gerekiyordu. Gerek parti üyesi gerekse bağımsız adayların seçime girip giremeyecekleri konusunda da MGK’nin verdiği kararlar kesindi. Sonuçta seçimlere yalnızca, MGK’nin veto engelini aşabilen Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Halkçı Parti (HP) ve Anavatan Partisi (ANAP) katılabılmıştır” (Üste 1999:224).

“10 Haziran 1983 tarihli milletvekili seçimi yasası uyarınca seçimde çifte barajlı nispi temsil yöntemi uygulandı. Birinci baraj ülke barajıydı; seçime katılan partilerin milletvekilliği kazanabilmeleri için ülke genelindeki geçerli oyların en az % 10’unu almaları gerekiyordu. Ülke barajı ile parlamentoya küçük partilerin girmesi engellenirken; ayrıca istikrarlı çoğunluk hükümetlerinin kurulması da hedeflenmiştir. İkinci baraj ise seçim çevresi (il) barajıydı; buna göre ülke genelindeki % 10’luk barajı geçmiş olan siyasal partilerin herhangi bir seçim çevresinde milletvekilliği kazanabilmesi için, o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamının gene o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayının üzerinde oy alması gerekiyordu. Sonuç olarak seçim çevresi barajları, illerden çıkacak milletvekili sayısına göre % 14,3 ile % 50 arasında değişmiştir” (Türkiye Genç İşadamları Derneği 1996:36).

Oy kullanmanın yasayla zorunlu kılındığı seçimlere katılma oranı % 92,7 düzeyinde gerçekleşti ve geçersiz oy oranı diğer seçimlere göre daha az ölçüde gerçekleşmiştir. Seçime katılan üç partide % 10'luk ülke barajını aşmayı başardı; MDP ve HP bazı illerde seçim çevresi barajını aşamadıkları için milletvekili çıkaramadı. Seçimlerin kesin galibi olan ANAP oylarının % 45,1'iyle toplam 400 milletvekilliğinin 212'sini kazandı. Fakat temsil edilme oranı % 53 olmuştur. HP % 30,5 oy oranıyla 117, MDP ise % 23,3 oy oranıyla 71 milletvekilliği kazandı. Seçmenlerin % 1,1'i bağımsız adaylara oy verdiler, ama hiçbir bağımsız aday seçilmeye yetecek düzeyde oy alamadı.

1983 SEÇİMLERİ	OY ORANI (%)	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI (%)	AŞKIN/EKSİK TEMSİL ORANI (%)
ANAP	45,1	212	53	7,9
HP	30,5	117	29,2	- 1,3
MDP	23,3	71	17,8	- 5,5
BAĞIMSIZ	1,1			- 1,1
TOPLAM	100	100	100	

Çizelge 6. Türkiye'de 1983 Yılı Seçim Sonuçları

Çifte barajlı d'Hondt Sistemi: Kaynak (Üste 1999:227)

1983 seçimlerinde ANAP'ın Bingöl'de veto edilen adayının yerine zamanında yeni bir isim bildirmemesi ve 1986'ya kadar boş üyeliklerin sayısı 11'e yükselmesiyle bir ara seçim zorunluluğu doğmuştur. Ara seçimden önce yapılan bir yasal düzenlemeyle, hiçbir koşul aranmaksızın tüzel kişiliği olan bütün siyasal partilerin seçimlere katılmasına olanak verildi. 11 milletvekilliği için 10 ilde yapılan seçimlerde 12 parti yarışmıştır. Dokuz ilde yalnızca birer milletvekili seçileceği için bu seçimlerde fiilen dar bölge çoğunluk sistemi esas alınmıştır.

“ANAP'ın başarısında, seçim sisteminin sınırlı rekabet şartlarının sağladığı avantajların yanında, genel başkan Turgut Özal'ın da payı olduğu ve partinin siyasal pazarlama tekniklerini büyük beceri ile kullandığını belirtmek gerekmektedir” (Öz Esat:1997,69).

ANAP, Türkiye'nin genelinde birinci parti çıktığı; HP'nin ise Trakya, İzmir, Zonguldak, Sinop, Doğu Anadolu'nun bazı illeri, Hakkari ve Hatay'da birinci geldiği, MDP'nin ise Gaziantep, Van, Bitlis, Siirt illerinde birinci geldiği gözlenmektedir (Şekil: 12).

Bu seçim döneminde oylardaki parçalanma oranının en fazla olduğu il Kars ve Ardağan'dır (% 71). % 66-70 arasında parçalanma Trakya'da Ege kıyısındaki illerde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gözlenirken, en az parçalanma Isparta, Tunceli, Bitlis'tedir (Şekil 21).

2.2. 1987 Seçimleri

1986 ve 1987'de Anayasa'da ve milletvekili seçim yasasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Anayasa değişikliğiyle milletvekili sayısı 400'den 450'ye çıkarılmıştır. Seçim çevreleri yeniden düzenlendi ve altıdan çok milletvekili çıkaracak iller birden çok seçim çevresine bölünmüştür. Ülke genelindeki %10'luk genel baraj ve seçim çevresi barajları korunmuştu; ama altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde baraj hesaplanırken "bölme işleminin bir eksikliğiyle yapılacağı" kuralı benimsenerek en yüksek çevre barajı % 20'ye düşürülmüştür. Buna göre iki milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde % 50, üç milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde % 33,3, dört milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde yüzde 25 beş ve altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde ise %20 seçim çevresi barajı uygulanmıştır.

"Bir başka önemli yenilik de kontenjan milletvekilliği uygulamasıdır. Buna göre altı yada daha çok milletvekili çıkaracak olan illerin 4,5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde partiler birer kontenjan adayı gösterecekler ve bu seçim çevrelerinde geçerli oyların en çoğunu almış olan parti, seçim çevresi barajını aşmış olduğuna bakılmaksızın, kontenjan milletvekilliğini kazanacaktır. Kalan milletvekillikleri ise nispi temsil d'Hondt usulüne göre dağıtılacaktır. Böylece nispi temsil esasına çoğunluk sistemi eklenmiş oluyordu; çünkü kontenjan adayı

gösterilen seçim çevrelerinde bir milletvekili çoğunluk sistemiyle seçiliyordu” (Yüzbaşıoğlu,1996:127).

Bu seçimlerde ayrıca “tercihli oy” yöntemi benimsenmiştir. Buna göre oy verdikleri partinin adayları arasında tercihte bulunmak isteyen seçmenlerin partinin o seçim çevresindeki adaylarının en az yarısı için tercih oyu kullanmaları zorunluydu. Herhangi bir aday için kullanılan tercih oylarının hesaba katılabilmesi için de bu oyların, adayın temsil ettiği partinin o seçim çevresinde elde ettiği oyların en az % 25’ini bulması gerekiyordu. Bu oranı aşan sayıda tercih oyu alan adaylar, tercih oylarının sayısına göre parti listesinin başına geçmiş sayılıyordu.

Bu seçimlere yedi parti katıldı ve seçmenlerin % 93,3 gibi çok büyük bir çoğunluğu sandık başına giderek oylarını kullandılar. Ülke genelindeki % 10’luk genel barajı yalnızca üç parti aşabildi, öbür partiler meclis dışında kaldılar. ANAP 1983’e göre önemli bir oy kaybına uğramasına karşın gene seçimlerden birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır ve seçim yasasında yapılmış olan yeni düzenlemeler Meclis’te, seçimlerdeki oy oranının çok üzerinde bir oranla temsil edilme olanağını elde etti: oyların % 36,3’ünü aldığı halde milletvekilliklerinin % 64,9’unu kazandı (292 milletvekili). SHP % 24,8 oy oranıyla 99, DYP ise % 19,1 oy oranıyla 59 milletvekili çıkarabilmiştir.

1987 SEÇİMLERİ	OY ORANI %	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI %	AŞKIN/EKSİK TEMSİL ORANI (%)
ANAP	36,3	292	64,9	28,6
SHP	24,8	99	22	- 2,8
DYP	19,1	59	13,1	- 6
DSP	8,5			- 8,5
RP	7,2			- 7,2
MÇP	2,9			- 2,9
IDP	0,8			- 0,8
BAĞIMSIZ	0,4			- 0,4
TOPLAM	100	450	100	

Çizelge 7. Türkiye’de 1987 Seçim Sonuçları Çift Barajlı d’Hondt Sistemi + Kontenjan Uygulaması

Kaynak: %36,3 oy oranı ile ezici bir üstünlük sağlayan ANAP, Türkiye’nin 1946’da çok partili siyasal sürece girmesinden itibaren yapılan tüm seçimler içerisinde en adaletsiz olanıdır. (Üste 1999:238)

“Yedi partinin katıldığı seçimlerden sadece üç parti barajı aşabilmiş (ANAP, DYP, SHP) ancak ANAP’ın % 36,3’lük oyuna rağmen, temsil oranı % 64,9 ile en adaletsiz seçim olduğu anlaşılmaktadır” (Üste, B., 1999:238).

HP oylarının DSP ve SHP arasında paylaşıldığını Kırklareli, Edirne, Hatay, Artvin, Tunceli, Diyarbakır’da SHP, Zonguldak’ta DSP birinci parti olarak çıkmıştır. DYP Isparta, Elazığ, Bingöl, Samsun illerinde birinci parti gelmiştir. ANAP yine ülke geneline yayılmıştır (Şekil 13).

Oylardaki parçalanmanın % 80’in üzerinde olduğu tek il Van’dır. % 75-80 arasında parçalanma, Güneydoğu Anadolu, Batı ve Orta Karadeniz kıyısındaki iller ile, İç Anadolu’nun güneyindeki illerde gözlenir. Yine en az parçalanma, Isparta, Tunceli, Malatya illerindedir (Şekil 22).

1983 ve 1987 seçimlerinde ülkemizde katılım oranı en fazla olarak yaşanmıştır. Özellikle Marmara ve Ege Bölgesi illerinde katılım genel olarak % 95’in üzerinde olmuştur. Katılımın en az olduğu illerde bile % 70’in üzerindedir. Katılım oranı Doğu Anadolu illerine doğru ilerledikçe azalmaktadır (Şekil 26,27).

2.3. 1991 Seçimleri

Ekim 1991’de seçim yasasında bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre % 10’luk ülke barajı korunurken, seçim çevreleri barajları bir kez daha değiştirilmiştir. İki, üç ve dört milletvekili çıkaran seçim çevrelerindeki baraj % 25, beş ve altı milletvekili çıkaran seçim çevrelerindeki ise % 20 olmuştur. 1987 seçimlerinde getirilen kontenjan milletvekili uygulaması ile tercihli oy yöntemi korunmuştur. 1991 seçimlerinde uygulanan tercihli oy yöntemi, seçmenlerin oy verdikleri partinin aday listesinde yalnızca bir aday lehine tercih oyu kullanabilmelerine izin vermiştir. Bir aday için kullanılan tercih oylarının hesaba katılabilmesi için ise, 1987’deki uygulamadan farklı olarak, tercih oylarının adayın temsil ettiği partinin o seçim çevresinden aldığı oyların en az % 15’ini bulması yeterli olacaktı. Bu oranı aşan sayıda tercih oyu alan adaylar, tercih oylarının sayısına göre parti listesinin başına

yükselmiş sayılıyorlardı. Bu yöntem 1991 seçimlerinde değişik partilerin listelerindeki toplam 52 adayın ön sıralara yükselerek milletvekili seçilebilmesini sağlamıştır.

“Seçimlere bir yanda SHP ile Halkın Emek Partisi (HEP), bir yanda da RP ile MÇP ve IDP “ittifak” halinde katıldılar. Bu ittifaklar, HEP’li adaylarının partilerinden istifa ederek SHP listelerinde, MÇP ve IDP’li adayların ise RP listelerinde seçime katılması yoluyla uygulanmıştır” (Erdoğan 1992:32-33).

Seçime katılma oranı % 83,9 olarak gerçekleşti. Seçime katılan altı partiden beşi % 10’luk ülke barajını aşarak milletvekili çıkarma hakkını kazandı, ama hiçbir parti Meclis’te tek başına çoğunluğu sağlayamadı. DYP ve SHP koalisyonu kurulmuştur.

DYP % 27,0 oy oranıyla 178 milletvekili kazanarak seçimden birinci parti olarak çıktı. ANAP % 24,0 oyla 115, SHP ise % 20,8 oyla 88 milletvekili çıkarmıştır. RP iki partiyle kurduğu ittifak sayesinde, 1987’de %7,2 olan oy oranını % 16,9’a yükseltti ve 62 milletvekili çıkardı. Oyların % 10,8’ini alan DSP barajı güçlükle aştı ve 7 milletvekilliği kazanabildi.

1991 SEÇİMLERİ	OY ORANI (%)	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI (%)	AŞKIN/EKSİK TEMSİL ORANI (%)
DYP	27	178	39,5	12,5
ANAP	24	115	25,6	1,6
SHP	20,8	88	19,5	- 1,3
RP	16,9	62	13,8	- 3,1
DSP	10,8	7	1,6	- 9,2
SP	0,4			- 0,4
BAĞIMSIZ	0,1			- 0,1
TOPLAM	100	450	100	

Çizelge 8.. Türkiye’de 1991 Seçim Sonuçları (Çifte barajlı d’Hondt sistemi ve Kontenjan Uygulaması)

“ANAP’ın erken seçime karar vermesi ile 1991 seçimlerine gidilmiştir. Seçim sonuçlarında sağ partilere kayan oy toplamı daha önceki seçimlere göre oldukça fazladır. ANAP oylarında azalma görülürken, RP ve DYP oylarında artış gözlenmektedir. Seçime altı parti katılırken, bunlardan beş tanesi % 10 barajını aşarak meclise milletvekili gönderebilmiştir” (Üste, B. 1999:244).

1991 yılı partilerin illere göre durumu haritasını incelediğimizde; DYP’nin özellikle Ege ve Akdeniz Bölgesi’nde, ANAP’ın Doğu Karadeniz kıyısında, Hakkari, Bitlis, Malatya ve İstanbul’da birinci parti olarak çıktığı gözlenmektedir. RP ise Konya, Karaman, Sivas, Yozgat, Kayseri, Kahramanmaraş, Çorum, Erzurum, Bingöl, Bayburt, Gümüşhane’de birinci çıkmıştır. SHP özellikle Güneydoğu Anadolu illerinde, Tunceli, Erzincan, Kars, Amasya, Ankara, Kırşehir, Uşak’ta ilk sırada yerini almıştır (Şekil 14).

Oylardaki parçalanma en fazla Marmara, İç Anadolu Bölgesi, Orta Karadeniz Bölümü ve Van çevresinde görülmektedir. En az ise yine Isparta, Tunceli illeri başta olmak üzere Mardin, Batman’dadır (Şekil 23).

Bu seçim döneminde katılım oranı ülke genelinde azalmıştır. % 95’in üzerinde katılımın olduğu il yoktur. % 90-95 arasında katılım olan iller Çanakkale, Manisa, Kütahya, Bolu, Çankırı, Ankara, Konya, Karaman, Burdur, Nevşehir, Niğde, Tokat illeridir. En az katılım ise Kars’ta yaşanmıştır (Şekil 28).

2.4. 1995 Seçimleri

Milletvekilliği sayısı 550’ye çıkarılması kararlaştırılmıştır. 1987 ve 1991’de uygulanan kontenjan milletvekilliği yöntemine son verildi, seçim çevrelerinin daraltılması uygulamasından da vazgeçilerek her ilin bir seçim çevresi olması kararlaştırıldı, yalnızca İstanbul üç, Ankara ve İzmir ikişer seçim çevresine bölünmüştür. Ülke ve seçim çevresi barajları ise korundu ve seçmen yaşı 18’e indirildi.

Toplam 12 partinin yarıştığı seçimlere katılma oranı % 85,2 olmuştur. Hiçbir parti tek başına hükümeti kurabilecek sayıda milletvekilliği kazanamazken, seçimlerden en kazançlı çıkan parti RP olmuştur. 1991 genel seçimlerinde MÇP ve IDP ile “ittifak” halinde oyların % 16,9’unu alan RP, bu kez tek başına katıldığı seçimlerde oy oranını % 21,4’e yükseltmeyi başarmış ve 158 milletvekilliği kazanmıştır. Seçime BBP ile ittifak kurarak giren ANAP’ın oyları ise 1991’de % 24 iken bu kez % 19,6’ya gerilemiş, 132 milletvekili çıkarabilmiştir. DYP’nin, 1991 seçimlerindeki % 27’lik oy oranı % 19,2’ye düşmüş, 135 milletvekili kazanmıştır. DSP ise 1991’deki % 10,8’lik oy oranını % 14,6’ya yükseltmiş ve 76 milletvekilliği kazanmıştır. SHP 1995 seçimlerinden önce, yeniden açılan CHP’ye katılmıştır. CHP, ülke barajını güçlükle aşarak ancak %10,7 oyla 49 milletvekili Meclis’e gönderebilmiştir.

1995 SEÇİMLERİ	OY ORANI (%)	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI	AŞKIN/EKSİK TEMSİL (%)
RP	21,4	158	28,7	7,3
ANAP	19,6	132	24	4,4
DYP	19,2	135	24,5	5,3
DSP	14,6	76	13,8	-0,8
CHP	10,7	49	9	-1,7
MHP	8,2			-8,2
HADEP	4,2			-4,2
MP	0,5			-0,5
YDH	0,5			-0,5
BAĞIMSIZ	0,5			-0,5
YDP	0,3			-0,3
İP	0,2			-0,2
YP	0,1			-0,1
TOPLAM	100	550	100	

Çizelge 9. Türkiye’de 1995 Yılı Genel Seçim Sonuçları (Barajlı d’Hondt Sistemi)

“1995 genel seçimleri öncesinde yapılan 27 Mart 1994 yerel seçim sonuçları, Türkiye’deki siyasal tablo hakkında oldukça ilginç veriler ortaya çıkarmıştır. 1994 seçimlerine, % 92,17 oranında çok yüksek bir katılım olmuştur. Bu seçimde sağın toplam gücü artarken; solun gücü azalmış ve RP’nin oyunu % 19,09’a yükseltmesi partinin katıldığı ilk seçimden bu yana istikrarlı şekilde oy oranını arttırdığı görülmüştür” (Tuncer,E.1994:20).

RP'nin 1994 ve 1995 seçimlerindeki başarısının nedenleri arasında teknolojinin imkanlarını kullanması belirtilebilir. Özellikle Doğu Anadolu ve İç Anadolu ile Çatalca-Kocaeli Bölümünde birinci olarak çıktığı iller bulunmaktadır. ANAP ise Doğu ve Orta Karadeniz kıyıları ile Mardin, Mersin, Ankara, Kırşehir'de birinci olarak çıkmıştır. CHP sadece Hatay ve Tunceli'de birinci çıkarken, DSP oyları özellikle Trakya'da, İzmir, Uşak, Eskişehir, Bartın, Zonguldak ve Adana illerinde birinci olmuştur. HADEP oyları Iğdır, Van, Hakkari, Diyarbakır ve Batman'da en yoğun olduğu görülmektedir (Şekil 15). 1995 seçimleri oylardaki parçalanmanın en fazla yaşandığı seçim dönemi olmuştur. Tunceli daha önceki seçimlerin aksine en fazla parçalanmanın yaşandığı il özelliği kazanmıştır. Ülkenin kıyı illerinde parçalanma en fazla yaşanmıştır. Seçimlere katılım oranı Ege ve Güney Marmara illerinde daha fazla iken, ülkenin genelinde % 80'in üzerindedir. En az Tunceli, Kars, Ardağan illeridir (Şekil 24).

2.5. 1999 Seçimleri

Türkiye 1999'da bir kez daha erken genel seçimlere gitti. Seçimlere katılma oranı % 87,1 olurken, seçime katılan parti sayısı 20 gibi rekor bir düzeye ulaşmıştır. Seçim yasasında hiçbir yeniden düzenleme yapılmaksızın gidilen bu seçimlerden, oylarında büyük artış gerçekleştiren DSP ve MHP galip çıktı; ANAP, DYP, FP ve CHP önemli oy kayıplarına uğradılar. Ülke barajını aşamayan CHP Meclis dışında kaldı. Oy ve milletvekili dağılımı şöyle gerçekleşmiştir.

Seçimlerden DSP birinci parti ancak hemen arkasından MHP'nin ikinci parti olarak çıktığı ancak bu iki partinin oy oranları toplamının hükümet kurmaya yetmediği, oylardaki parçalanmanın yüksek olduğu görülmüştür. DSP özellikle Marmara, Ege Bölgeleri, Orta Karadeniz Bölümü, Ankara, Eskişehir, Adana'da birinci parti olarak çıkmıştır. MHP ise Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu'nun bazı illerinde, DYP Kütahya, Urfa, Ardahan, Artvin illerinde, ANAP ise sadece Mesut Yılmaz'ın memleketi olan Rize'de birinci olabilmıştır. FP; Sakarya, Konya, Sivas, Malatya, Adıyaman, Bingöl, Erzurum, Bayburt, Bitlis illerinde birinci gelirken, HADEP'in

kemikleşmiş oylarının belli olduğu iller Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu illeri arasında bir bütün olarak görülmektedir (Şekil 16).

1999 SEÇİMLERİ	OY ORANI (%)	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI (%)	AŞKIN/EKSİK TEMSİL (%)
DSP	22,2	136	24,7	2,5
MHP	18	129	23,5	5,5
FP	15,4	111	20,2	4,8
ANAP	13,2	86	15,6	2,4
DYP	12	85	15,5	3,5
CHP	8,7			- 8,7
HADEP	4,8			- 4,8
BBP	1,5			- 1,5
BAĞIMSIZ	0,9	3	0,5	- 0,4
ÖDP	0,8			- 0,8
DTP	0,6			- 0,6
LDP	0,4			- 0,4
DP	0,3			- 0,3
BP	0,2			- 0,2
EMEP	0,2			- 0,2
İP	0,2			- 0,2
MP	0,2			- 0,2
DBP	0,1			- 0,1
DEPAR	0,1			- 0,1
DOĞUŞ	0,1			- 0,1
SİP	0,1			- 0,1
TOPLAM	100	550	100	

Çizelge 10. Türkiye’de 1999 yılı Seçim Sonuçları (Barajlı d’Hondt Sistemi)

Oylardaki parçalanma bu seçim döneminde de genel olarak % 80’in üzerindedir. Trakya, Hakari, Diyarbakır, Rize en az parçalanmanın görüldüğü alanlardır (Şekil 25). Seçimlere % 95’in üzerinde katılımın olduğu Burdur ve Gaziantep illerine karşılık, en az katılım Bingöl’de yaşanmıştır. Marmara ve Ege illerinde % 85’in üzerinde katılıma karşılık, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya doğru gidildikçe katılım oranı % 70’lerde kalmıştır (Şekil 30).

2.6. 2002 Seçimleri

3 Kasım seçimleri bir önceki seçim dönemindeki şekliyle, blok liste esaslı, % 10'luk ülke barajının geçerli olduğu d'Hondt yöntemiyle yapılmıştır. % 10'luk ülke barajı partilerin elde ettikleri oy ile, kazandıkları sandalye arasında orantısızlığa ve temsilde adaletsizliğe sebep olan sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Ülke barajı % 5 olsaydı, parlamentoya 5 parti daha girebilecekti. En güçlü iki partinin oy yüzdesi % 53,9 iken, sandalye oranı % 98,3 olmuştur. Bağımsızlar hariç, siyasal partilere verilmiş olan 31.164.914 oyun, 14.243.333'ünün parlamentoda temsil edilme hakkı bulamamıştır.

2002 SEÇİMLERİ	Oy Oranı	Milletvekili	Temsil oranı	Aşkın/eksik temsil
DSP	1,22			- 1,22
DEHAP	6,22			- 6,22
YP	0,94			- 0,94
MHP	8,36			- 8,36
DYP	9,54			- 9,54
MP	0,22			- 0,22
BBP	1,02			- 1,02
ANAP	5,13			- 5,13
LDP	0,28			- 0,28
SP	2,49			- 2,49
BTP	0,48			- 0,48
ÖDP	0,34			- 0,34
TKP	0,19			- 0,19
GP	7,25			- 7,25
İP	0,51			- 0,51
CHP	19,39	178	32,4	+ 13,01
AKP	34,28	363	66	+ 31,72
YTP	1,15			- 1,15
BAĞIMSIZ	1,00	9	1,6	+ 0,6

Çizelge 11. Türkiye'de 2002 Yılı Genel Seçim Sonuçları (Barajlı d'Hondt Sistemi)

Kasım seçimlerinde AKP'nin 57 ilde seçimden birinci parti çıktığı görülmektedir. Trakya, Kıyı Ege, Akdeniz ve Doğu Anadolu'daki bazı iller ile Güneydoğu Anadolu bölgesi hariç, AKP diğer illerde birinci partidir. CHP ise 10 ilde birinciliği kazanmıştır. CHP'nin özellikle Antalya'daki başarısının ardında ise Deniz

Baykal'ın memleketi olması dolayısıyla hemşehrilik faktörü belirleyici etken olmuştur.

DEHAP'ın birinci olduğu illerin tümü Doğu ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. DEHAP 13 ilde seçime katılan diğer partilere karşı büyük farkla başarı kazanmıştır. DEHAP'ın bu 13 ilen dışındaki seçim çevrelerinde büyük oylar alamaması etnik faktör nedeniyle oy topladığının göstergesidir.

AKP, 47 ilde % 30 ve üstünde oy toplamıştır. Kendi ülke ortalamasının en az ve 15 puan altında kaldığı grupta bulunan illerin özellikle Trakya'da (Kırklareli, Tekirdağ), Ege'de (İzmir, Aydın, Muğla) ve Güneydoğu Anadolu'daki çoğu il olduğu gözlenmektedir. AKP'nin oy oranlarının % 10'un altında kaldığı iller Edirne, Hakkari, Tunceli, Iğdır. Edirne ve Tunceli Merkez Sol, Hakkari ve Iğdır ise etnik oylar ağırlıktadır. Erzurum, Konya, Kayseri, Kahramanmaraş, Yozgat illerinde ise % 50'nin üzerinde oy oranına sahiptir. Bu illerde daha önceki seçimde SP ve MHP güçlü idi. Merkezin sağında milliyetçi ve islami hassasiyetleri yoğun olan seçmenin AKP'ye yöneldiği anlaşılmaktadır (Şekil 17,18).

CHP oylarının illerdeki durumu incelendiğinde, CHP'nin kendi ülke ortalamasının üzerinde oy topladığı 24 il bulunmaktadır. CHP, Antalya ve Kırklareli'nde % 30'un üstünde oy almıştır. CHP'nin en zayıf olduğu iller ise (% 10'un altında) Kütahya, Sakarya, Düzce, Konya, Doğu ve Güneydoğu illeridir. 1999 seçimlerinde DSP'nin en fazla oy topladığı seçim çevreleri CHP'ye oy vermiştir. Büyük illerde CHP'nin oy artışı olduğu anlaşılmaktadır. CHP oylarının birinci ve ikinci derecede gelişmiş illerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Şekil 17,19).

DYP oylarının % 20'nin üstünde olduğu iller Artvin, Bilecik, Burdur, Kastamonu ve Muğla'dır. Muğla, Tansu Çiller'in aday olduğu ildir. MHP'nin % 20'nin üstünde oy aldığı iller Kırşehir ve Osmaniye'dir. Osmaniye MHP genel başkanı Devlet Bahçeli'nin seçim çevresidir.

Genç Parti, oylarını belirgin olarak batı kesimlerden almıştır. Oylarının % 20'nin üzerinde olduğu tek il Sakarya'dır. Genel başkan Cem Uzan'ın memleketi oluşu dikkat çekmektedir. Partiye oy veren Denizli, Edirne, Eskişehir, İzmir, Kırklareli, Muğla, Tekirdağ, Uşak illeri DSP'nin oy tabanını taşımaktadır. 19 ilde ülke ortalamasının (% 7,25) üstünde oy almıştır. Oy aldığı illerin ise birinci ve ikinci derecede gelişmiş illerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Şekil 17,20).

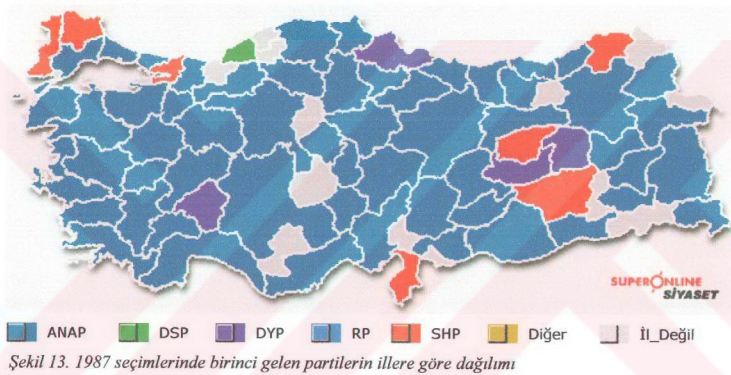
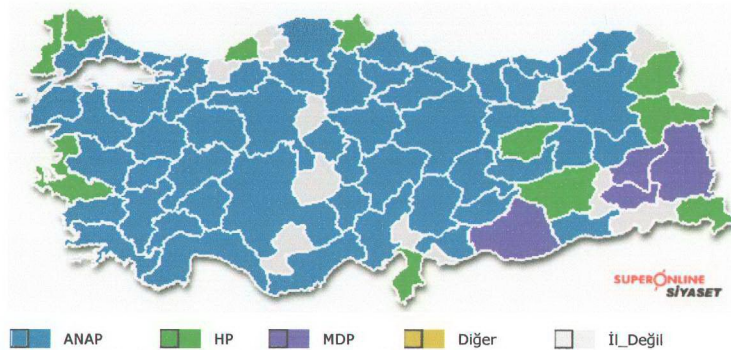
DEHAP oylarının güneydoğu illerinde yoğunlaştığı okunmaktadır. Bölge illerinin çoğunda oyların oranı % 30'un üzerindedir. Diyarbakır, Batman, Şırnak, Hakkari, Van'da % 40'ın üstünde oy toplamıştır. Oylarının çoğunu beşinci derecede gelişmiş illerden toplamıştır.

ANAP'ın % 20'nin üstünde oy alabildiği tek il Mesut Yılmaz'ın seçim çevresi olan Rize'dir. Sinop ve Şırnak ise % 10'un üstünde oy veren illerdir.

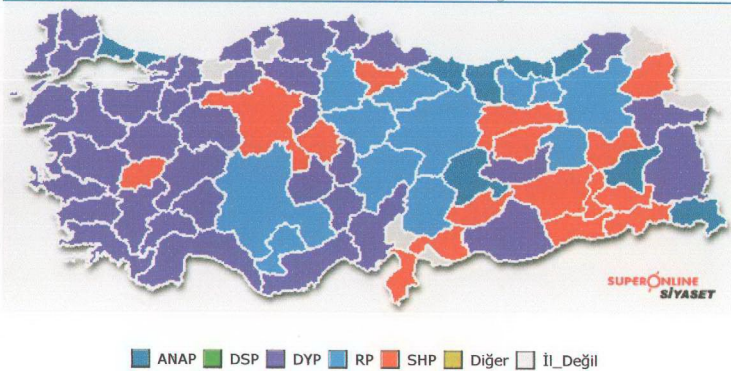
SP oylarını AKP'ye devretmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bayburt % 10,6 ile en fazla oy veren ildir.

1999 seçimlerinde birinci parti çıkan DSP, 3 Kasım seçimlerinde büyük hüsrana uğramıştır. Oy oranının % 10'u aştığı il yoktur. En fazla oy aldığı il Bartın (% 5,5) olup 36 ilde % 1'in altına inmiştir.

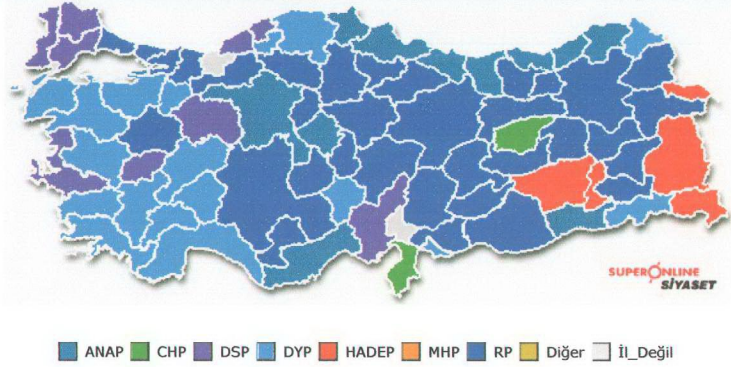
Seçimlere katılma oranı en az Yozgat'ta görülürken, Kuzey-Güney yönünde çizilebilecek Samsun-Mersin hattının batısında katılımın daha fazla % 80-95 arasında yaşanırken, genelde bu hattın doğusunda % 70-75 arasında kaldığı gözlenmektedir (Şekil 31).

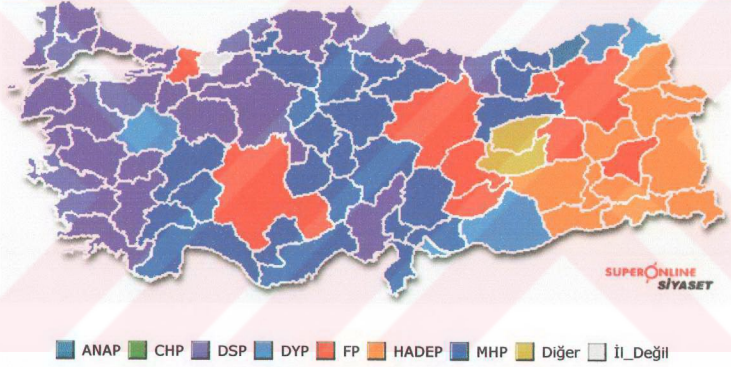
Şekil 14. 1991 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Göre Dağılımı

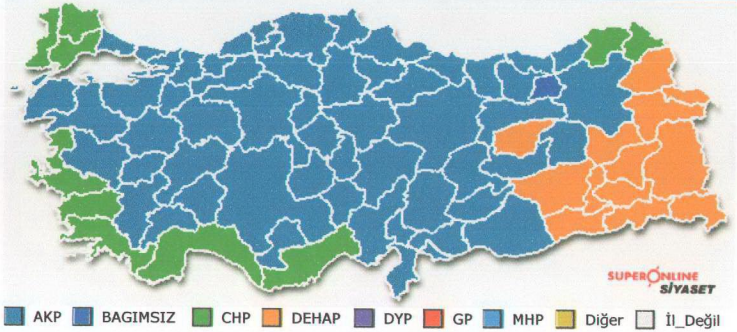
Şekil 15. 1995 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Göre Dağılımı

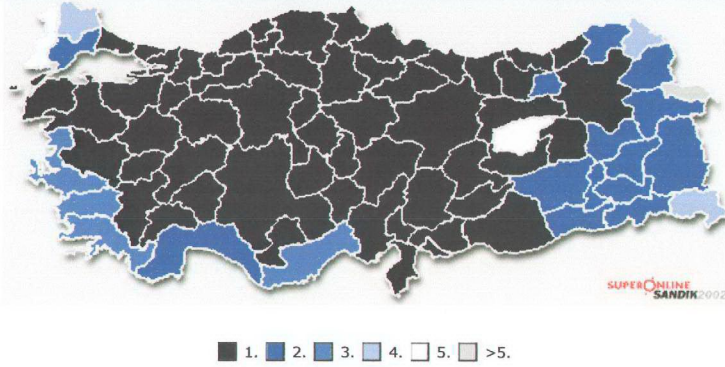
Şekil 16. 1999 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Göre Durumu

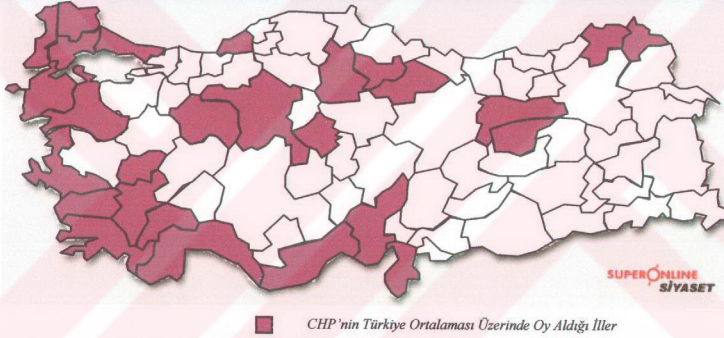
Şekil 17. 2002 Seçimlerinde Birinci Gelen Partilerin İllere Göre Durumu

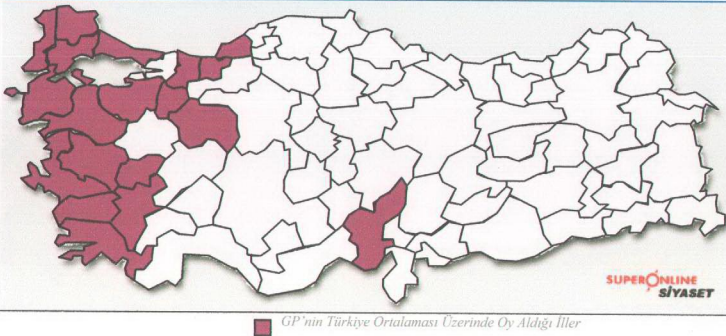
Şekil 18. 2002 Seçimlerinde AKP'nin Birinci Olduğu İller

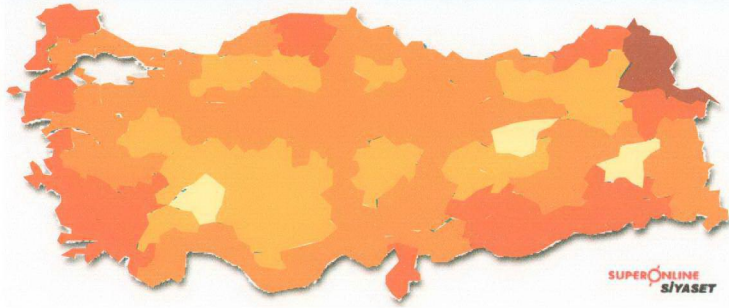
Şekil 19. 2002 Seçimlerinde CHP'nin Türkiye Ortalaması Üzerinde Oy Aldığı İllerin Dağılımı

Şekil 20. 2002 Seçimlerinde GENÇ Partinin Türkiye Ortalaması Üzerinde Oy Aldığı İllerin Dağılımı

Şekil 21. 1983 Yılı Genel Parçalanma Durumu

49-55 56-60 61-65 66-70 71-

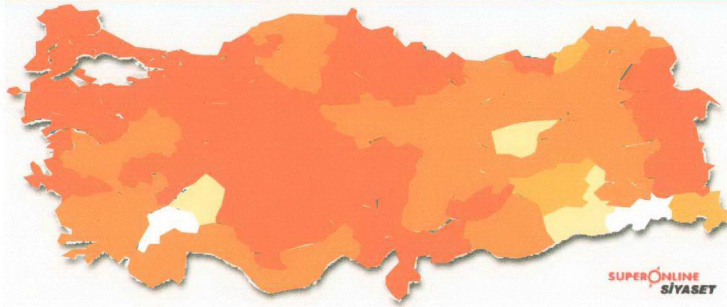
Şekil 22. 1987 Yılı Genel Parçalanma Durumu

59-65 66-70 71-75 76-80 81-85

Kaynak: Türkiye'de yıllara göre Milletvekili Genel Seçimlerinde Oyların Parçalanma Durumu, Sayın Tanju TOSUN'un verilerine göre düzenlenmiştir.

Şekil 23. 1991 Yılı Genel Parçalanma Durumu

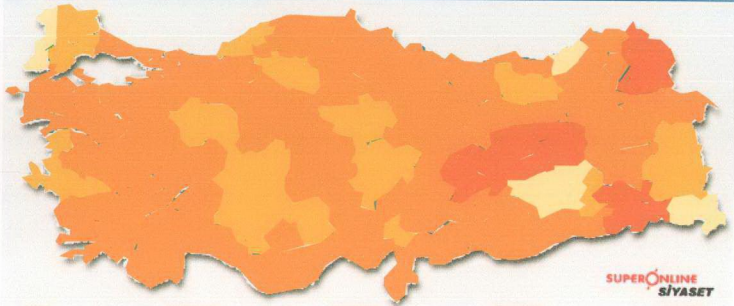
60-65 66-70 71-75 76-80 81-

Şekil 24. 1995 Yılı Genel Parçalanma Durumu

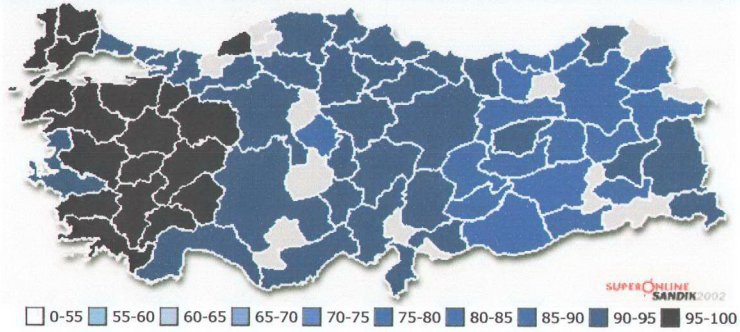
61-65 66-70 71-75 76-80 81-85 86-90

Şekil 25. 1999 Yılı Genel Parçalanma Durumu

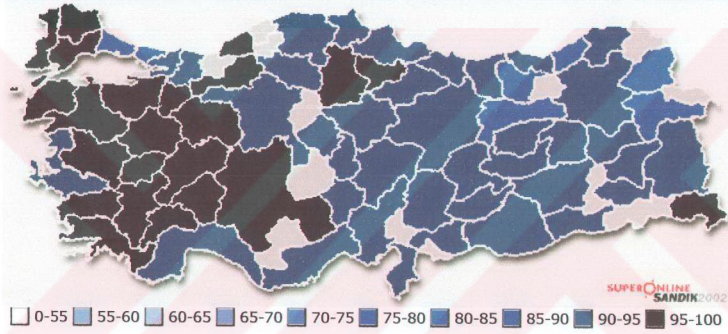

71-75 76-80 81-85 86-90 91-

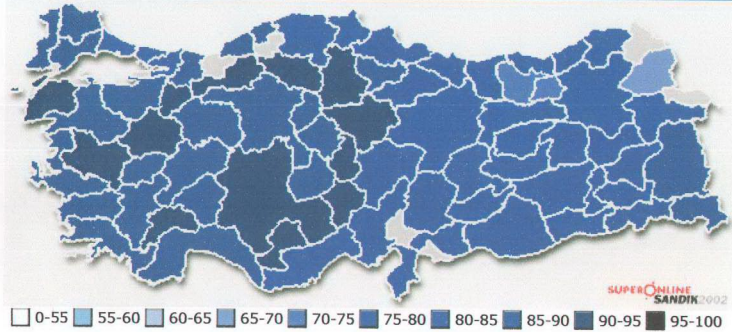
Şekil 26. 1983 Yılı Katılım Haritası

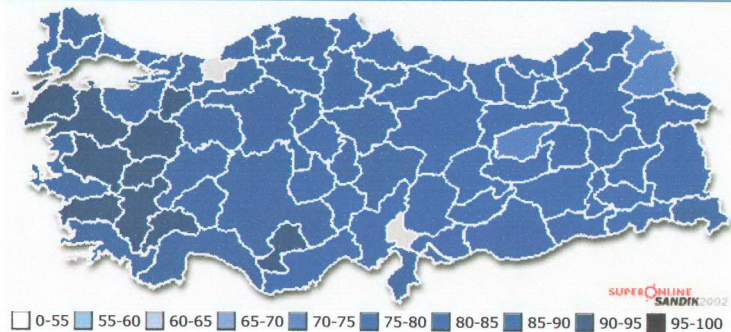
Şekil 27. 1987 Yılı Katılım Haritası

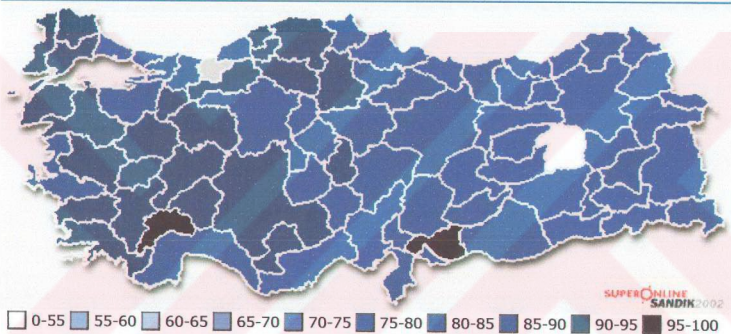
Şekil 28. 1991 Yılı Katılım Haritası

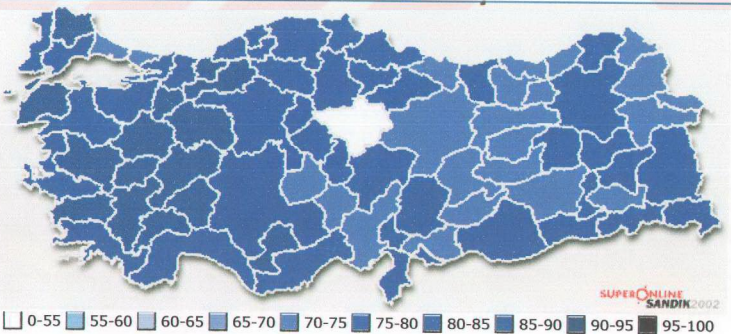
Şekil 29. 1995 Yılı Katılım Haritası

Şekil 30. 1999 Yılı Katılım Haritası

Şekil 31. 2002 Yılı Katılım Haritası

3. BÖLÜM: ÇANAKKALE'DE GENEL ve YEREL SEÇİMLERİN ANALİZİ

Çanakkale'de seçmenlerin, seçime katılma düzeyi, geçerli oyları ve oyların partilere göre dağılımını gösteren tablo incelendiğinde, 1983-2002 yılları arasındaki seçim dönemlerinde kayıtlı seçmen sayısı 217,717'den 333,533'e çıkmış yani % 53,2 artış göstermiştir (1994-1995 dönemindeki artış, seçmen yaşının 18'e indirilmesinin sonuçlarını da kapsamaktadır). Aynı dönemde geçerli oy sayısındaki artış oranı ise % 37,2 oranındadır. Seçime katılmayanları ve geçersiz oyları kapsayan protesto oylarındaki dalgalanma oranı ise özellikle 2002 seçim yılında % 17,4 ile en yüksek orandır. 1987 seçimlerinde ise % 4,8 ile en düşük protesto oy oranı yaşanmıştır. Çanakkale'de seçimlere katılma oranı incelendiğinde, tüm seçim dönemlerinde % 85'in üzerinde olduğu, en yüksek katılma oranı % 96,5 ile 1987 yılındaki genel seçimlerinde yaşanmıştır. Oysa 2002 genel seçimlerindeki katılım, 1983 yılından itibaren diğer seçim dönemleri ile karşılaştırıldığında, ülke genelinde olduğu gibi (% 79,14) en düşük düzeyde kalmıştır (% 85,2) (Çizelge 12).

Seçim yıllarına göre partilerin oy oranlarında göstermiş olduğu değişim incelendiğinde;

ANAP'ın oylarının 1983 yılından itibaren hem genel seçimler, hem de yerel seçimlerde sürekli bir azalma gösterdiği, bu azalmada kırılma noktasının ise 1989 seçimlerinde olduğu anlaşılmaktadır. 1987 genel seçimlerinde % 40,5 olan ANAP oyları, 1989 yılındaki yerel seçimlerde % 24,9'a kadar inerek büyük oy kaybına uğramıştır. Aradaki % 15,6'lık farkın SHP oylarına eklendiği, SHP oylarındaki artıştan anlaşılmaktadır. 1983 yılında % 45,4'lük oya sahip ANAP, 2002 genel seçimlerine gelindiğinde Türkiye genelinde % 10'luk ülke barajını aşamadığı gibi, Çanakkale'de de oy oranı % 7,5' te kalmıştır.

1984 yerel seçimlerinde MDP'nin oylarının büyük çoğunluğunu alarak % 18,1 oy ile başlayan DYP, 1991 yılına kadar sürekli artış göstermiş, 1991 yılında bir önceki genel seçimde, % 40,5 oydan % 24,6'ya inen ANAP'ın oylarını almıştır. Yerel seçim dönemlerinde % 25'i geçememiştir. 1995'ten sonra ise oylarının yarısını

kaybettiği gözlenmektedir. 1999 yılındaki hem yerel, hem genel seçimlerinde, 2002 genel seçimlerinde % 16'lık oy oranıyla Çanakkale'deki seçmen tabanını belli etmiştir.

1983 genel seçimlerinde % 26,7 oy oranıyla HP ile, 1984 yerel seçimlerinde ise % 30,8 HP'nin oylarını alan SODEP ile temsil edilen Merkez Sol'da, 1987 yerel seçimlerinde SODEP oyları SHP (% 34,8) ve DSP (% 7,7) arasında paylaşılmıştır. SHP, 1989 yerel seçimlerinde ANAP'ın oylarının bir kısmını alarak % 42,6'ya yükselmiş ancak 1991 seçimlerinde % 20,8 ve 1994 seçimlerinde oyları % 14,5'e kadar inmiştir. SHP ve DSP'nin oyları 1994 yerel seçimlerinde CHP'ye kaymıştır. 1995'teki DSP oyları ise SHP oyları ile birlikte değerlendirilmelidir. DSP, en yüksek oy oranına 1999 genel seçimlerinde (% 31,2) ulaşmış, Merkez Sağ ve CHP'nin oylarının bir kısmını almıştır, oysa yerel seçimlerde aynı başarıyı gösterememiştir (% 16,0). 2002 genel seçimlerinde ise oylarının büyük kısmı CHP ve GP'ye dahil olmuştur ve DSP'nin oyu % 1,5 oranına inmiştir. 1994 yerel seçimlerinde DSP'nin % 10'lük, SHP'nin ise % 7'lik oylarını alan CHP, 1999 genel seçimlerine kadar oylarını sürekli kaybetmiş, oysa Çanakkale'de yerel seçimlerde ANAP'tan sonra % 22'lik oyla ikinci büyük parti olmuştur. 2002 genel seçimlerinde ise DSP'nin oylarını da alan CHP, % 22,9 ile temsil edilmektedir.

MHP, 1994 yerel seçimlerinde % 7,1 ile temsil edilirken, 1999 hem genel, hem yerel seçimlerinde % 16'yı aşkın oy almıştır. Ancak 2002 genel seçimlerinde ise % 10'lük düşüş göstermiş ve kemikleşmiş oylarına geri dönmüştür.

1987 yılındaki genel seçimlerde % 2,6 oy alan RP, 1995 yılına kadar oy oranlarında artış göstermiş ve % 10 oranına kadar çıkmıştır ancak 1999 seçimlerinde oylarını kaybetmiş, 2002 genel seçimlerine geldiğinde % 0,7 oy ile temsil edilmiştir. RP oyları Çanakkale'de, Türkiye genelindeki oy oranından daima düşük olmuştur.

2002 yılında seçime katılan ve ülke genelinde % 34,5 oy oranıyla başarı kazanan AKP, Çanakkale'de ANAP, MHP, RP'nin oylarını alarak % 25,8 oy ile temsil edilmektedir. Genç Parti ise Çanakkale'de % 8,9 oy alarak ANAP'ın oylarını dahi geçmiştir.

YILLAR	1983	1984	1987 GENEL	1989 YEREL	1991 GENEL	1994 YEREL	1995 GENEL	1999 YEREL	1999 GENEL	2002 GENEL	2004 YEREL
GENEL	217,717	217,865	262,934	270,543	286,336	285,153	305,459	309,079	314,536	333,533	
Kayıtlı Seçmen	207,902	207,479	253,715	241,579	258,424	275,045	278,070	285,247	290,373	284,202	
Kullanılan Oy	200,654	202,571	250,369	236,270	254,166	268,553	271,972	279,204	281,203	275,355	
Geçerli Oy	95,5	95,2	96,5	89,3	90,2	96,5	91	92,3	92,3	85,2	82,55
Katılım (%)	7,8	7,0	4,8	12,7	11,2	5,8	11,0	9,7	10,6	17,4	
Protesto Oy Oranı											
ANAP	45,4	37,6	40,5	24,9	24,6	26,5	21,1	23,6	16,3	7,5	4,17
MDP	25,1	3,1									
DYP		18,1	22,5	23,3	34,2	25,4	31,2	16,6	16,3	16,9	11,82
AKP										25,8	41,32
GENÇ PARTİ										8,9	
HP	26,7	1,3									
SODEP		30,8									
SHP			24,8	42,6	20,8	14,5					
DSP			7,7	3,4	13,6	4,6	18,3	16,0	31,2	1,5	
CHP						16,8	11,2	22,0	7,7	22,9	24,21
RP			2,6	2,0	6,4	4,7	10,0	3,7	6,5	0,7	
MHP						7,1	5,7	16,2	16,9	9,9	9,69
HADEP-DEHAP							0,9		1,1	1,0	
DİĞER	2,8	9,1	1,9	3,8	0,4	0,4	1,6	1,9	4,0	4,9	8,79

Çizelge 12. Cumhuriyet'te Genel ve Yerel Seçimlerde Partilerin Aldığı Oy Oranları
Kaynak: YereNet.com.tr.

3.1. Çanakkale’de Seçim Yıllarına Göre Genel Seçimler

Çanakkale ilinde partilerin ilçeler bazında aldığı oylar değerlendirildiğinde;1983 yılı Milletvekili Genel Seçimlerinde ilçelerin birinci çıkardığı partilere baktığımızda, MDP’nin sadece Bozcaada’da % 46,4’lük oy oranı ile birinci parti olduğu, HP’nin ise % 34,5 ile Bayramiç ve % 37,5 ile Eceabat’ta birinci parti olduğu görülmektedir. ANAP ise diğer ilçelerin tümünde birinci parti olarak çıkmıştır. ANAP’ın ilde aldığı oy (% 45,4), Türkiye ortalaması ile aynıdır (% 45,1). Yine partilerin Türkiye sıralaması Çanakkale ile aynıdır. 1983 seçimlerinde sadece Halk Partisi’nin temsil ettiği sol oylar, Gökçeada, Gelibolu, Eceabat, Bayramiç ilçelerinde % 30’un üzerinde iken özellikle iç kesimlere doğru Ezine, Çan, Biga, Lapseki, Yenice ilçelerinde azalmaktadır (Şekil 32).

1987 genel seçimlerine katılan 7 partinin Türkiye sıralaması ile Çanakkale ilindeki sıralaması aynı olmuştur. ANAP seçimlerden Türkiye genelinde birinci parti (% 36,3) çıktığı gibi Çanakkale ilinde de (% 40,5) birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. HP’nin yerini SHP ve DSP almış, MDP’nin oyları ise DYP’ye kaymıştır. RP ise 1980 öncesi MSP’nin devamı niteliğindedir. Türkiye ortalaması % 7,2 iken, Çanakkale’de bu oran düşük kalmıştır (% 2,6). Tüm ilçelerde ANAP, birinci parti olarak çıkmıştır. Özellikle Yenice, Biga, Çan, Lapseki, Ayvacık, Bozcaada ilçelerinde diğer partilere oranla daha fazla oy kazanmıştır. İkinci olan partilere baktığımızda Biga, Yenice, Çan, Lapseki’de DYP, diğer ilçelerde ise SHP’nin daha yüksek oy aldığı gözlenmektedir. Sol oyların dağılımı bu dört ilçede % 23’ ü aşmamaktadır (Şekil 33).

1991 genel seçimlerinde Türkiye genelinde DYP (% 27) birinci parti çıktığı gibi, Çanakkale’de de birinci parti (% 34,2) olmuştur. İkinci sıradaki ANAP (% 24) ve üçüncü olan SHP’nin (% 20,8) aldığı oy oranları Çanakkale ve Türkiye’de aynıdır. Gelibolu, Gökçeada ilçelerinde ANAP az bir fark ile diğer partileri geçerek birinci olurken, diğer ilçelerde ise DYP birinci parti olarak çıkmıştır. Merkez ilçe ve Bayramiç’te SHP ikinci parti, Bozcaada’da beşinci, diğer ilçelerde ise üçüncü parti

olmuştur. SHP ve DSP'nin temsil ettiği sol oylar, Bayramiç, Merkez, Gelibolu, Eceabat ve Ayvacık ilçelerinde diğer ilçelere göre daha fazladır (Şekil 34).

1995 genel seçimlerine 12 parti katılmıştır. Daha önceki üç seçim döneminde genellikle partilerin sıralamasında Çanakkale ve Türkiye sıralaması aynı iken 1995 seçimlerinde RP, Türkiye genelinde % 21,4 oyla birinci parti çıkarken, Çanakkale'de ise DYP (% 31,2) birinci parti olmuş, RP ise beşinci sırada (% 10) yer almıştır. Bozcaada ve Gökçeada ilçelerinde ANAP birinci parti çıkarken diğer ilçeleri ise DYP birinci parti çıkarmıştır (Şekil 35).

Haritada Merkez Sağ (DYP-ANAP-YDP-YDH-YP), Merkez Sol (CHP-DSP), Dini (RP-MP), Milliyetçi (MHP-HADEP) gruplara partiler ayrılarak incelendiğinde; tüm ilçelerde Merkez Sağ oyları en fazla orana sahiptir. Merkez Sol oylar tüm ilçelerde ikinci sırada yer alırken, Gelibolu, Eceabat, Merkez İlçe, Bayramiç ilçelerinde diğer ilçelere oranla daha fazladır. RP'nin oyları en fazla Biga (% 16,9), Yenice (%13), Lapseki (%12,9), Çan (% 11,8) ilçelerindedir.

1999 genel seçimlerinden DSP Türkiye genelinde % 22,2'lik oy oranı ile birinci, MHP ise % 18 ile ikinci parti olarak çıkmıştır. Partilerin sıralamasında Türkiye sıralaması ile Çanakkale sıralaması FP dışında aynıdır. FP Türkiye ortalamasında üçüncü parti olurken, Çanakkale'de altıncı sıradadır.

Bozcaada'da ANAP (% 31,9) birinci, Çan'da ise % 33,2 ile MHP birinci gelirken, diğer ilçelerin tümünde DSP birinci olarak çıkmıştır. Partileri Merkez Sol (DSP-CHP), Merkez Sağ (ANAP-DYP), Milliyetçi (MHP-HADEP), Dini (FP-BBP) gruplara ayrılarak incelediğimiz haritada, Lapseki ilinde Merkez Sağ oylar (birinci parti DSP olmasına rağmen) fazla iken diğer ilçelerde Merkez Sol oylar, bu seçim döneminde diğer dönemlerden farklı olarak daha fazla olmuştur. Merkez Sol oyların toplamı Gelibolu, Ezine, Eceabat, Bozcaada, Merkez İlçe, Ayvacık, Bayramiç ilçelerinde % 40'ın üzerinde iken, Çan'da % 30, Lapseki'de % 31 ile en azdır. Dini oyların en fazla olduğu ilçe Biga % 15,2 ve Lapseki'dir (% 8,7) (Şekil 36).

2002 yılındaki genel seçimlere 18 parti katılmıştır. Türkiye ve Çanakkale'deki partilerin sıralanışında ilk beş partiye kadar aynı sıralama gözlenirken, Türkiye ortalamasında altıncı sırada DEHAP, yedinci sırada ANAP yer alırken, Çanakkale'de ANAP altıncı sırada yer almıştır.

Beldelere göre birinci olan partilere bakıldığında, Ezine'nin tümünde ve Ayvacık ilçesine bağlı Gülpınar beldesinde DYP; Gelibolu, Eceabat ilçeleri, Bozcaada, Ayvacık Merkez, Küçükkuşu, Bayramiç Merkez, Evciler, Merkez İlçe, İntepe, Umurbey beldelerinde CHP; geri kalan beldelerde ise AKP birinci olmuştur. AKP'nin birinci olduğu belde sayısı 18, CHP'nin 12, DYP'nin ise 3'tür. AKP oyları ilin iç kısımlarında daha önceki seçim dönemlerinde de genellikle muhafazakar yapıda olan ilçelerde toplanırken, CHP oyları ise yine daha önceki seçim dönemlerinde Merkez Sol oy oranlarının daha fazla olduğu Gelibolu yarımadası, Ayvacık, Bayramiç, Merkez İlçe'de yine kıyı kesimlerde toplanmıştır. Çanakkale ilinde iç kesimler ile kıyı arasında farklı oy tabanına ait seçmenlerin yaşadığı anlaşılmaktadır. Sol oyların toplamı özellikle Yenice, Biga, Çan, Lapseki ilçelerinde bariz bir şekilde daha azdır. Merkez Sağ oylar özellikle Yenice, Lapseki, Biga, Ezine'de daha fazla iken; Bozcaada, Merkez İlçe, Gelibolu, Eceabat ilçelerinde % 30'u aşkın oy oranı ile Merkez Sol oyları diğer ilçelere oranla daha fazladır. Milliyetçi oyların en fazla olduğu ilçe % 27,3 ile Gökçeada'dır. O'nu % 17,6 ile Çan, % 15,3 ile Bozcaada takip etmektedir. Dini oyların oranı hiçbir ilde % 2'yi aşmamıştır (Şekil 37). İzmir yolu üzerinde bulunan Merkez İlçe, Ezine, Bayramiç, Ayvacık ilçeleri AKP'ye yönelmezken, Bursa yolu üzerindeki Lapseki, Biga, Çan ilçeleri ise AKP'ye daha fazla yönelmektedir. Lapseki, Çan, Biga, Yenice ilçelerinin Çanakkale Merkez ile iletişiminin idari düzeyde kaldığı, kültürel ve siyasi etkileşimin fazla olmadığı anlaşılmaktadır. Sanayi kuruluşlarının daha fazla olduğu Biga, Çan ilçeleri AKP'ye yönelirken, kırsal nüfusun en fazla olduğu Yenice'de de AKP'ye yönelim söz konusudur.

Çanakkale Merkez İlçe'de mahallelere göre partilerin almış olduğu oylara baktığımızda; CHP'nin tüm mahallelerde birinci çıktığı anlaşılmakta, özellikle Cevatpaşa Mahallesi'nde CHP oyları % 40'ı aşarken, Esenler ve Kemalpaşa'da %

35'i; Fevzipaşa, Namık Kemal, İsmetpaşa Mahalleleri'nde % 30'larda, sadece Barbaros Mahallesi'nde % 29'larda olmuştur. Barbaros Mahallesi'nin yerleşime sonradan açılmakla birlikte, öğrenci yurtlarının bu mahallede olması, CHP'den başka partilere de oy verildiğini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte Çanakkale'nin en eski mahallelerinin CHP'ye daha fazla yöneldiği anlaşılmaktadır. AKP, Fevzipaşa ve Namık Kemal Mahallesi dışında ikinci parti durumundadır. Fevzipaşa'da Genç Parti , Namık Kemal Mahallesi'nde ise DYP ikinci parti durumundadır (Şekil 41).

3.2. Çanakkale'de Seçmen Tercihlerindeki Değişkenlik ve Parçalanma

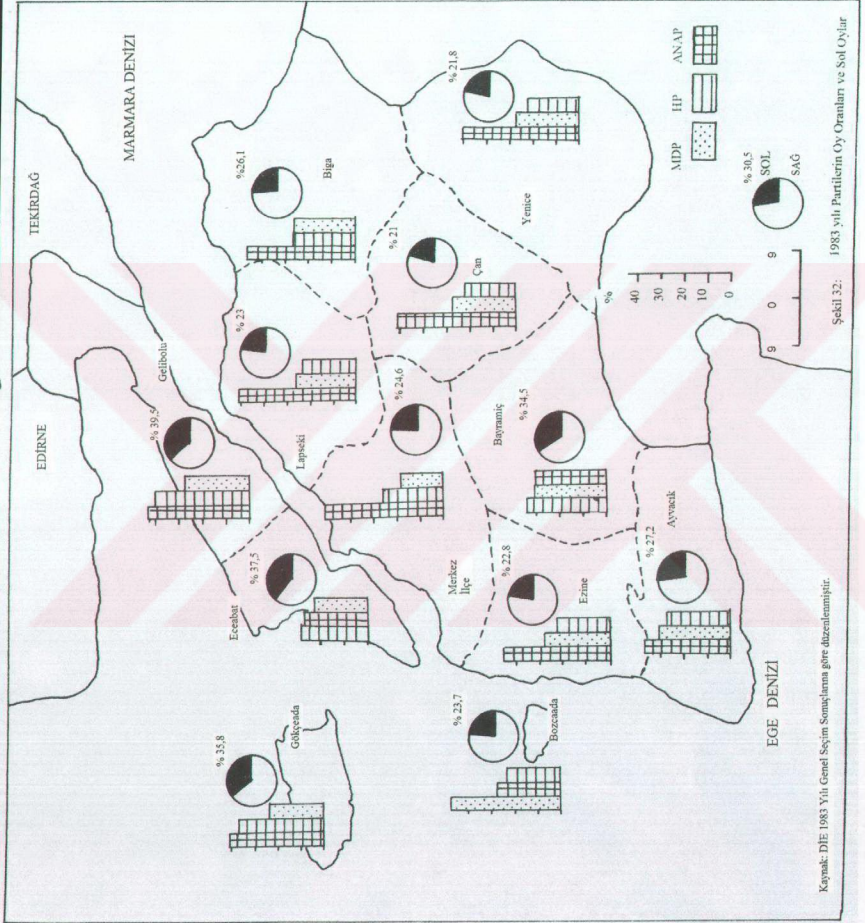
Seçmen tercihlerinde bir seçimden diğerine partilere yönelen seçmen desteğindeki yüksek derecedeki hareketlilik, yani seçmenlerin sık parti değiştirmeleri, dolayısıyla partiler arasında yaşanan oy kaymalarıdır. Örneğin 3 Kasım seçimlerinde seçmen tercihlerinde yaşanan aşırı hareketlilik parti sistemindeki istikrarsızlığın had safhaya ulaştığının bir göstergesidir. Partilere yönelen seçmen desteğindeki oynaklık, kendisini seçmenlerin oylarının bir seçimden diğerine, bir partiden diğerine kayması şeklinde gösterir. 3 Kasım seçimlerindeki oynaklık düzeyi 1980 sonrası yapılan beş seçime göre en yüksek düzeydedir. (0,56). Yani 18 Nisan seçimlerine göre 3 Kasımda seçmenlerin % 56'sı başka partilere yönelmiştir. Bunda RP'nin kapanması, 2001 Şubat ayındaki ekonomik krizi sebep olarak göstermek doğru olacaktır. Oy kayması en fazla Marmara'da (0,51) yaşanırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu daha istikrarlıdır. Tanju Tosun'un iller bazında korelasyon katsayısı hesaplarına göre seçimlerden birinci parti olarak çıkan AKP; FP ve MHP oylarını, CHP ve GP ise DSP oylarını almıştır.

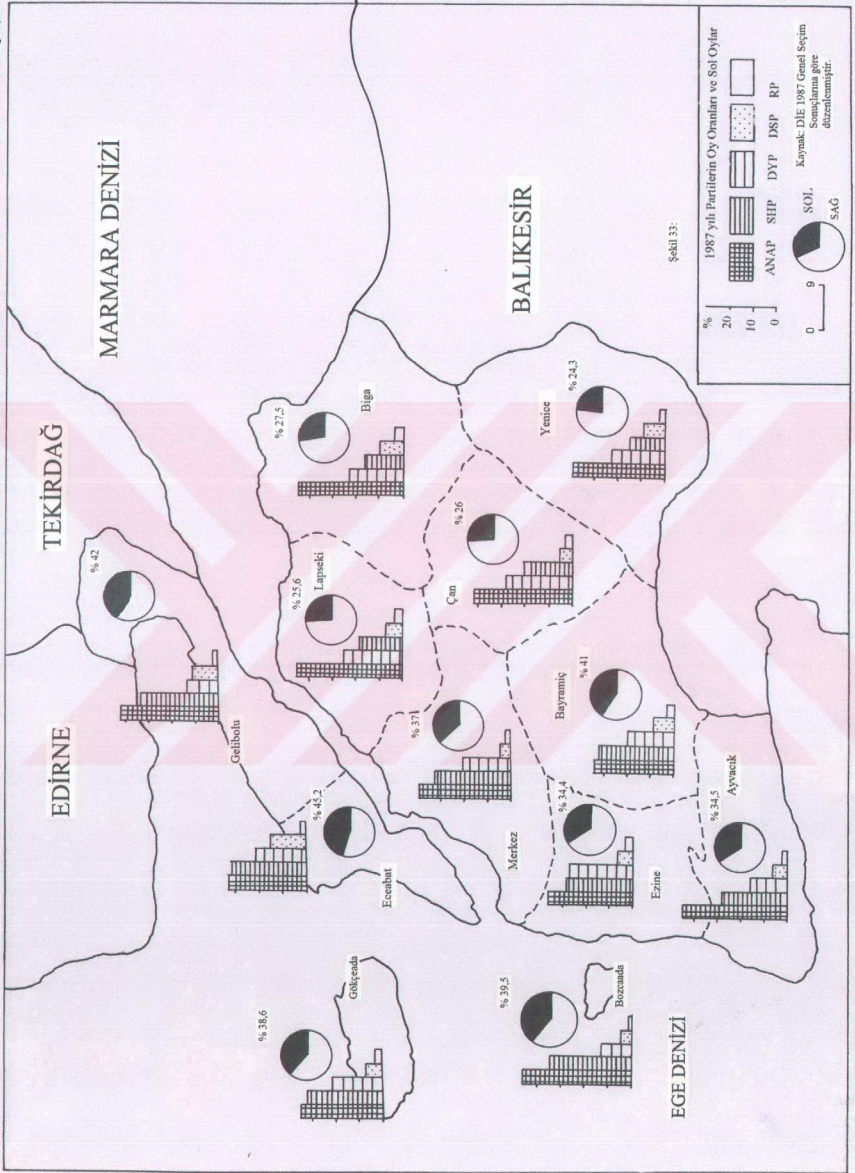
İstikrarsızlığın nedenleri incelenirken sosyal, ekonomik, politik göstergelerden yararlanılır. İşsizlik oranı, bütçe açığı, protesto göstergeleri, ayaklanmalar, enflasyon, silahlı saldırılar, suikastlar, grevler, siyasal şiddete bağlı ölümler, hükümet değişimleri, hükümetlerin sayısı, seçmen tercihlerindeki oynaklıktır. Bu çalışmada siyasal istikrarsızlık konusunda politik göstergeler olarak seçim çıktılarını temel gösterge olarak kullanılmıştır. Seçim çıktılarına bağlı olarak oynaklık ve parçalanma katsayıları dikkate alınmıştır.

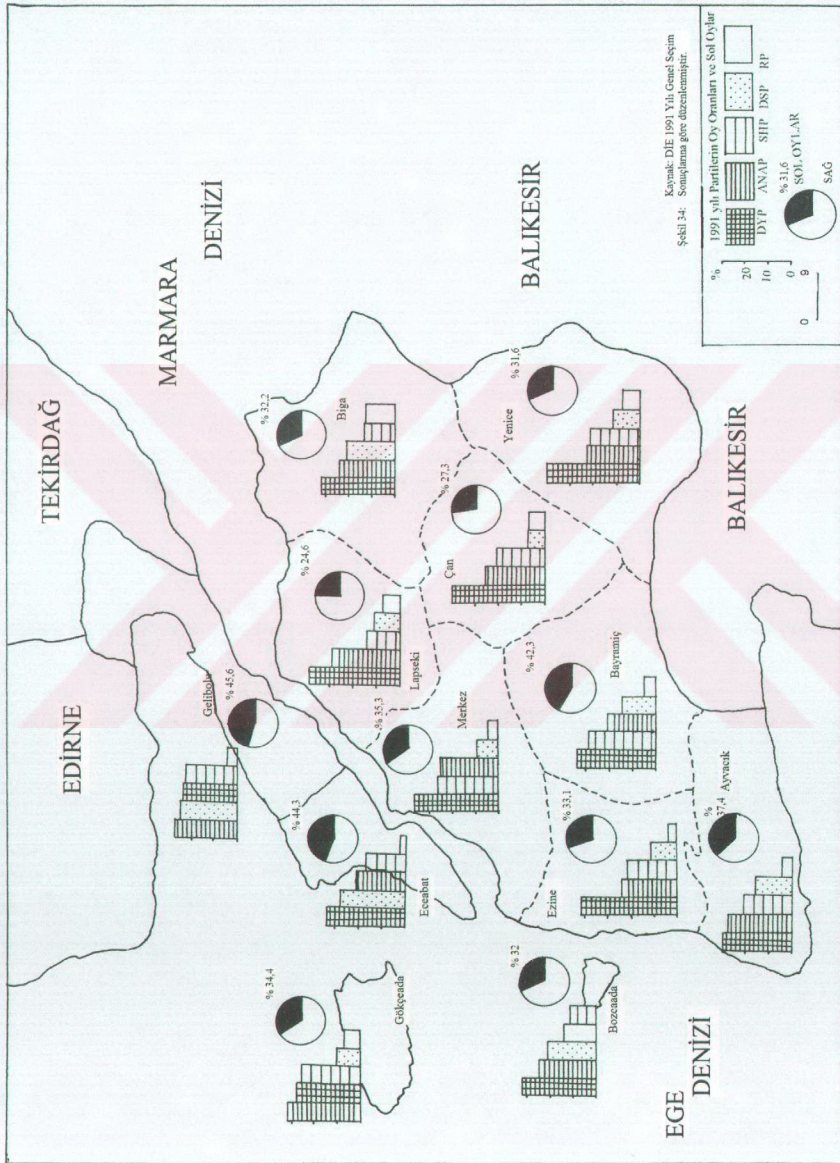
“Oynaklık ya da değişkenlik kavramı parti sistemindeki istikrar ya da istikrarsızlığın temel göstergesidir. Oynaklık katsayısı büyüdükçe, parti sistemindeki istikrarsızlığın arttığı kabul edilir. Bu kavram, bir seçimden diğerine, parlamentoda partilerin elde ettikleri oyların değişimini göstermektedir” (Tosun G.E.-Tosun T.1999).

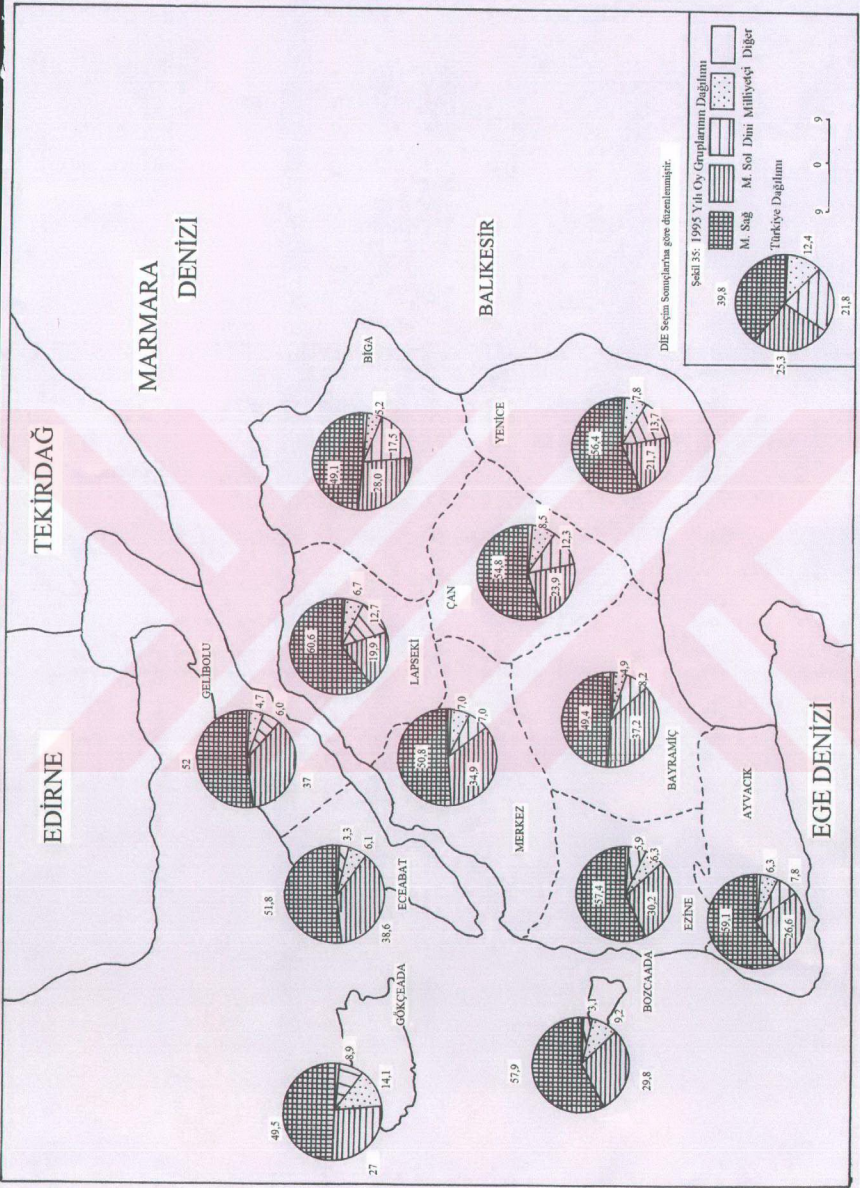
Türkiye’de olduğu gibi Çanakkale’de de 2002 seçimlerinde diğer dönemlerden çok farklı olarak daha fazladır. Genellikle % 50’nin üzerindedir. 1987 seçimlerinde Ezine (0,38), 1991 seçimlerinde Bozcaada (0,45), 1995 seçimlerinde Bozcaada (0,37), 1999’da Çan (0,36), 2002 seçimlerinde ise Biga’da (0,57) partiler arasındaki değişkenlik en fazla yaşanmıştır (Şekil 39).

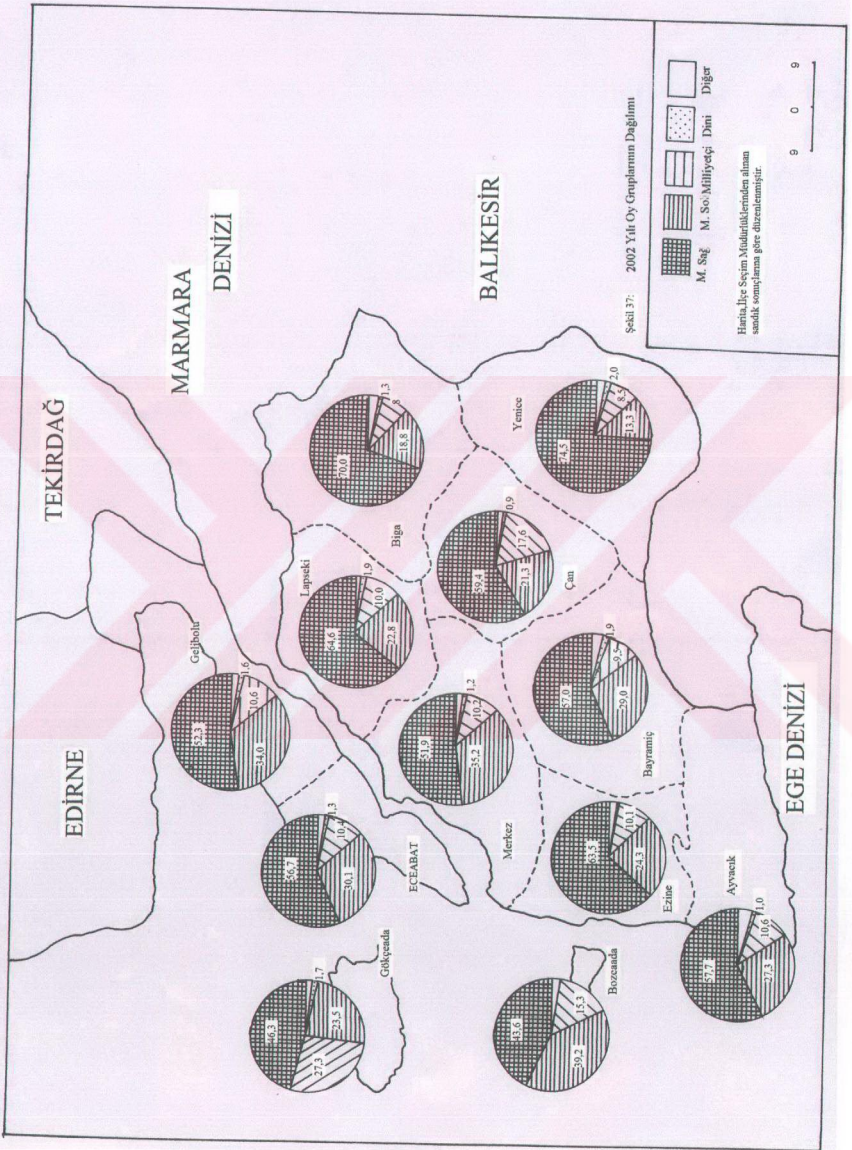
1983 seçimlerinden itibaren oylardaki parçalanmanın seçime katılan parti sayısındaki artışa bağlı olarak arttığı, özellikle 2002 seçimlerinde parçalanma katsayısının en fazla olduğu anlaşılmaktadır. 1983 yılında Ayvacık, 1987’de Eceabat, 1991’de Biga ve Bozcaada, 1995 ve 2002’de Gökçeada, 1999’da ise Bozcaada ilçelerinde parçalanma katsayısı diğer ilçelere göre daha fazladır (Şekil 40).

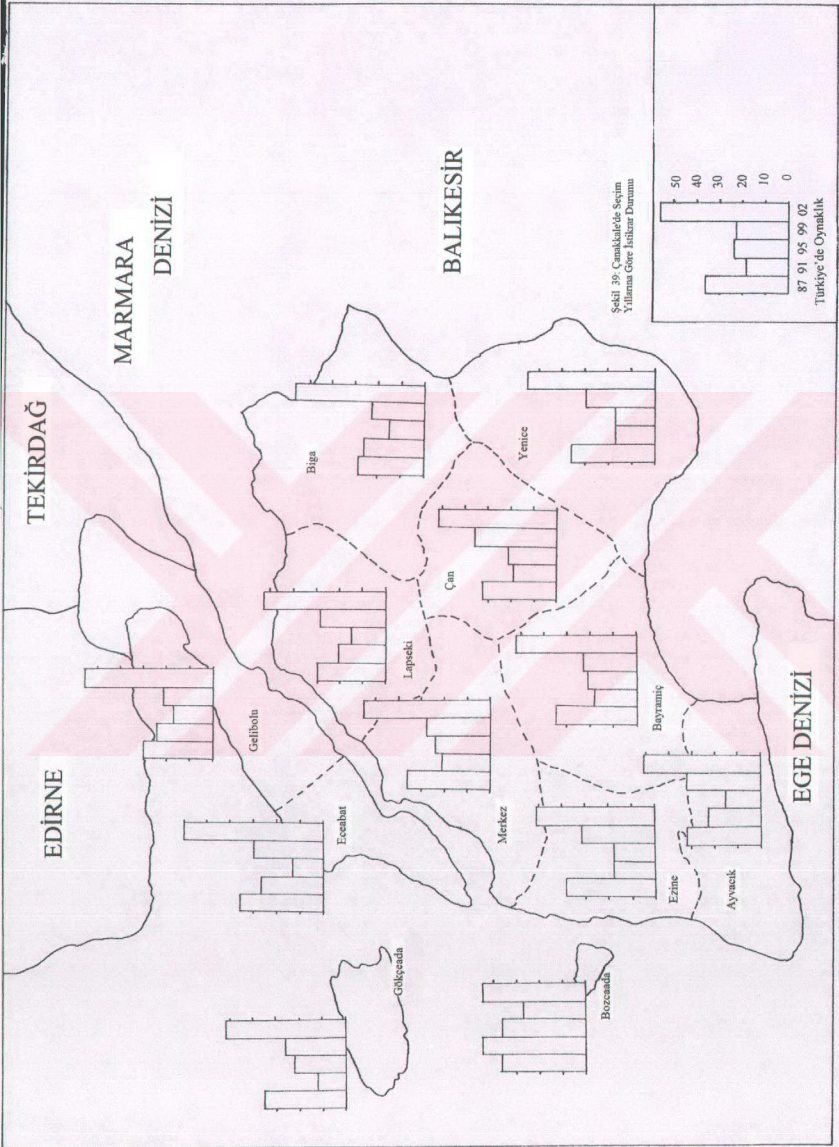

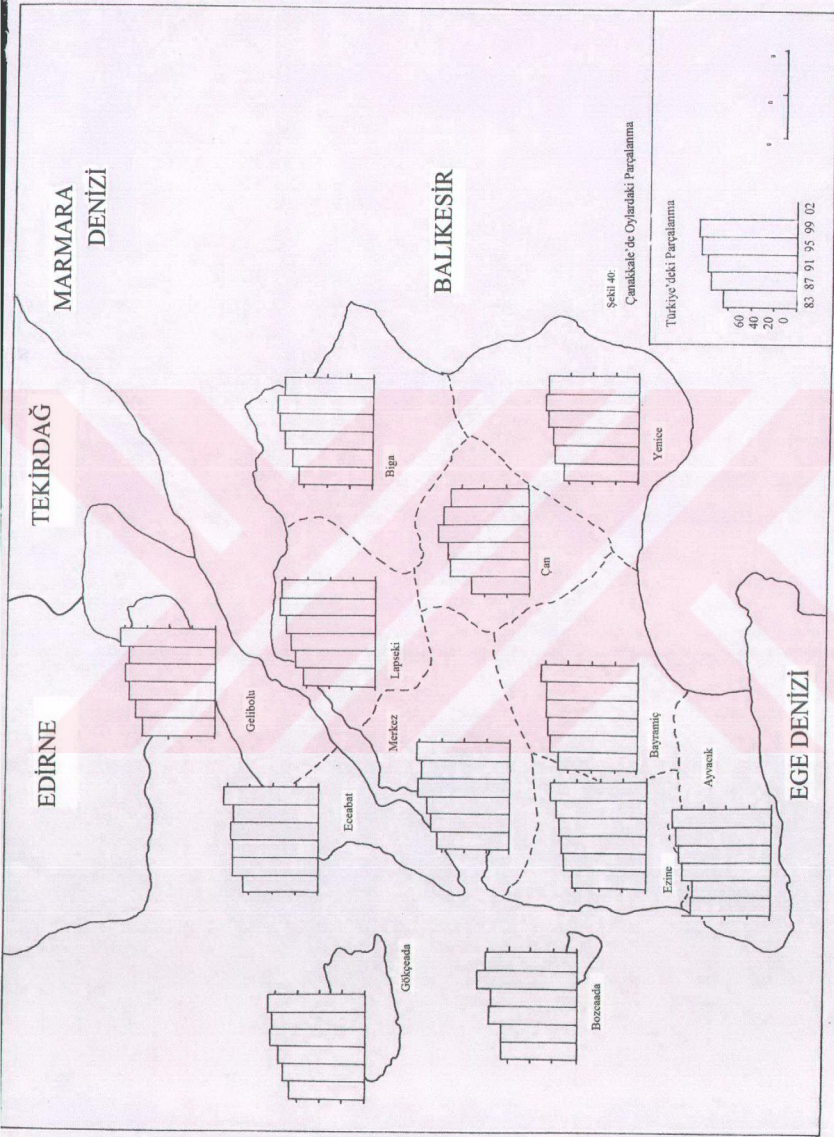

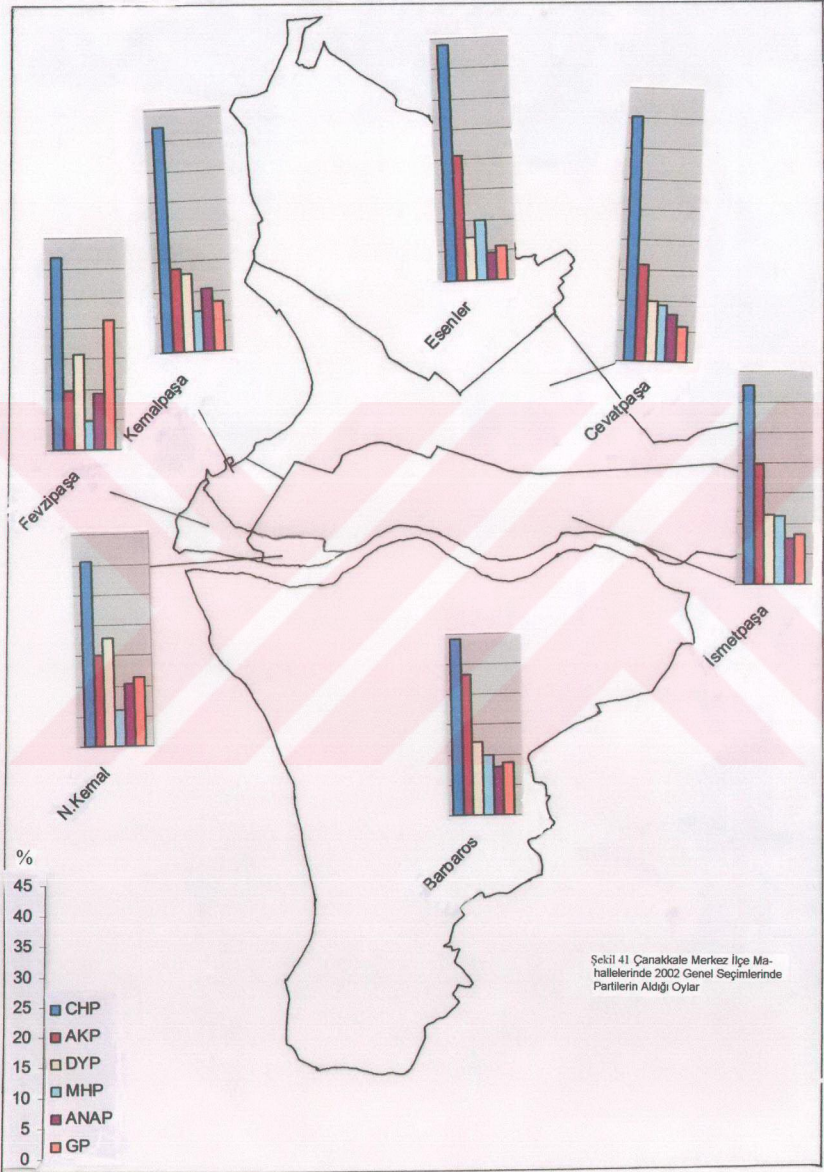

3.3. Çanakkale’de Yerel Seçimlerin İncelenmesi

Bu bölümde, kentsel büyüme kademeleri de dikkate alınarak Çanakkale’nin belediyelere göre 1984, 1989, 1994, 1999, 2004 yerel seçim sonuçları değerlendirilecektir.

Çizelge 13. 1984,1989,1994, 1999, 2004 Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlıklarını Kazanan Siyasal Partiler

	Seçimi Kazanan Siyasal Parti					Kentsel büyüme kademesi	
	1984	1989	1994	1999	2004		
Çanakkale	ANAP	SHP	ANAP	ANAP	AKP	Genel	
Merkez	ANAP	SHP	CHP	CHP	CHP	1935 Yılına kadar belediye olmuş yerleşmeler	
Eceabat	ANAP	SHP	ANAP	ANAP	ANAP		
Gelibolu	ANAP	SHP	ANAP	ANAP	ANAP		
Gökçeada	DYP	SHP	ANAP	ANAP	MHP		
Bozcaada	SODEP	ANAP	ANAP	ANAP	ANAP		
Ezine	SODEP	SHP	DYP	MHP	MHP		
Ayvacıç	DYP	SHP	DYP	CHP	AKP		
Bayramiç	SODEP	DYP	CHP	DSP	CHP		
Lapseki	ANAP	DYP	ANAP	DYP	AKP		
Biga	ANAP	SHP	CHP	CHP	AKP		
Evreşe	SODEP	DYP	ANAP	DYP	ANAP	1935-1965 Yılları arasında belediye olan yerleşmeler	
Bolayır	SODEP	SHP	SHP	ANAP	ANAP		
Çardak	SODEP	ANAP	MHP	CHP	CHP		
Umurbey	SODEP	ANAP	ANAP	ANAP	CHP		
Karabiga	ANAP	BAĞIMSIZ	DYP	DYP	DYP		
Gülmüşçay	DYP	ANAP	ANAP	DYP	DYP		
Çan	ANAP	SHP	SHP	CHP	CHP		
Yenice	BAĞIMSIZ	DYP	ANAP	ANAP	AKP		
Geyikli	DYP	ANAP	DYP	ANAP	AKP		1965-1995 Yılları arasında belediye olan yerleşmeler
Kozçeşme	ANAP	ANAP	RP	ANAP	AKP		
Hamdibey	ANAP	DYP	ANAP	ANAP	CHP		
Pazarköy	SODEP	DYP	ANAP	ANAP	AKP		
Kaklım	ANAP	BAĞIMSIZ	DYP	DYP	AKP		
Küçükkuşu		ANAP	ANAP	ANAP	AKP		
Akçakoyun		SHP	DYP	ANAP	AKP		
Kavakköy			SHP	ANAP	AKP		
Kepez			DYP	DSP	AKP		
Kumkale			DYP	DSP	CHP		
İntepe			CHP	ANAP	CHP		
Mahmudiye			DYP	CHP	CHP		
Gülpınar			DYP	ANAP	CHP		
Balıklıçeşme			DYP	ANAP	AKP		
Yeniçiftlik			DYP	ANAP	AKP		
Terzialan			ANAP	ANAP	BAĞIMSIZ		

1984	Katılım	ANAP	DYP	HP	MDP	RP	SOĞEP	BAĞIMS
Türkiye% Bel.Sayısı	87,8	44,9 868	10 233	7,8 92	5,2 105	3,73 15	25,9 281	2,47 106
Çanakkale% Bel. Sayısı	92,7	37,6 10	18,1 4	1,3 --	3,1 --	-- --	30,9 8	9 1

Çizelge 14. 1984 Yılı Türkiye ve Çanakkale'de Belediye Seçim Sonuçları

Kaynak: DİE Yerel Seçim Sonuçları'na göre düzenlenmiştir.

Türkiye sıralaması ile Çanakkale sıralaması ilk üç parti için aynıdır. DYP ve SOĞEP Çanakkale'de Türkiye oy oranının üzerinde oy almıştır. İlde RP %1'in üzerinde oy alamazken, HP, MDP ise belediye başkanlığı kazanamamıştır. ANAP 10, SOĞEP 8, DYP 4 belediye örgütlü yerleşme almıştır. ANAP'ın özellikle Biga, Çan, Merkez İlçe, Lapseki, Gelibolu, Eceabat ilçelerinde üstünlüğü, güneyde ise DYP ve SOĞEP'in ağırlığı gözlenmektedir. 1935'e kadar belediye olan yerleşmelerde ANAP'ın; 1935-1965 arasında belediye olan yerleşmelerde ise SOĞEP'in daha fazla oy aldığı anlaşılmaktadır (Şekil 42).

1989	Katılım	ANAP	DSP	DYP	IDP	MCP	RP	SHP	BAĞIMSIZ
Türkiye %	76,5	23,7 569	7,1 37	21,9 550	0,48 7	2,7 24	8,8 74	34,3 652	1 71
Çanakkale%	85,5	24,9 7	3,4	23,3 6	0,1	0,4	2,03	42,6 10	3,3 2

Çizelge 15. 1989 Yılı Türkiye ve Çanakkale'de Yerel Seçim Sonuçları

Kaynak: DİE 1989 Yerel Seçim Sonuçları Verilerine Göre Düzenlenmiştir

1989 yerel seçimlerinde Çanakkale'de seçimlere katılma oranı, Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur. Ancak Türkiye'de olduğu gibi ilde de katılım oranı düşmüştür. Partilerin sıralamasında ilk üç parti hem Türkiye sıralaması hem de Çanakkale sıralamasında aynıdır. SHP 10 belediye örgütlü yerleşme alarak birinci çıkarken, ANAP 7, DYP 6 ve Bağımsız adaylar 2 belediye örgütlü yerleşme almışlardır. RP'nin Türkiye genelinde almış olduğu 74 belediyeğe karşılık Çanakkale'de belediye kazanamamış oy oranı ancak % 2'lerde kalmıştır. DSP, IDP, MCP'nin ülke genelindeki düşük oy oranları Çanakkale'de de gözlenmektedir.

Haritayı incelediğimizde SHP oylarının Gelibolu Yarımadası, Merkez İlçe, Ezine, Bayramiç, Çan ve Biga'da yoğunlukta olduğu, DYP oyları ise daha çok tarımla uğraşan Bayramiç, Lapseki, Yenice ilçelerinde dağılmıştır (Şekil 43). 1984 yerel

seçimlerinin tersine ilde ANAP oylarında önemli bir düşüş olmuştur. Yüzde 37'lik oy oranında % 24,9'a düşmüştür.

Eski belediyeliklerin 1984'te ANAP ve DYP'ye vermiş olduğu oylar SHP'ye kayarken, 1935-1965 yılları arasında kurulan belediye örgütlü yerleşmelerde ise sol oyların yerini merkez-sağ oylar almıştır.

1994	Katılım	ANAP	BBP	CHP	DP	DSP	DYP	MHP	RP	SHP	BAĞ
Türkiye%	90,2	22,6 793	0,77 11	3,9 64	0,3 6	8,9 23	18,0 886	6,6 118	20,1 329	17,6 436	0,6 44
Çanakkale%	95,1	26,5 13		16,8 4		4,6	25,4 12	7,1 1	4,7 1	14,5 3	0,2

Çizelge 16. 1994 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Türkiye ve Çanakkale Karşılaştırması
Kaynak: DİE 1994 yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Düzenlenmiştir.

Katılım oranı incelendiğinde ilin katılımı Türkiye'deki katılım oranı üzerinde gerçekleşmiştir. ANAP hem ülke genelinde hem de Çanakkale'de birinci parti çıkarken, ülke ortalamasında % 18 oy ile üçüncü olan DYP, çıkardığı belediye başkanı sayısı (886) ile birinci sırada yer almaktadır. Türkiye sıralamasında ikinci parti durumunda olan RP, Çanakkale'de altıncı sıradadır. İlde ANAP 13, DYP 12, CHP 4, SHP 3, MHP 1, RP 1 belediye başkanlığı çıkartmıştır.

1994 yerel seçimlerinde Adalar, Gelibolu, Lapseki ve Yenice'de ANAP, iç kesimlerde sol oyların, güneyde ise DYP oylarının ağırlıkta olduğu gözlenmektedir. RP Kozçeşme Belediyesi'nde, MHP Çardak Belediyesi'nde birinci gelmiştir (Şekil 44).

Eski kurulan belediyeliklerde ANAP oylarının, hemen seçimler öncesinde kurulan belediye örgütlü yerleşmelerde ise DYP oylarının fazlalığı göze çarpmaktadır.

1999	Katılım	ANAP	BBP	CHP	DSP	DYP	FP	HADEP	MHP	BAĞ
Türkiye%	85	17,3 779	1,0 25	14,7 373	16,5 189	11,1 736	20,0 488	3,5 38	13,7 499	0,5 61
Çanakkale	89,4	23,6 18	0,1	22 6	16,0 3	16,6 5	3,7	--	16,2 1	1,0 1

Çizelge 17. 1999 Yılı Yerel Seçimlerinin Türkiye ve Çanakkale'de Karşılaştırılması
Kaynak: DİE 1999 Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Düzenlenmiştir.

Katılım oranının ilde bir önceki seçime nazaran düştüğü görülürken, yine de Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur. 1999 yerel seçimlerinden Türkiye genelinde FP birinci parti çıkarken (% 20), Çanakkale’de ancak % 3,7 oy ile altıncı olmuştur ve herhangi bir belediye alamamıştır. Ülkede en fazla belediyelik sayısı ANAP ve onun ardından DYP arasında paylaşılmıştır. MHP (499) ve DSP (189) genel seçimlerde gösterdiği başarıyı yerel seçimlerde gösterememiştir.

İlde ANAP 18, CHP 6, DYP 5, DSP 3, MHP 1, Bağımsız 1 belediye örgütlü yerleşme kazanmıştır. Gelibolu, Adalar, Yenice bir önceki seçimde olduğu gibi genel olarak ANAP’a yönelmiş, Merkez İlçe, Çan, Biga, Ayvacık ilçelerinde CHP belediye örgütlü yerleşme kazanmıştır. DSP ise Bayramiç, Kepez, Kumkale’de birinci olurken, MHP sadece Ezine Merkez İlçe’de, Bağımsız belediye başkanlığı ise Yenice-Hamdibey’de kazanmıştır. Yeni kurulan belediyeliklerde 1994 seçimlerindeki DYP oyları ANAP’a kaymıştır (Şekil 45).

2004	Katılım	AKP	DYP	CHP	SHP	SP	MHP	ANAP	DSP	GENÇ	BAĞ
Türkiye%	75,28	41,9 1758	9,88 384	18,38 471	5,03 66	3,99 61	10,37 244	109	31	14	53
Çanakkale%	82,55	41,32 14	11,82 2	24,21 10			9,69 2	4,17 5			1

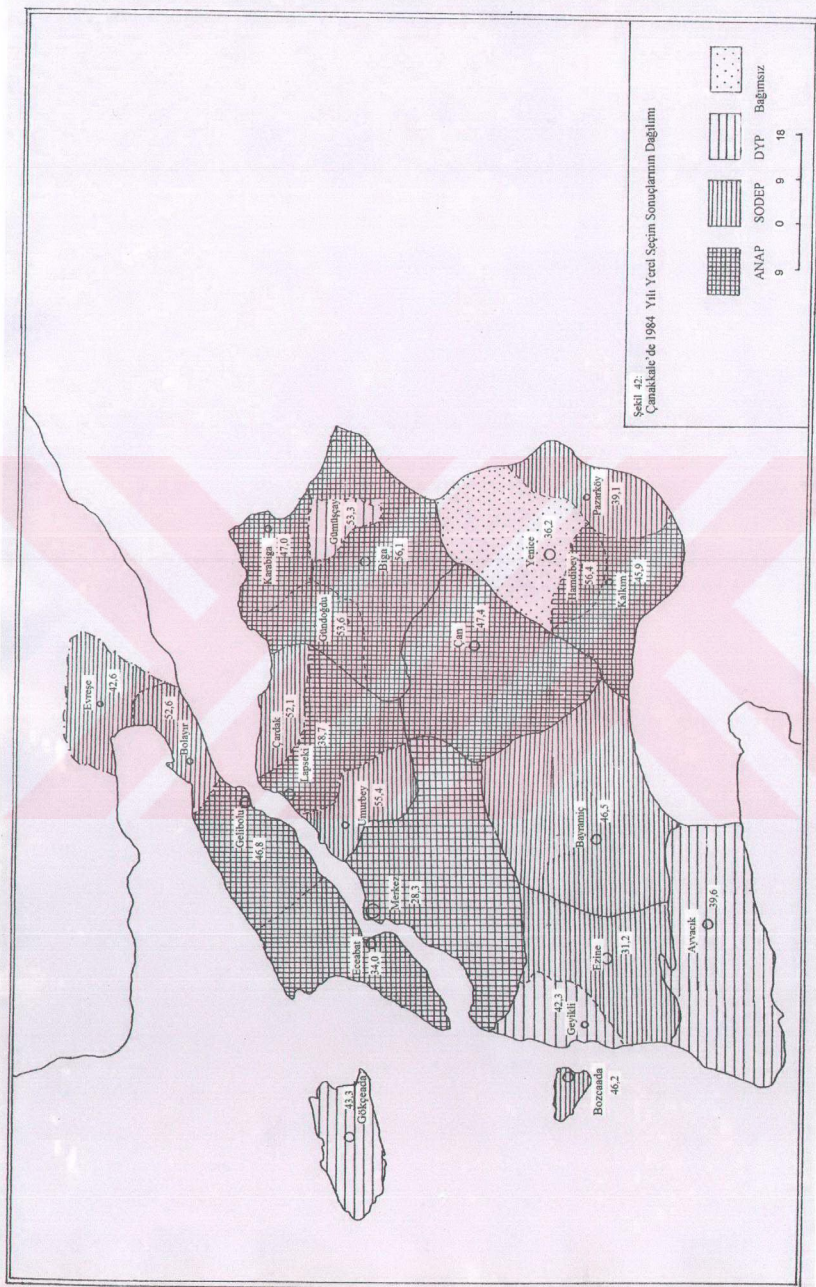
Çizelge 18. 2004 yılı Yerel Seçim Sonuçlarının Türkiye ve Çanakkale Karşılaştırması
Kaynak: Yerelnet.com.tr.

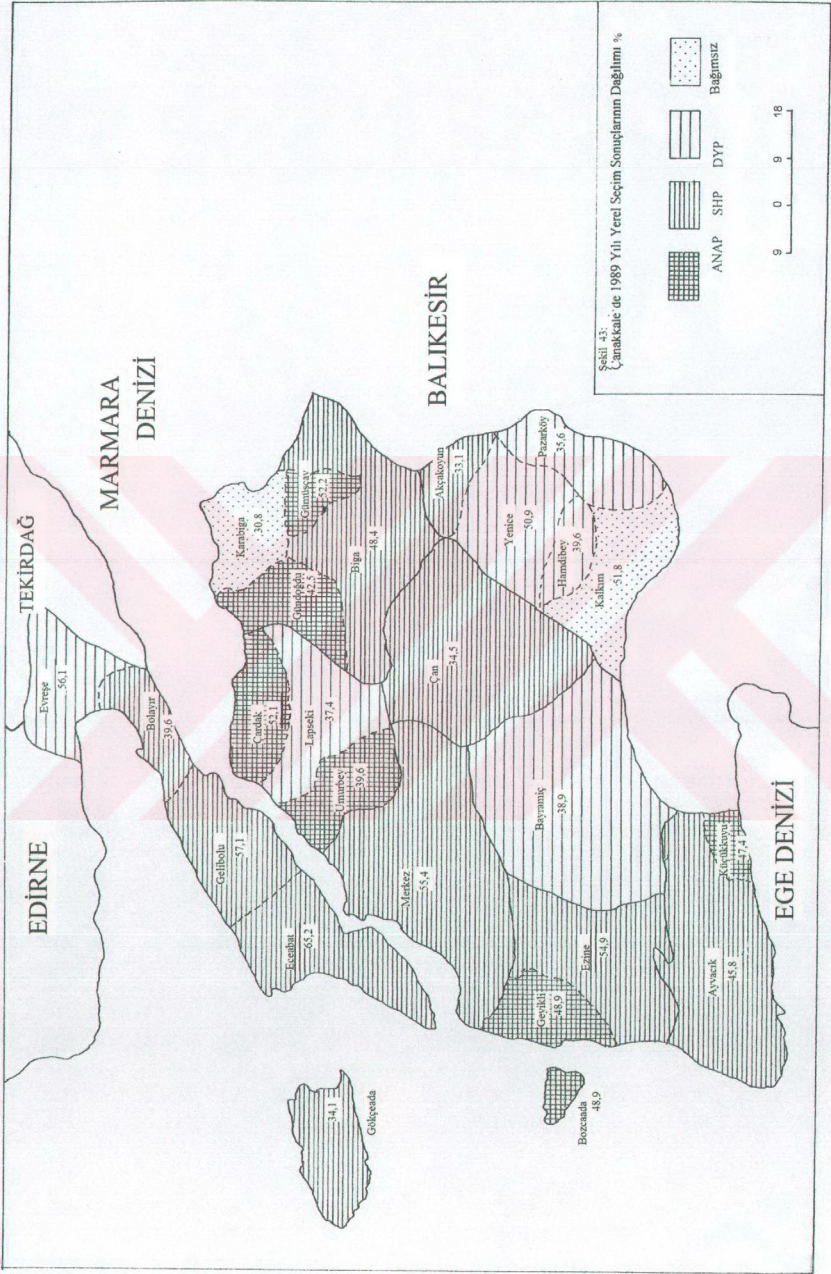
28 Mart 2004 yerel seçimlerinde seçmen sayısı 43,300,364 olup ülkede katılım % 75,28 gibi çok düşük oranlarda kalmıştır. Çanakkale’de de daha önceki seçim dönemlerine göre en düşük katılım yaşanmasına rağmen yine de Türkiye’nin üzerindedir. (% 82,5)

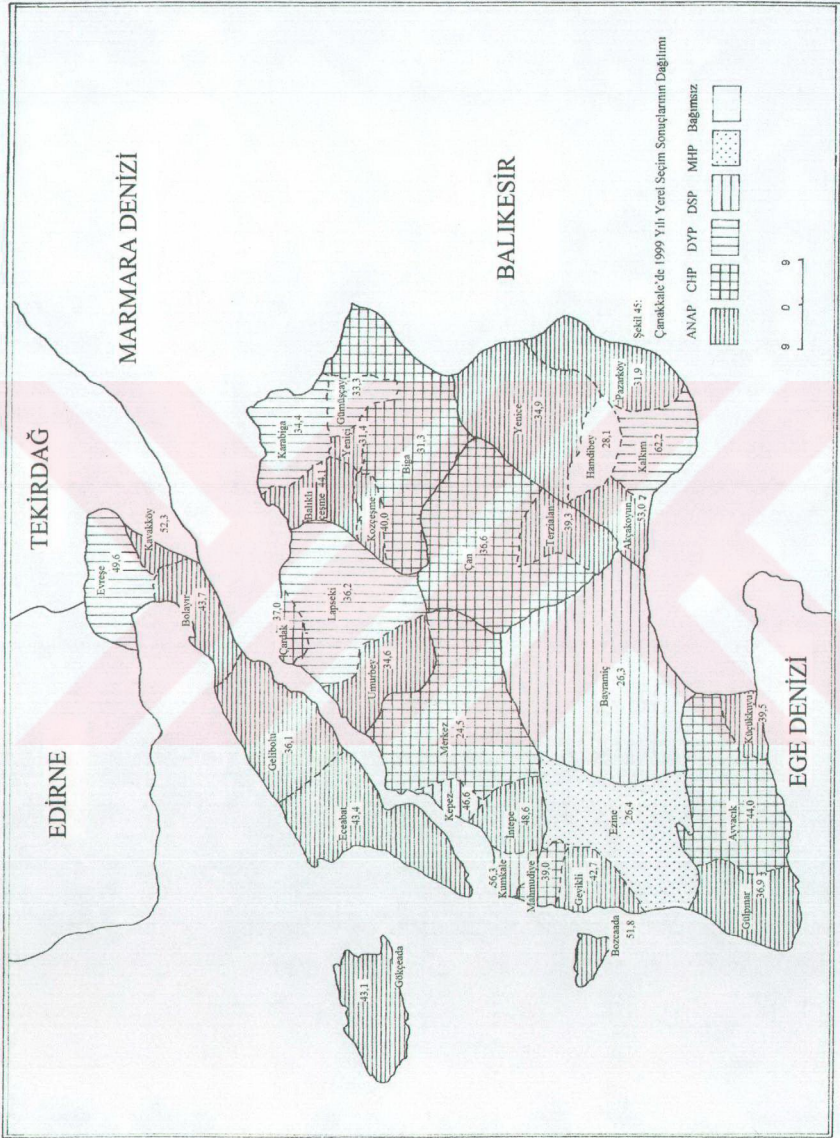
Türkiye’de toplam 3213 belediye örgütlü yerleşmenin 1758 gibi yarından fazlasını yani % 41,9 oy oranı olarak AKP 2002 genel seçimlerdeki başarısını yerel seçimlerde de göstermiştir. CHP 471, DYP 384, MHP 244, ANAP 109, SHP 66 belediye örgütlü yerleşme kazanmıştır. Çanakkale ve Türkiye sıralaması ilk beş partide aynıdır. Çanakkale’de de AKP Türkiye oy oranının aynı almıştır ve 14 belediye örgütlü yerleşme kazanmıştır. Çanakkale’de CHP, Türkiye oy toplamının üzerinde oy almış ve 10 belediye örgütlü yerleşme, ANAP 5, MHP ve DYP 2’şer, Bağımsız 1 belediye almıştır.

2004 seçimlerinde AKP'nin üstünlüğü özellikle iç kesimlerde Biga, Yenice, Ayvacık belediyelerinde gözlenmektedir. CHP ise Merkez İlçe, Çan, Bayramiç ve Lapseki belediye örgütlü yerleşmelerinde, ANAP Gelibolu yarımadasında üstünlüğünü korumuştur. Gelibolu'nun 3 dönem boyunca ANAP üstünlüğü, Merkez İlçe'nin dört dönem boyunca CHP üstünlüğü, Ezine'nin 2 dönemlik MHP ve Karabiga'nın 3 dönemlik, Gümüşçay'ın 2 dönemlik DYP üstünlüğü Çizelge 4.2.2'den anlaşılmaktadır. Çan ve Lapseki 2002 Genel seçimlerinde AKP'ye oy verirken, 2004 yerel seçimlerinde CHP çıkarmıştır. Genel Seçimlerde Çanakkale milletvekili İbrahim Daniş'in memleketi Lapseki olması oyları AKP'ya kaydırmıştır. Yerel seçimlerde oy vermede adayın çok önemli bir faktör olduğunu özellikle Çan ve Lapseki örneğinde görmekteyiz (Şekil 46).

AKP bu yerel seçimlerde ANAP ve DYP'nin oylarını kendisine çekmiştir. Özellikle en son kurulan belediye örgütlü yerleşmelerden oylarını toplamıştır. Eski belediye olan yerleşim alanları CHP, ANAP, AKP'ye oy verirken, 1935-1965 yılları arasında belediye olan yerleşmeler ANAP, CHP, DYP'ye daha fazla oy vermişlerdir.

4. BÖLÜM: ÇANAKKALE ÖRNEĞİNDE UYGULANAN ANKET ANALİZİ

Yerel düzeydeki alan çalışmaları ulusal ve evrensel nitelikte ortaya atılan kuramların doğruluklarının sınanması ve siyasal hayatın özelliklerinin ortaya konmasında oldukça önemlidir. Çanakkale Merkez İlçe ve Biga'da yapılan anket uygulaması sonucunda elde edilen bulgular Çanakkale seçmen kitlesinin tanınmasında önemli bir kaynak olma niteliğindedir.

4.1. Anket Uygulanan Seçmenlerin Sosyo-ekonomik Özellikleri

Gelir düzeylerine baktığımızda Çanakkale Merkez İlçe'de % 33,3 ile 500 milyon-1 milyar arasında gelire sahip olanların daha fazla olduğu saptanırken, Biga'da anket uygulanan seçmenler arasında, geliri 200-500 milyon olanların % 43 oranında olduğu anlaşılmaktadır. Merkez İlçe'de deneklerin % 68,3'ü 500 milyonun üzerinde gelire sahip iken, Biga'da % 38,3'ü sahiptir. Bu bulguya göre Biga'da anket uygulanan seçmenlerin ekonomik durumunun daha düşük olduğu gözlenmektedir.

Çizelge 19. Eve Giren Aylık Gelir (Yüzde)

Eve giren aylık gelir	Çanakkale-Merkez	Biga
0-200 milyon	7,3	18,6
200-500 milyon	24,3	43,0
500 milyon-1 milyar	33,3	29,1
1-2 milyar	28,2	8,4
2 milyardan fazla	6,8	0,8

Anket uygulanan seçmenlerin eğitim durumları tablodan incelendiğinde yerleşim merkezlerinde farklı eğitim düzeyinde oldukları anlaşılmaktadır. Merkez İlçe'de yüksekokul mezunlarının oranı diğerlerine göre fazla olup, ilkokul mezunu olanların sayısı Biga'ya göre yarıdan daha azdır. Oysa Biga'da anket uygulanan deneklerin % 37,6 oranında ilkokul ve % 35,9 oranında lise mezunu oldukları anlaşılmaktadır. Merkez İlçe'de üniversite öğrencilerinin sayı olarak Biga'dakinden fazla olmasının da bunda etkisi bulunmaktadır.

Çizelge 20. Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (Yüzde)

Eğitim Düzeyleri	Çanakkale-Merkez	Biga
Okuma-yazma bilmeyen	0,6	4,2
İlkokul Mezunu	15,3	37,6
Lise Mezunu	39,5	35,9
Yüksekokul mezunu	44,6	22,4

Anket uygulanan kişilerin **mesleki durumları** incelendiğinde, Merkez'de % 27,7 oranı ile memur grubunun daha fazla olduğu, Biga'da ise % 18,6 ile Serbest Meslek Mensuplarının daha fazla olduğu gözlenmektedir. İşçi, çiftçi ve işsiz grupları Biga'da Çanakkale'ye göre daha fazla iken; memur, öğrenci, emekli grupları ise Merkez'de Biga'ya göre daha fazla orandadır. İşçi grubunun Çanakkale-Merkez'de daha az olmasının sebebi sanayileşmenin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Çiftçilerin kent içinde yaşamayı tercih etmemelerinden daha çok köy ve kasabalarda ikamet etmelerinden dolayı Merkez'de çiftçi grubu da az sayıda gözlenmektedir.

Çizelge 21. Anket Uygulanan Seçmenlerin Mesleklerine Göre Dağılımı (Yüzde)

Meslek Grupları	Çanakkale-Merkez	Biga
Memur	27,7	17,3
İşçi	5,6	17,3
Ev Hanımı	11,9	13,5
Öğrenci	13,0	8,9
Çiftçi	1,1	14,3
Serbest Meslek	21,5	18,6
Emekli	16,9	4,6
İşsiz	2,3	5,5

Çanakkale-Merkez İlçe'de anket uygulanan seçmenlerin **cinsiyet oranları** birbirine çok yakın olmasına karşın, Biga'da erkek oranının daha fazla (% 63,7) olduğu gözlenmektedir. Bunun sebebi ise bayan seçmenlerin ev hanımları, memur ve öğrenci gruplarında rastlanırken; işçi, çiftçi, serbest meslek, emekli gruplarında karşılaşılamamasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 22. Cinsiyetlerine Göre Anket Uygulanan Seçmenlerin Dağılımı (Yüzde)

Cinsiyet	Çanakkale-Merkez	Biga
Kadın	48,6	36,3
Erkek	51,4	63,7

Yaş özellikleri incelendiğinde, Merkez İlçe'de deneklerin % 31,6 oranında 45 yaş üzerinde olduğu ve anket çalışmasına daha fazla ilgi duydukları gözlenmektedir. Buna karşılık 18-25 yaş arası anket uygulananların oranı 18,1 ile en azdır. Biga ilçesinde ise anket uygulananların yaş gruplarına orantılı dağıldığı gözlenirken % 29,1 oran ile en fazla 45 yaş ve üzerinde oldukları anlaşılmaktadır.

Çizelge 23. Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Yüzde)

Yaş Grupları	Çanakkale-Merkez	Biga
18-25	18,1	23,2
26-35	25,4	27,0
36-45	24,9	20,7
45 yaş ve üzeri	31,6	29,1

Dindarlık Derecesi sorulduğunda, her iki yerleşim merkezinde de arasıra ibadet ederim diyenlerin oransal olarak fazla olduğu gözlenmektedir. Her gün ibadet edenlerin oranı Biga'da (% 24,5), Merkez ilçeye göre daha fazla olurken, İbadet etmem diyenlerin oranı Merkez ilçede daha fazla (% 9,6) olmuştur.

Çizelge 24. Dindarlık Derecesine Göre Anket Uygulanan Seçmenlerin Dağılımı (Yüzde)

Dindarlık Derecesi	Çanakkale-Merkez	Biga
Her gün İbadet Ederim	16,4	24,5
Her Cuma ibadet ederim	10,2	13,5
Yalnızca Ramazan'da	12,4	10,1
Arasıra ibadet ederim	51,4	47,7
İbadet etmem	9,6	4,2

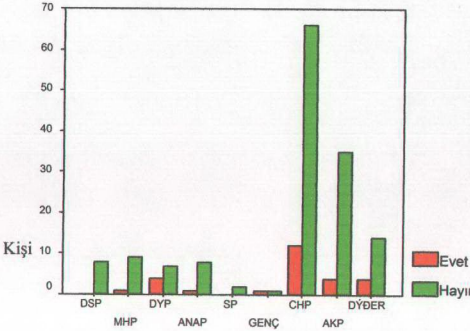
4.2. Çanakkale İl Merkezi'nde Anket Uygulanan Seçmenlerin Özelliklerine Göre Parti Tercihleri

4.2.1. Çanakkale 'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Aktif ve Pasif Katılım Düzeyleri

Yaptığımız araştırmada aktif ve pasif katılımı belirlemek üzere sorulan soru “Herhangi bir partiye üyeliğiniz-göreviniz var mı?” olmuştur. Soruya Çanakkale'deki deneklerin % 15,3'ü Evet, % 84,7'si hayır şeklinde cevaplamıştır.

Siyasi parti tabanlarına baktığımızda aktif katımlı düzeyinin en fazla CHP'de olduğunu görmekteyiz. Bunda Çanakkale Belediye Başkanının CHP üyesi olması etkili olduğu gibi CHP'nin ideolojik yanının olması ve gençlik tabanına hitap etmesi etkili olmuştur. Ayrıca, Çanakkale Merkez İlçede yaşayan insanların eğitim düzeyi diğer ilçelere göre daha yüksek olup seçmenler daha bilinçli ve siyasi konulara daha ilgili olmaktadır. DYP ve AKP'de de parti üyeliği diğer partilere göre daha fazla görülmektedir.

Şekil 47. Çanakkale'de Partilere Göre Üyelik Durumu

Araştırmamızın sonuçlarına göre 18-25 yaş arası *yaş grubunda* aktif siyasal katılım % 9,4; 26-35 yaş arası grupta % 13,3; 36-45 yaş arası grupta % 18,2; 45 üstü yaş grubunda ise % 17,9'dur. Bu rakamların kabaca ifadesi, aktif siyasal katılım gençlerde düşük, orta yaşlılarda vasat ve yaşlılarda da yüksek düzeydedir.

Gençlerin öğrenci oluşu, ya da siyasetten daha fazla ilgilendikleri iş bulma gibi meşguliyetlerinin oluşu, orta yaşlılarda genelde Çanakkale'nin memur kenti olmasından kaynaklanan siyaset yasağı gibi nedenlerden aktif siyasal katılım düşük görülmektedir. Oysa ilerlemiş yaşlarda insanlar emekli olduklarında siyasete daha fazla ilgi duyabilmektedirler.

Çizelge 25. Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Yaşına Göre Parti Üyeliği

		Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Yaş:	18-25	3	29	32
	Yaş:	9,4%	90,6%	100,0%
	26-35	6	39	45
	Yaş:	13,3%	86,7%	100,0%
	36-45	8	36	44
	Yaş:	18,2%	81,8%	100,0%
	45 ve üzeri	10	46	56
	Yaş:	17,9%	82,1%	100,0%
Toplam		27	150	177
	Yaş:	15,3%	84,7%	100,0%

Çanakkale'de siyasetle aktif olarak ilgilenen *meslek grubunun* özellikle serbest meslek mensupları, işçiler, öğrenciler ve işsizler arasında olduğu, bunun aksi olarak ise ev hanımlarında, çiftçilerde ve memurlarda bu oranının çok düşük olduğu gözlenmektedir. Ev hanımlarının genel olarak siyasetle ilgisinin olmadığı, hatta bu konular hakkında eşlerinden habersiz rahatça görüş bildiremedikleri, anket sırasında ev hanımlarının anketi cevaplamaktan korkması yada "eşim olmadan bu tür belgeleri dolduramam" demelerinden anlaşılabilir.

Çizelge 26. Çanakkale’de Anket Uygulanan Seçmenlerin Meslek Özelliklerine Göre Parti Üyeliği

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Meslek: Memur	2 4,1%	47 95,9%	49 100,0%
İşçi	4 40,0%	6 60,0%	10 100,0%
Ev Hanımı	1 4,8%	20 95,2%	21 100,0%
Öğrenci	4 17,4%	19 82,6%	23 100,0%
Çiftçi		2 100,0%	2 100,0%
Serbest Meslek	10 26,3%	28 73,7%	38 100,0%
Emekli	3 10,0%	27 90,0%	30 100,0%
İşsiz	3 75,0%	1 25,0%	4 100,0%
Toplam	27 15,3%	150 84,7%	177 100,0%

Ev hanımlarında aktif siyasete katılma oranının çok düşük çıkmasına rağmen Çanakkale’de cinsiyete göre parti üyeliğini incelediğimizde kadın ve erkek oranının birbirine çok yakın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 27. Çanakkale’de Anket Uygulanan Seçmenlerin Cinsiyetine Göre Parti Üyeliği

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Cinsiyeti: Erkek	14 15,4%	77 84,6%	91 100,0%
Kadın	13 15,1%	73 84,9%	86 100,0%
Toplam	27 15,3%	150 84,7%	177 100,0%

Siyasal katılma düzeyi Amerika ve Avrupa'da yapılan araştırmalara göre **eğitim düzeyi** yükseldikçe siyasal katılım artmaktadır. (Sitembölümbaşı Ş.2001: 192) Bizim araştırmamızda ise Çanakkale Merkez İlçe'de bunun tam tersi olduğu saptanmıştır. İl Merkez'de memur sayısının çokluğu nedeniyle yüksekokul mezunlarında aktif siyasal katılım en az gözlenirken, Lise mezunlarında da % 17,1 oranında kalmıştır. İlkokul mezunlarında ise bu oran % 22,2 belirlenmiş, özellikle serbest meslek mensuplarının bu grubu oluşturduğu ve iktidardaki partiden yada belediye başkanından çıkar sağlamak için parti üyeliğine yöneldiği düşünülebilir.

Çizelge 28. Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Eğitim Durumuna Göre Parti Üyeliği

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Öğrenim durumu: okuma yazma bilmiyor	1		1
	100,0%		100,0%
ilkokul mezunu veya okuma yazma biliyor	6	21	27
	22,2%	77,8%	100,0%
lise mezunu	12	58	70
	17,1%	82,9%	100,0%
yüksek okul mezunu	8	71	79
	10,1%	89,9%	100,0%
Toplam	27	150	177
	15,3%	84,7%	100,0%

Gelir durumuna göre aktif siyasal katılım oranını incelediğimizde, gelir düzeyi yüksek olan seçmenden, düşük olana doğru bir artış gözlenmektedir. Gelir düzeyi yüksek olan seçmenin siyasetle daha fazla ilgilenmesi beklenirken Merkez İlçe'de tam tersi bir durum söz konusudur. Bunda özellikle yaşanan son ekonomik krizden sonra düşük gelirli seçmenin siyasete daha fazla ilgi duyması gösterilebilir.

Çizelge 29. Çanakkale'de Anket Uygulanan Seçmenlerin Gelirine Göre Parti Üyeliği

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
	Evvet	Hayır	
Eve giren aylık ortalama gelir:	5	8	13
	38,5%	61,5%	100,0%
0-200 milyon	9	34	43
	20,9%	79,1%	100,0%
200-500 milyon	7	52	59
	11,9%	88,1%	100,0%
500 milyon- 1 milyar	6	44	50
	12,0%	88,0%	100,0%
1-2 milyar		12	12
		100,0%	100,0%
2 milyardan fazla	27	150	177
	15,3%	84,7%	100,0%
Toplam			

4.2.2. Sosyo-ekonomik Değişkenlere Göre Siyasal Partilerin Tabanları

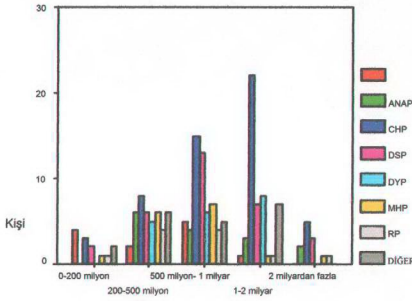
Bu bölümde siyasal partilerin tabanları, gelir düzeyleri, eğitim düzeyleri, meslek grupları, cinsiyet farklılaşması, yaş grupları ve dindarlık dereceleri açısından incelenecek, hangi partilerin tabanlarında hangi özellikte seçmenlerin yoğunlaştığı olduğu nedenleriyle birlikte ele alınacaktır. Araştırma hem 1999 hem de 2002 seçimleri dikkate alınarak incelenecektir. Diğer Partiler Grubunda % 0,5 oyun altında oy alan partiler değerlendirilmiştir.

Gelir Düzeylerine Göre Siyasal Partilerin Tabanları incelendiğinde; 1999 yılı grafiğinde kırmızı ile gösterilen lejand o yıl seçimde oy kullanmayanları ifade etmektedir. Ankete katılanlar arasında hem 1999 hem de 2002 seçimlerinde CHP'nin tüm gelir gruplarında üstünlüğü ancak özellikle 1999'da 1-2 milyar arası gelire sahip gruptan oy aldığı, düşük gelirlilerden ise oy oranının hayli düşük olduğu anlaşılmaktadır. 2002 seçimlerinde CHP'nin aynı grafiği çizdiği ve Çanakkale Merkez İlçe'de önemli bir CHP'ye oy veren seçmen kitlesinin olduğu tespit edilmiştir.

ANAP ve DYP oyları orta gelir grubundaki seçmenden daha fazla gelmiş, ancak 2002 seçimlerinde ANAP ve DYP'nin aldığı oy oranı Merkez-İlçe'de çok gerilerde kalmıştır.

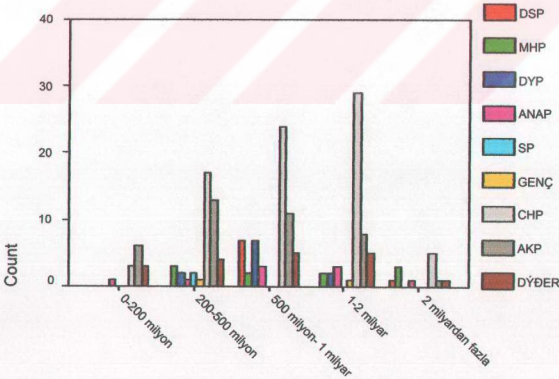
1999 seçimlerinde Türkiye genelinde birinci parti olarak çıkan DSP araştırma alanında oylarını orta gelir grubundan almış en fazla ise 500 milyon-1 milyar gelire sahip seçmenden almıştır. CHP ve DSP'ye verilen oyların, diğer partilere oranla 500 milyon-2 milyar gelire sahip seçmen grubundan gelmesi bu grubun yüksek eğitim görmüş, genellikle memur kesimden geldiği anlaşılmaktadır. Ancak DSP 2002 seçimlerinde en fazla almış olduğu desteği 500milyon-1 milyar gelire sahip memur ve emekli grubundan almıştır. MHP'nin tabanında ise, 200 milyon-1 milyar arasındaki gelir grubuna sahip seçmenin desteğini aldığını görmekteyiz. 2002 seçimlerinde oy oranı düşmüş, oylarını AKP toplamıştır.

Şekil 48. 1999 Seçimlerinde Çanakkale'de Gelire Göre Siyasal Parti Tercihleri

2002 seçimlerine ilk olarak katılan AKP'nin diğer partilere göre en fazla oy aldığı gelir grubu 0-200 milyon gelire sahip seçmen kitlesidir. İkinci en fazla oy aldığı grup 200-500 milyona sahip gelir grubudur. AKP oyları gelir düzeyi arttıkça azalmaktadır. Oysa CHP oylarında AKP'nin tersi bir gidiş söz konusudur. CHP oyları özellikle daha fazla gelire sahip insanlardan gelmiştir. AKP oylarının, Türkiye'de kötü giden ekonomiye tepki olarak özellikle düşük ve orta gelirli seçmenden gelen tepki ve yeni arayış oyları olduğu Çanakkale Merkez İlçe verilerinden anlaşılmaktadır.

Şekil 49. 2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Gelire Göre Parti Tercihleri

Eve giren aylık ortalama gelir:

Meslek Gruplarına Göre Siyasal Partilerin Tabanları incelenirken araştırmamıza dahil olan her bir siyasal partinin çeşitli meslek gruplarından aldıkları oyları, diğer bir ifadeyle hangi meslek gruplarının hangi siyasal partilere yöneldiklerini nedenleriyle birlikte ortaya koymaya çalışacağız.

Çanakkale’de memur kesimi 1999 seçimlerinde CHP’ye diğer partilere göre açık bir farkla en fazla ve Diğer Partilere yönelmişlerdir. Diğer partiler arasında ÖDP, HADEP önemli bir yer tutmaktadır. 2002 seçimlerinde ise CHP, memurların DSP oylarını da toplamış ve en fazla oyu almıştır. Yine oyunu değiştirmeyen seçmen kitlesi Diğer Partilere oy vermiştir. Çünkü hemen hemen oy oranı aynı seviyededir. Memurların sol partilere daha eğilimli oldukları anlaşılmaktadır.

Serbest Meslek Mensupları 1999 seçimlerinde CHP’ye en fazla yönelirken, DSP ve MHP oyları daha sonra gelmektedir. 2002 seçimlerinde ise CHP ve AKP oyları daha fazla gözlenmektedir. Son seçimlerde DSP oyları bu meslek grubunda CHP’ye yönelmiştir. AKP ise ANAP, DYP, MHP ve RP’nin oylarını da toplamıştır.

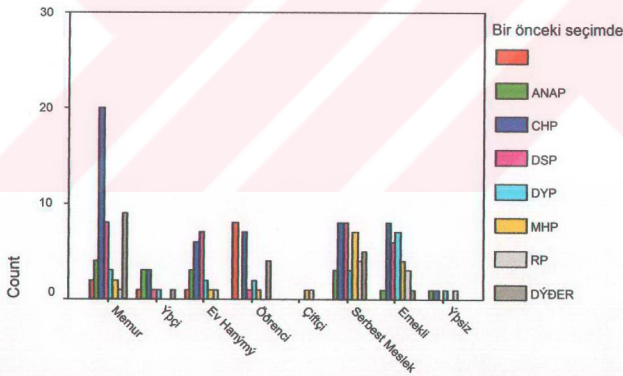
İşçi grubunda 1999 seçimlerinde CHP ve ANAP daha fazla oy alırken, 2002’de CHP ilk parti iken Genç Parti ikinci parti konumuna yükselmiştir. Cem Uzan’ın özellikle düşük gelirli seçmene, işçilere yapmış olduğu söylemler bunda etkili olmuştur.

Ev Hanımları 1999 seçimlerinde DSP ve CHP’ye olan desteklerini 2002 seçimlerinde CHP ve AKP şeklinde yapmışlardır. Öğrenci grupları genellikle ideolojik partilere yönelmektedirler. 1999 seçimlerinde CHP en fazla, Diğer Partiler ise ikinci durumdadır. Öğrencilerin ve memurların Türkiye’nin her ilinden geldiği düşünülürse Diğer Partilerin ikinci sırada yer alması ve daha çok ideolojik partilere yöneldiği gözlenmektedir. 2002 seçimlerinde de öğrenciler CHP’ye en fazla oyu vererek Çanakkale il merkezinde öğrenci gruplarının daha çok sola eğilimli olduklarını kanıtlamışlardır.

Çiftçiler daha çok muhafazakar sağ partilere oylarını vermektedirler. Çanakkale il merkezinde anket sırasında çok fazla çiftçi denekle görüşme fırsatı bulunamamıştır. Yine de çiftçilerin 1999 seçimlerinde MHP ve RP'ne yönelirken, 2002 seçimlerinde MHP ve AKP'yi tercih ettikleri yani sağ partilere yöneldikleri gözlenmektedir. Bunda çiftçinin daha düzen yanlısı olması, eğitim düzeyi etkili olmaktadır.

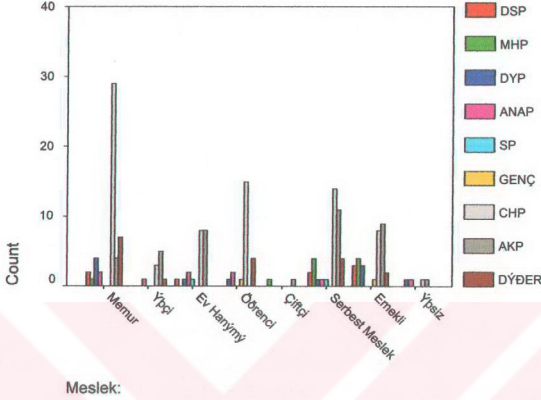
Emekli nüfusu Çanakkale il Merkezi'nde önemli bir kesimi oluşturmaktadır. 1999 seçimlerinde CHP en fazla oyu alırken, DYP, DSP, MHP'ye de emekli oyları daha düzenli dağılmıştır. Oysa 2002 seçimlerinde iki partinin emekliler arasında daha fazla oy aldığı (AKP ve CHP) anlaşılmaktadır. Emekliler sol oyları CHP'de, sağ oyları ise AKP'de toplamışlardır.

Şekil 50. 1999 Seçimlerinde Mesleğe Göre Parti Tercihleri

Meslek:

Şekil 51. 2002 Seçimlerinde Mesleğe Göre Parti Tercihleri

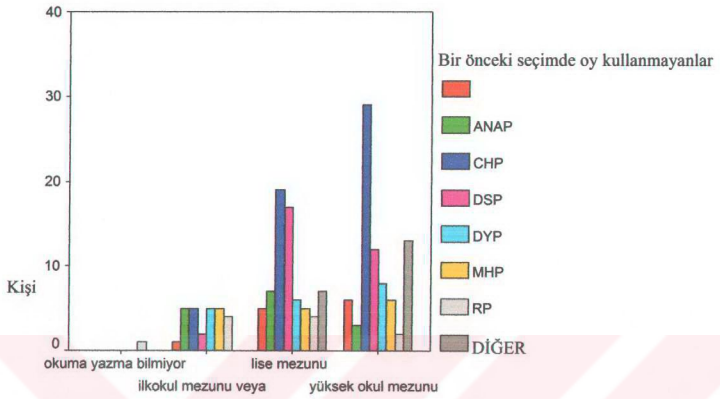
Eğitim Düzeyine Göre Siyasal Partilerin Tabanlarına

tablodan bakıldığında CHP, Çanakkale’de seçmenin eğitim seviyesi yükseldikçe daha fazla oy almıştır. Düşük eğitimli seçmenden aldığı oy her iki seçim döneminde de azdır. DSP ve ANAP ise daha çok lise mezunu seçmenden oy alırken, her iki seçim döneminde de DYP’ye oy veren seçmen eğitim seviyesi yükseldikçe oy oranını arttırmıştır.

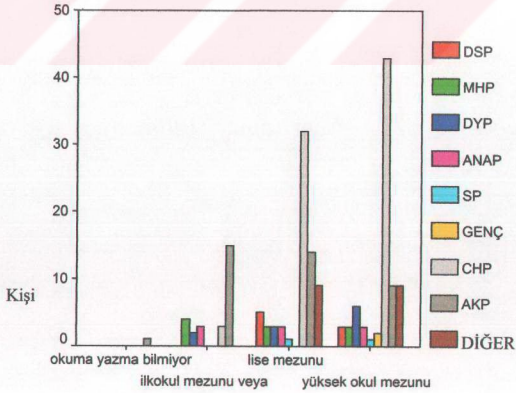
MHP her eğitim seviyesindeki seçmene hitap ederken, RP ise eğitim seviyesi düşük seçmenden daha fazla oy toplamış, eğitim seviyesi yükseldikçe oy oranı azalmıştır. Diğer partilere yönelen seçmenlerin hepsinin ya lise yada yüksekokul mezunu olduğunu 1999 ve 2002 seçimlerinde görmekteyiz.

AKP’nin oyları en fazla ilkokul mezunu seçmenden gelirken, eğitim düzeyi yükseldikçe aldığı oy oranı azalmaktadır. AKP’ye yönelen oyların ekonomik sebeplerden kaynaklandığını vurgulamak gerekir. Genç Parti ise Çanakkale’de işsiz ve yüksekokul mezunu seçmenden daha fazla oy toplamıştır.

Şekil 52. 1999 Seçimlerinde Eğitime Göre Parti Tercihleri

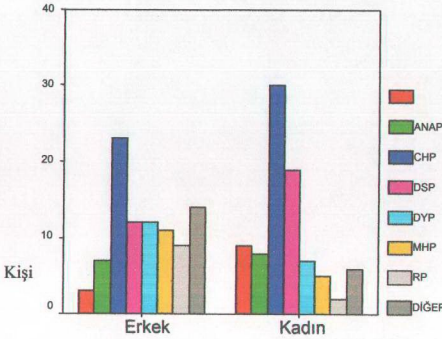
Şekil 53. 2002 Seçimlerinde Eğitime Göre Parti Tercihleri

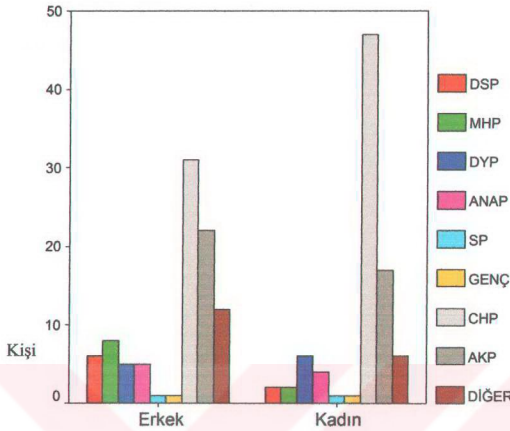
Cinsiyet Farklaşmasına Göre Siyasal Partilerin Tabanları incelenirken, erkek ve kadınların siyasal yönelişleri konusunda daha önce yapılmış araştırmaların ortaya koyduğu sonuç erkeklerin kadınlara göre daha çok değişim yanlısı partileri destekledikleri, kadınların da erkeklere nispetle daha çok muhafazakar partilere yöneldikleri şeklindedir. Cinsiyetlerin siyasal tercihleri konusundaki bu varsayımı elimizdeki verilerler karşılaştırdığımızda;

Erkek seçmene ait oylar 1999 seçimlerinde tüm partilere hemen-hemen eşit oranda dağılırken, kadınlarda belirli partilere daha fazla yönelim gözlenmektedir. Örneğin CHP'nin Çanakkale'de belediye başkanlığını uzun yıllardır sürdürmesinden dolayı kadınlarda CHP'ye güvenden dolayı daha fazla bir yönelim, erkeklerde ise CHP'ye yönelirken aynı zamanda daha uç noktadaki partileri içine alan Diğer partilere yönelim gözlenmektedir. 2002 seçimlerinde de aynı durum söz konusudur. Kadınların CHP ve AKP'ye yönelimleri diğer partilere göre çok farklı bir çoğunlukta iken, erkek oyları kadınlara göre daha çeşitlidir. 2002 seçimlerinde kadınların erkeklere oranla CHP'ye daha fazla yöneldikleri, bunda CHP kadın kollarının çalışmalarının etkisi oldukça büyüktür. Erkeklerde AKP'ye yönelimin kadınlara göre daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Şekil 54. 1999 Seçimlerinde Cinsiyete Göre Parti Tercihleri

Şekil 55. 2002 Seçimlerinde Deneklerin Cinsiyetine Göre Parti Tercihleri

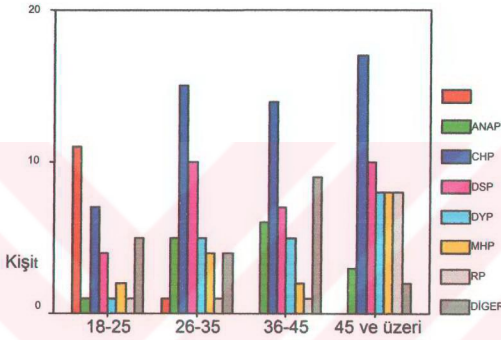
Yaş Grupları partilerin yaş grubundan aldıkları oyun düşük veya yüksek olması, onların sosyal tabanları hakkında bize bilgi sağlayacaktır.

1999 seçimlerinde CHP, Çanakkale İlçe Merkezi'nde tüm yaş gruplarında birinci parti konumundadır. DSP ise 26-35 ve 45 yaş üzeri gruptan en fazla oy olarak ikinci parti durumundadır. Diğer partilerin 18-25 yaş yani öğrenciler arasında ve 36-45 yaş memur grubu arasında ikinci parti konumundadır. ANAP en fazla oyunu 36-45 yaş grubundan yani bu yaş grubunun Turgut Özal'ın 1980'lere adını yazdırdığı dönemde siyasal tercihinin belirlemeye başladığı yaşta olan seçmenden almıştır. DYP, MHP ve RP ise 1999 seçimlerinde en fazla oyu 45 üstü yaş grubu seçmen gurubundan almıştır.

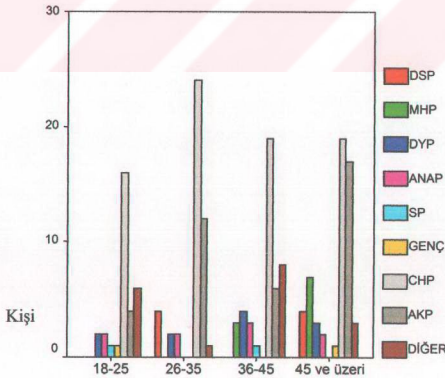
2002 seçimlerinde de CHP, tüm yaş gruplarında birinci parti olurken, özellikle 18-25 ve 36-45 yaş grubunda diğer partilerden büyük farkla oy almıştır. İl Merkez'inde ikinci parti konumundaki AKP, en fazla oyu 45 üstü yaş grubundan alırken, 26-35 yaş grubunda ikinci diğer yaş gruplarında üçüncü partidir. 1999 seçimlerinde 18-25 ve 36-45 yaş gruplarının ikinci konuma yerleştirdiği Diğer Partiler

oy kaybetmeden 2002 seçimlerinde de durumlarını muhafaza etmektedirler. MHP, en fazla oyu 45 üstü yaş grubundan almakta, genç seçmenden aldığı oy oranı azalmaktadır. Buradan Çanakkale İl Merkez'inde MHP'nin yaşlanmakta olduğu söylenebilir.

Şekil 56. 1999 Seçimlerinde Deneklerin Yaş Durumuna Göre Parti Tercihleri

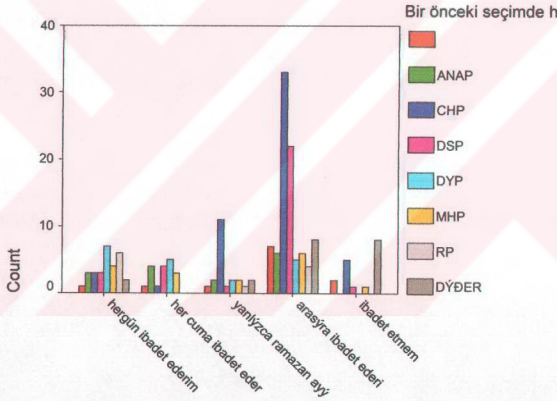

Şekil 57. 2002 Seçimlerinde Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Parti Tercihleri

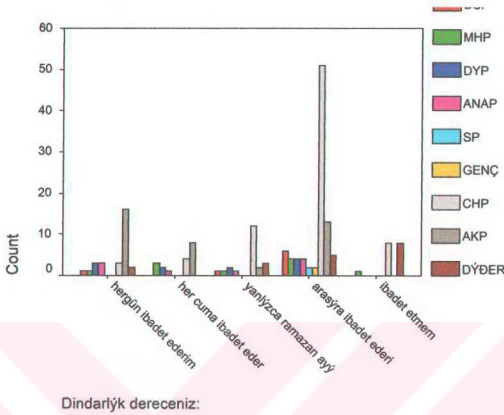
Dindarlık Derecesine Göre Siyasi Partilerin Tabanları ortaya konmak istendiğinde, 1999 seçimlerinde her gün ibadet ederim şeklinde cevap verenlerin en fazla DYP ve RP seçmen tabanından geldiği, ibadet etmem diyenler ise en fazla Diğer Partileri işaretleyenler ve CHP seçmenlerinden geldiği gözlenmektedir. DYP ve RP'nin daha muhafazakar bir yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. 2002 seçimlerinde her gün ibadet ederim şeklinde cevap veren seçmenler en fazla AKP'de, ibadet etmem diyenler ise yine Diğer Partiler ve CHP'yi işaretleyen seçmen kitlelerinden gelmiştir.

Şekil 58. 1999 Seçimlerinde Deneklerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihleri

Dindarlık dereceniz:

Şekil 59. 2002 Seçimlerinde Deneklerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihleri

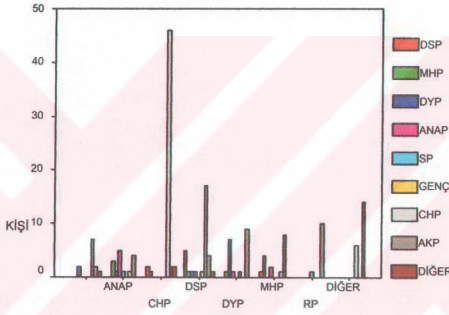

Tabandaki Kaymalar ve İstikrarlı Oylara Göre Siyasal Partilerin Durumuna baktığımızda, siyasal partilerin oyları hiçbir zaman sürekli ve istikrarlı bir nitelik taşımaz. Partilere verilen destek sadece seçimden seçime değil, seçim arası dönemlerde de değişmektedir. Seçmenler partilerini terk ederken veya yeni partilerini seçerlerken etkilendikleri konuları ve bunların partilere göre dağılımını grafiklerle göstermeye çalıştık. Liderler mi, yoksa ideolojik nedenler mi, seçmen tercihlerini etkiler bunları bulmak istedik. Tabandaki kaymaların yönü hangi partiden hangi partiye doğrudur? İstikrarlı ve istikrarsız oylara göre son iki seçimde Çanakkale’de siyasal partilerin durumu nedir? Bu soruların cevapları bulunmaya çalışılacaktır.

Anket uygulanan seçmenler arasında ANAP’ a oy verenlerin en fazla yine kendi partisine vermekle birlikte AKP ve MHP’ye oylarını verdiği anlaşılmaktadır. DSP’nin ise bir önceki seçime göre kendi partisinden çok CHP’ye yöneldiği, AKP’ye de oy gönderdiği grafikten gözlenmektedir. DSP’nin bu kadar oy kaybetmesi, Parti Lideri ve DSP’nin başkanlığındaki hükümet döneminde yaşanan ekonomik sorunlardır. DYP’de kendi partisinden çok AKP’ye yönelirken, CHP’ye hiç oy göndermemesi dikkat çekmektedir. MHP oylarının büyük bir kısmı AKP’ye taşınmıştır. 1999 yılında RP’nin oylarının tamamına yakını AKP’ye giderken,

küçük bir azınlığı SP'ne yani RP'nin devamı niteliğindeki partiye yönelmiştir. CHP, bir önceki seçimdeki istikrarını en iyi korumuş partidir. Çanakkale Merkez İlçe'de CHP'nin istikrarlı ve güçlü bir seçmen tabanının olduğunu hem son genel seçimlerden hem de yerel seçimlerden anlamaktayız. 1999 seçimlerinde oy kullanmayan seçmenler ise en fazla CHP'ye yönelmişlerdir.

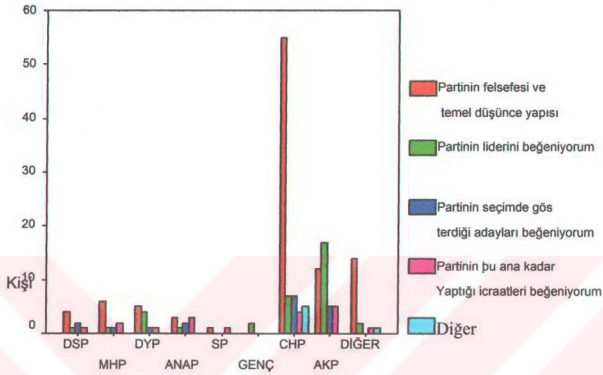
Şekil 60. 2002 Seçimlerinde Parti Tabanlarındaki Kaymalar

Seçmenlerin Parti Tercihlerine Etki Eden Faktörler dikkate alındığında ve bunların partiler göre dağılımı incelendiğinde;

CHP ve AKP'ye yönelen seçmen kitlelerin farklı tercih sebeplerine sahip seçmenler oldukları anlaşılmaktadır. Partinin felsefesi ve temel düşünce yapısı beni etkiliyor şıkkını işaretleyen seçmenler, partileri hakkında daha fazla bilgiye sahip bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu şıkkı işaretleyenler arasında özellikle CHP'nin siyasal konularda daha bilgili seçmen kitlesine sahip olduğunu görmekteyiz. Diğer Partilere yönelen seçmenlerde bu şıkkı işaretleyerek, partilerine ideolojik olarak bağlandıklarını kanıtlamışlardır. AKP'ye yönelimlerde ise Partinin Lideri ön plana çıkmaktadır.

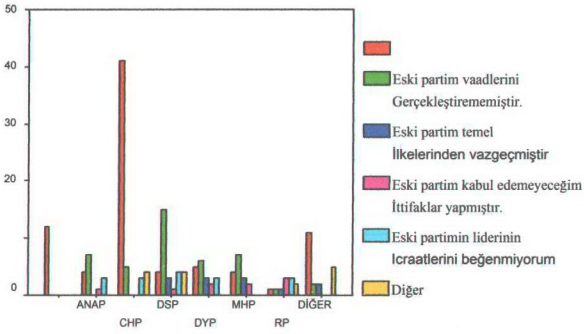
Şekil 61. Çanakkale’de deneklerin 2002 Seçimlerinde oy verdikleri partiyi tercih sebepleri

1999 seçimlerinden 2002 seçimlerine gelindiğinde partisini bırakarak yeni parti tercih edenlerin, “*eski partinizi niçin bıraktınız?*” sorusuna cevaplarını incelediğimizde;

Kırmızı ile gösterilen diyagramda parti değiştirmenin söz konusu olmadığı anlatılmaktadır. CHP ve Diğ er Partiler seçmenlerinin daha istikrarlı bir çizgide oy kullandıkları anlaşılmaktadır. 1999 seçimlerinde ANAP, DSP, DYP, MHP’ye oy veren seçmenler en fazla eski partim vaatlerini gerçekleştirmedi diyerek partilerini değiştirme nedeni olarak belirtmişlerdir.

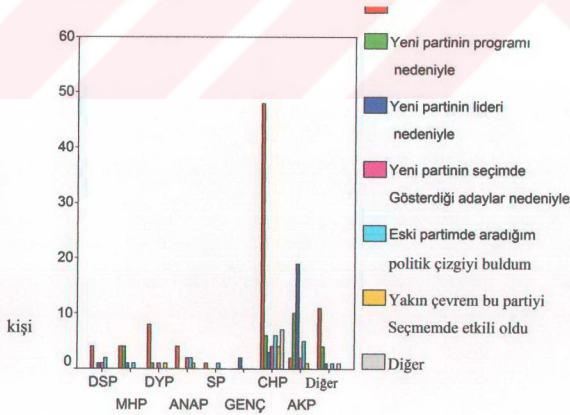
Şekil 62. 2002 Seçimlerinde Çanakkale'de Deneklerin Eski Partilerini Bırakma Nedenleri

Partilerini Değiştirenlerin Yeni Partiyi Tercih Sebepleri incelendiğinde;

CHP, DiğER Partiler ve DYP'yi tercih edenlerin büyük oranının partilerini değiştirmedikleri gözlenirken, AKP'nin tercih sebepleri arasında en fazla dikkat çekenin Partinin Lideri nedeniyle olmuştur.

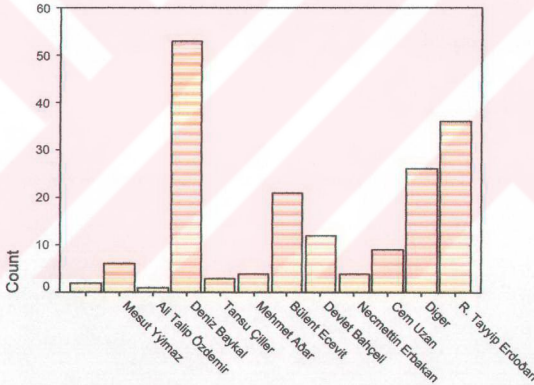
Şekil 63. 2002 Seçimlerinde Deneklerin Yeni Parti Tercih Sebepleri

Liderlerin beğenilme derecelerini tespit etmek için “En beğendiğiniz parti lideri kimdir?” sorusu sorulmuştur. Genelde anket uygulanan seçmenler oy verdikleri partinin liderini beğenmektedirler.

Çanakkale Merkez İlçe’de en fazla oyu alan partinin lideri Deniz Baykal, diğer parti liderlerinden daha fazla seçilerek birinci sırada yer almaktadır. İkincisi ise AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’dır. DSP’nin az bir oy almasına rağmen Bülent Ecevit’in seçmenler tarafından sevilmesi ve üçüncü sevilen parti lideri olması, kendisinin yaşam tarzından ve soldaki partiler arasında halkla en fazla bütünleşen parti lideri olmasından kaynaklanabilir.

Şekil 64. 2002 Seçimlerinde Deneklerin En Beğendiği Parti Lideri

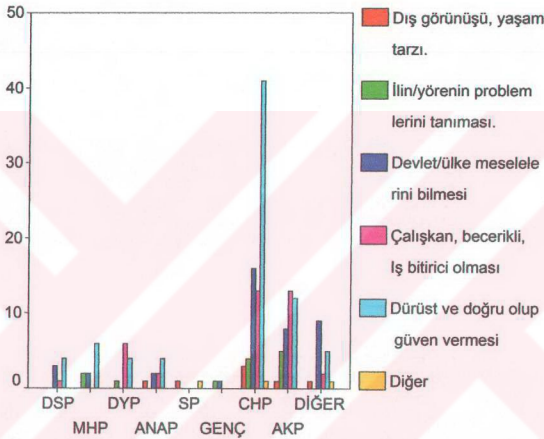

En beğendiğiniz parti lideri kimdir?

Adaylarda aranan özellik, ülkenin içinde bulunduğu şartlara ve sorunlara göre değişebilmektedir. Türkiye son seçimlere girerken, ağır ekonomik sorunlarla boğuştuğundan seçmenler daha çok dürüstlüğe, çalışkanlığa önem vermişlerdir. Seçmenlerin adaylardan istediği dürüstlük özelliği, devletten rüşvet, kayırma, iltimas, gayri meşru işler, haksızlığı ortadan kaldırması konusunda isteği ile ilişkilendirilebilir.

Seçmenler tarafından adaylarda aranan en öncelikli özellik dürüst, doğru olup, güven vermesidir. CHP, MHP ve DSP seçmenleri, dürüstlüğü diğer parti seçmenlerinden daha fazla önem verirken, AKP ve DYP seçmeni ise çalışkan ve becerikli olmaya diğer seçmenlerden daha fazla önem vermişlerdir.

Şekil 65. 2002 Seçimlerinde Deneklerin Adaylarda Aradıkları Öncelikli Özellik

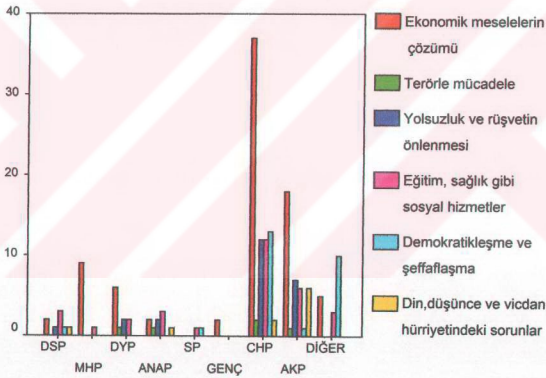
Siyasal partileri tercih nedenleri ile ilgili önemli bir konu da parti seçmenlerinin Türkiye için hangi sorunu öncelikli gördüğü ve partisinin bu konuya olan ilgisidir. Tüm partiler, seçim öncesi kampanyalarında Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sorunlara öncelikli olarak değinmiştir. Tüm parti seçmenleri de ağız birliği edercesine TBMM'nden ilk önce ekonomik meselelerin çözümünü istemişlerdir.

Yolsuzluk ve rüşvetin önlenmesi AKP seçmenlerinin çözülmesini istediği ikincil sorun iken, din ve vicdan hürriyetindeki sorunların çözümünü en fazla yine AKP seçmen tabanı istemiştir.

Demokratikleşme ve şeffaflaşma sorununa ideolojik yönü ağır basan diğer partilerin seçmenleri öncelik tanırken, CHP seçmeni de ikincil sorun olarak görmüştür.

Eğitim ve sağlık gibi sosyal sorunların çözümünü en fazla CHP seçmeni ve ardından AKP seçmeni isterken, Terör konusu, son seçimlerde Türkiye'nin gündeminde yer almadığından 1995 seçimlerindeki kadar çözülmesi istenen bir problem olarak görülmemiştir.

Şekil 66. Anket Uygulanan Seçmenlerin TBMM'nden Çözülmesini Beklediği Sorunların Partilere Göre Dağılımı

4.3. Biga'da Anket Uygulanan Seçmenlerin Özelliklerine Göre Parti Tercihleri

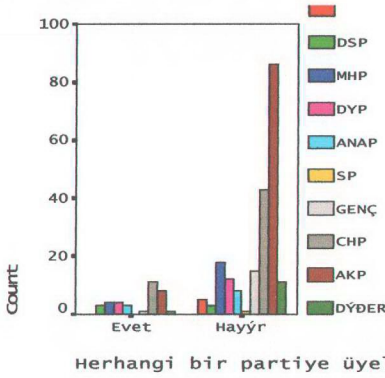
4.3.1. Biga'da Seçmenlerde Aktif ve Pasif Katılım Düzeyleri

Aktif siyasal katılıma 1. Siyasete ilgi duymak ve siyasal konularda bilgi sahibi olmak. 2. Halkın siyasetle ilgilenecekleri zaman ve fırsatlarının olması. 3. Yasaların siyasete aktif katılıma izin vermesi. 4. Desteklenen siyasal partinin iktidara yakın olduğunun düşünülmesi gibi faktörler etkilemektedir (Sitembölüm başı 2001:195).

“Herhangi bir siyasi partiye üyeliğiniz yada göreviniz var mı?” sorusuna, deneklerin % 14,8’ i “evet”, % 85,2’ si de “hayır” şeklinde cevap vermişlerdir. Evet cevabını verenler araştırmamız çerçevesinde kabaca aktif katılımcılar, hayır diyenler de pasif katılımcılar olarak alınmışlardır.

Siyasal parti tabanlarına baktığımızda aktif katılma oranlarının her partide eşit olmadığını görmekteyiz. Aktif siyasal katılım düzeyinin en yüksek olduğu partiler CHP (% 31,4), AKP (% 22,9), MHP (% 11,4), DSP (% 8,6) ‘dır. Biga’da AKP birinci parti çıkmasına rağmen anket sonuçlarına göre parti üyeliği CHP’ de daha fazla görülmektedir. CHP’nin Çanakkale’deki tabanının güçlü olmasının etkisi ve ilçede Belediye Başkanlığı’nın CHP’ye ait olması da üye sayısını arttırmaktadır. AKP’nin, CHP kadar tarihi bir geçmişi olmamasına rağmen parti üyeliği bakımından ikinci sırada yer alması Biga’nın muhafazakar yanını göstermektedir.

Şekil 67. Biga'da Partilere Göre Siyasal Katılım

Biga'da aktif katılımın yaş, meslek, cinsiyet, öğrenim durumu ve gelir düzeyi gibi değişkenlerle arasındaki ilişkiyi ve bunların özel ve genel nedenlerini belirtmeye çalışacağız.

Araştırmamızın sonuçlarına göre 18-25 yaş grubunda aktif siyasal katılımın en az (% 7,3) olduğu gözlenmektedir. Diğer yaş gruplarında ise % 17 seviyelerindedir. 18-25 yaş grubunun genelde öğrenci olduğu yada iş bulma gibi meşguliyetleri olduğu düşünülürse, siyasetin geri plana atıldığı anlaşılmaktadır. Oysa yaşın ilerlemesine bağlı olarak parti üyeliği, siyasetle ilgilenme artacaktır. (Tablo 27)

Çizelge 30. Biga'da Deneklerin Yaşına Göre Parti Üyeliğinin Dağılımı

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?	Toplam	
			Evet
Yaş: 18-25	4 7,3%	51 92,7%	55 100,0%
26-35	11 17,2%	53 82,8%	64 100,0%
36-45	8 16,3%	41 83,7%	49 100,0%
45 ve üzeri	12 17,4%	57 82,6%	69 100,0%
Toplam	35 14,8%	202 85,2%	237 100,0%

Aktif katılım oranları toplumsal gruplara göre incelendiğinde; emekliler arasında parti üyeliğinin en fazla olduğu, ikinci grup ise çiftçilerdir. İşçiler arasında da siyasal katılım oranı yüksektir. En az katılım ise memurlar arasındadır. Eğitim düzeyi en yüksek grup memurlar olmasına, siyasete aktif katılım için gerekli ilgi ve bilgi düzeyine sahip olmalarına rağmen yasalarla memurlara getirilen siyaset yasağı aktif katılımın düşüklüğünün nedenidir. 45 yaş üstü grubun aktif katılım oranının daha fazla olması, emeklilerde görülen yüksek siyasal katılımın bir yansıması olması muhtemeldir. Ev hanımlarındaki düşük üyelik, kadınlarda düşük olan siyasete ilginin doğal bir sonucudur. Kadın ve erkeklerdeki aktif siyasal katılma oranlarını karşılaştırdığımızda kadın-ev hanımı arasındaki ilişkiyi daha çarpıcı olarak görmekteyiz. Kadınlardaki katılım oranı % 7 iken, erkeklerde % 19,2'dir.

Çizelge 31. Biga'da Deneklerin Mesleğine Göre Parti Üyeliğinin Dağılımı

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Meslek: Memur	1 2,4%	40 97,6%	41 100,0%
İşçi	9 22,0%	32 78,0%	41 100,0%
Ev Hanımı	2 6,3%	30 93,8%	32 100,0%
Öğrenci	3 14,3%	18 85,7%	21 100,0%
Çiftçi	9 26,5%	25 73,5%	34 100,0%
Serbest Meslek	5 11,4%	39 88,6%	44 100,0%
Emekli	4 36,4%	7 63,6%	11 100,0%
İşsiz	2 15,4%	11 84,6%	13 100,0%
Toplam	35 14,8%	202 85,2%	237 100,0%

Çizelge 32. Biga'da Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Parti Üyelikleri

		Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyeti:	Erkek	29 19,2%	122 80,8%	151 100,0%
	Kadın	6 7,0%	80 93,0%	86 100,0%
Toplam		35 14,8%	202 85,2%	237 100,0%

Araştırma sonuçlarına göre en düşük üyelik yüksek okul mezunları arasında yaşanırken, lise mezunları arasında en yüksek katılım (% 20) gözlenmiştir. Eğitim düzeyinin düşmesine paralel olarak ortaya çıkan aktif katılımdaki artış, bizzat eğitimle ilişkili değil durumsal şartlar ve mesleki konumlarla ilgilidir. Yüksekokul mezunlarının genelde memur olduğu ve memurların da yasal nedenlerden dolayı aktif siyasal katılım imkanlarından mahrum olması bu durumu açıklamaktadır.

Çizelge 33. Biga'da Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Seçimlere Katılma Düzeyi

		Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Öğrenim durumu:	okuma yazma bilmiyor	2 20,0%	8 80,0%	10 100,0%
	ilkokul mezunu veya okuma yazma biliyor	13 14,6%	76 85,4%	89 100,0%
	lise mezunu	17 20,0%	68 80,0%	85 100,0%
	yüksek okul mezunu	3 5,7%	50 94,3%	53 100,0%
Toplam		35 14,8%	202 85,2%	237 100,0%

Aktif siyasal katılmaya ilişkisi tespit edilen bir diğer değişken de bireylerin gelir düzeyidir. Gelir düzeyi düşük ve yüksek olan deneklerde daha az bir katılım gözlenmektedir. Gelir düzeyi düşük deneklerin hayat mücadelesi içinde siyasetle ilgilenemedikleri düşünülebilir. En fazla üyeliği olan grup ise orta gelire sahip grup içindedir.

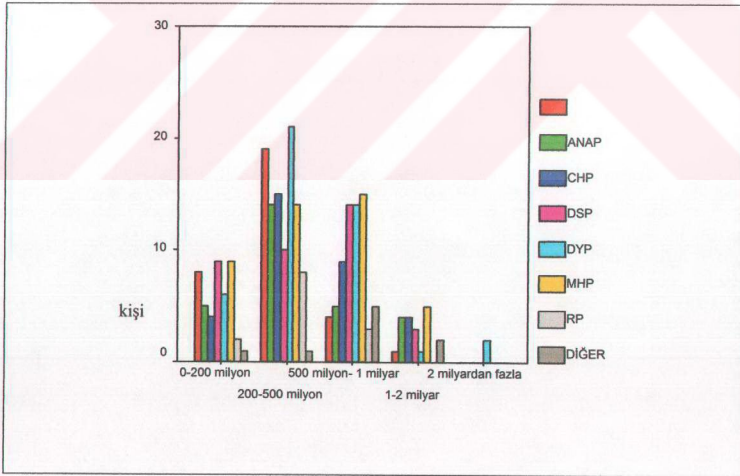
Çizelge 34. Biga'da Deneklerin Gelir Durumuna Göre Seçimlere Katılma Düzeyleri

	Herhangi bir partiye üyeliğiniz/göreviniz var mı?		Toplam	
	Evett	Hayır		
Eve giren aylık ortalama gelir:	0-200 milyon	2 4,5%	42 95,5%	44 100,0%
	200-500 milyon	18 17,6%	84 82,4%	102 100,0%
	500 milyon- 1 milyar	11 15,9%	58 84,1%	69 100,0%
	1-2 milyar	2 10,0%	18 90,0%	20 100,0%
	2 milyardan fazla	2 100,0%		2 100,0%
Toplam	35 14,8%	202 85,2%	237 100,0%	

4.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Siyasal Partilerin Tabanları

Gelir düzeylerine göre siyasal partilerin tabanları incelendiğinde, 1999 yılı seçimlerinden Türkiye genelinde birinci parti çıkan DSP, denekler arasında en fazla 500 milyon-1 milyar gelire sahip grup içerisinde yer almaktadır. Bu gelir grubunda memur, emekli, serbest meslek mensubu denekler daha fazla yer almaktadır. ANAP, DYP, CHP ve RP'ne oy verenler ise en fazla 200-500 milyon gelire sahip denekler arasında yer almaktadır. Bu gelir mensupları ise ev hanımları, işsizler, işçiler arasında daha yoğundur. DYP ve RP seçmenleri daha çok alt gelir grubunda yoğunlaşmıştır. MHP seçmeninin gelir düzeyine baktığımızda, bu partinin üst gelir ve orta gelirlilerden yüksek destek aldığı anlaşılmaktadır. 500 milyon-2 milyar gelire sahip denekler arasında en fazla MHP'ye destek olduğu gözlenmektedir.

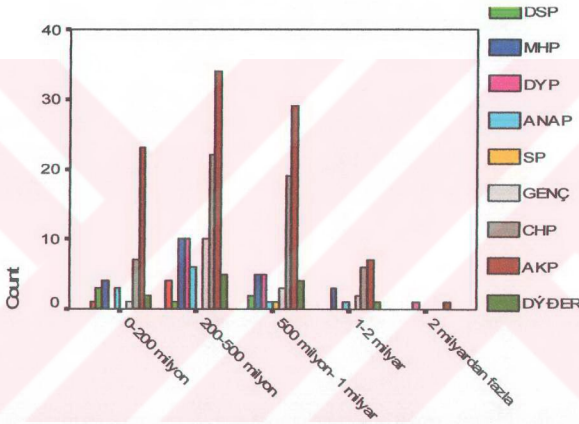
Şekil 68. 1999 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Gelirine Göre Parti Tercihleri

2002 seçimlerinde tüm gelir gruplarında AKP'nin ağırlığı gözlenirken en fazla oyu 200-500 milyon gelire sahip gruptan almıştır. Özellikle düşük gelirli seçmenlerde diğer partilere göre AKP daha fazla oy toplamıştır. AKP'ye oy verenlerin ülke

meseleleri arasında ilk sıraya yerleştirdiği sorun ise ekonomidir. Bu da seçmenin daha çok ekonomik problemlerden kaynaklanan yeni parti arayışı içinde olduğunu göstermektedir. CHP'nin çizdiği grafikte AKP ile aynıdır ancak Biga'da ikinci sıradaki parti konumundadır. DYP, ANAP, GP ise en fazla oyu 200-500 milyon gelire sahip seçmenler almıştır. SP'ne oy veren deneklerin hepsinin 500 milyon-1 milyar grubunda yer alan serbest meslek mensuplarından olduğu anlaşılmaktadır. MHP kemikleşmiş oyları en fazla 200-500 milyon grubunda yer alırken, 1-2 milyar gelire sahip seçmenden aldığı oy da bulunmaktadır.

Şekil 69. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Gelirlerine Göre Parti Tercihleri

Eve giren aylık ortalama gelir:

Meslek Gruplarına Göre Siyasal Partilerin Tabanlarına baktığımızda 1999 seçimlerinde ANAP'a oy veren toplumsal gruplar içinde serbest meslek mensuplarının ağırlığı görülmektedir. 2002 seçimlerinde de işçi ve serbest meslek mensuplarından oy toplamış ancak tüm meslek gruplarında oylarda çok fazla düşüş gözlenmiştir. Hatta bu iki meslek grubu dışında denekler arasında ANAP'a oy veren görülmemektedir.

DYP oylarında ise hem 1999 hem de 2002 seçimlerinde çiftçi oylarının baskın bir ağırlığı vardır. Burada DYP'nin seçmen tabanının çiftçilerden oluştuğu araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır. 1999 seçimlerinde Serbest meslek grubu,

memur ve ev hanımları arasında da DYP oyları görülmektedir. 2002 seçimlerinde de daha az oy almakla birlikte aynı grupta DYP oyları yer almaktadır.

MHP oyları ise 1999 seçimlerinde en fazla memurlarda görülmektedir. Daha sonra işçi ve serbest meslek grupları gelmektedir. Denekler arasında MHP oylarının hiç olmadığı kesim emekli grubudur. Emeklilerin en fazla CHP ve DSP'ye yöneldiği gözlenmektedir. 2002 seçimlerinde ise işçi ve serbest meslek gruplarında MHP oyları daha fazla yer alırken memurlar arasındaki MHP oyları AKP'ye kaymıştır.

RP oylarının 1999 seçimlerinde serbest meslek grupları arasında diğer meslek gruplarına göre daha fazla olduğu ancak 2002 seçimlerinde bu oyların AKP'ye kaydığı anlaşılmaktadır. SP oyları sadece memur grubu içerisinde düşük oranlarda kalmıştır.

1999 seçimlerinde Türkiye genelinde birinci parti çıkan DSP, Biga'da en fazla oyu memur, işçi, ev hanımı, serbest meslek mensuplarından almıştır. Öğrencilerden ise en az oyu toplamıştır. DSP'nin seçmen tabanı düşük ve orta gelirli seçmenlerden oluşmaktadır. 2002 seçimlerinde ise memur ve ev hanımları arasında oy toplarken, ilçede de oy yüzdesi, Türkiye genelinde olduğu gibi çok fazla düşmüştür.

CHP oylarını incelediğimizde ise; memurlar arasında en fazla oy aldığı hem 1999, hem de 2002 seçimlerinde gözlenmektedir. CHP'nin eğitim düzeyi yüksek seçmene hitap ettiği 2002 seçimlerinde öğrenci, işsiz ve emekli gruplarında ilk sıradaki parti olması ve yine memurlar arasında yüksek oy almasından anlaşılmaktadır.

2002 seçimlerinde seçime yeni katılan AKP özellikle ilçede ANAP, DYP, SP, MHP'nin oylarını alarak birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. AKP'nin seçmen tabanını serbest meslek mensubu birinci sırada temsil ederken, işçi, memur, çiftçi, ev hanımı grupları da yüksek oranda oy vermişlerdir. AKP'nin en az oy aldığı meslek grupları ise emekli, işsiz, öğrenci grupları olup CHP'ye yöneldikleri gözlenmektedir.

Yine 2002 seçimlerinde ilk defa seçime katılan GP, en fazla oyunu ev hanımları ve işçilerden alırken, en az oyu emeklilerden almıştır. Genç Parti liderinin

Bu bölümde araştırmamıza konu olan siyasal partilerin tabanlarında hangi **eğitim düzeylerinden** seçmenlerin yoğun olduğunu nedenleriyle açıklamaya çalışacağız.

1999 seçimlerinde yüksekokul mezunlarının en çok olduğu seçmen kitlesi CHP, DSP ve DYP arasındadır. Lise Mezunları seçmen kitlesinin en fazla olduğu parti başta MHP ve onun ardından DYP'dir. İlkokul mezunu seçmenler ise MHP, DYP, DSP, ANAP'a daha fazla oy vermişlerdir.

2002 seçimlerinde ise tüm eğitim düzeylerinde AKP oylarının fazla olduğunu ancak en fazla ilkököl mezunu seçmen kitlesinde oy topladığı grafikten gözlenmektedir. İkinci olarak lise mezunu, daha sonra yüksek okul mezunlarından oy toplamıştır. AKP oyları eğitim düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. Aynı grafik DYP ve ANAP'ta da gözlenmektedir.

CHP seçmenlerinin eğitim düzeyi ise diğer partilerden farklı olarak oy yüzdesi eğitim düzeyiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Diğer bir ifadeyle CHP'nin lise ve yüksek okul mezunları arasında önemli bir oy potansiyelinin olduğu grafikten anlaşılmaktadır. "Bu durumun nedeni olarak CHP eskiden beri halktan çok seçkinlere yakın bir elit partisi olarak Türk siyasetinde yerini almıştır. CHP'ni halkın partisi yapmak yolundaki 1945 yılından beri süregelen çabalar henüz önemli bir mesafe katetmiş benzemiyor. Çünkü CHP, mazisinden gelen ve Genç Osmanlılar, Genç Türkler, İttihat ve Terakki çizgisi içinde ideolojisini ve örgüt yapısını belirleyen devletçi seçkinlik özelliğinin bugün de etkisi altındadır" (Kongar : 1979:351).

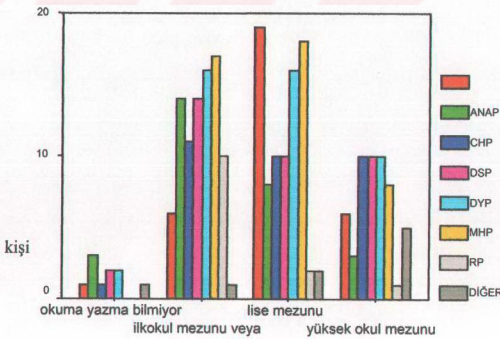
"Sol partilerin ideolojileri modern toplumların sorunlarıyla yakından ilişkili olup, ortaya koydukları düşünceler de yeniliğe ve reforma yönelik temalar içermektedir" (Sitembölümbaş 2001:202). Yüksek eğitimli seçmenler, ekonomik meseleler kadar şeffaflık, demokrasi gibi sol partilerin üzerinde daha fazla durdukları problemlere eğildikleri için sol partilere doğru yönelmişlerdir. Oysa eğitim düzeyi düşük ve gelir düzeyi düşük seçmenler daha çok ekonomik meseleleri birinci problem olarak görmekteydiler.

DYP'nin oyları ilkokul ve lise mezunu denekler arasında daha fazla gözlenmiştir. DYP oylarının en fazla ilişkili olduğu kuşak farklılaşmasının bu ilişkide dolaylı etken olduğu görülmektedir. DYP'nin en önemli oy tabanı 45 üstü yaş grubudur. Bu nedenle DYP'nin seçmenlerinin yüksek eğitim grubu içerisinde fazla yer almaması, onun yaşlılar ve çiftçiler arasında yoğunlaşmış olan seçmen özelliğinin dolaylı bir yansımasıdır.

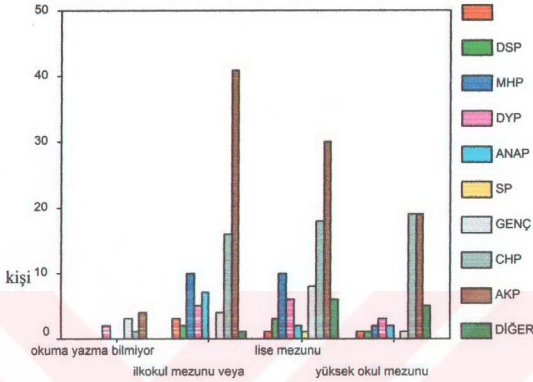
MHP'nin tabanını eğitim düzeyi bakımından incelediğimizde özellikle orta okul ve lise mezunlarından oldukça yüksek, okuma bilmeyenlerden ise oy almadığını görmekteyiz. İdeolojik yapıya sahip partinin yüksekokul mezunlarından da yani öğrenci ve memurlardan da oy aldığı anlaşılmaktadır.

GP oyları ile eğitim düzeyi ilişkilendirildiğinde, yüksekokul mezunu seçmenlerin Biga'da GP'ye yönelmezken, en fazla okuma-yazma bilmeyen grubun GP'ye yöneldiği gözlenmektedir. GP'nin en fazla oyu ise lise mezunlarından gelmiştir. Bunun sebebini parti liderinin işsizlik üzerine daha fazla değinmesi gösterilebilir.

Şekil 72. 1999 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Eğitim Durumuna Göre Parti Tercihleri

Şekil 73. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Eğitim Durumuna Göre Parti Tercihleri

Biga'da Cinsiyet Farklılaşmalarına Göre Siyasal Partilerin Tabanlarına

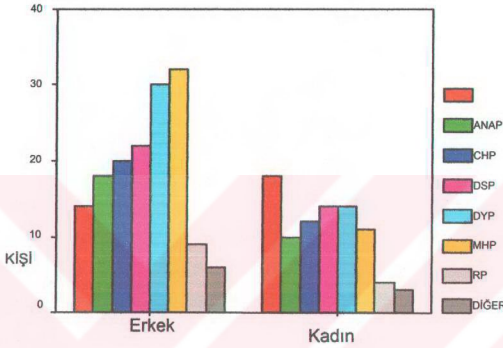
baktığımızda, anket uygulanan seçmenler arasında sayıca erkekler daha fazla yer almaktadır. Bunda anket sırasında bayanların cevap vermek istememesi, tüm anket formunu cevaplamaktan çekinmesi önemli bir faktördür. Yapılan diğer araştırmalar göstermiştir ki bayanlar daha muhafazakar partilere yönelmekte ve daha sık parti değiştirme eğilimi içerisinde olmaktadır.

1999 seçimlerinde, erkeklerde MHP'nin üstünlüğü gözlenirken, bayanlarda ise DSP ve DYP'ye yönelme olmuştur.

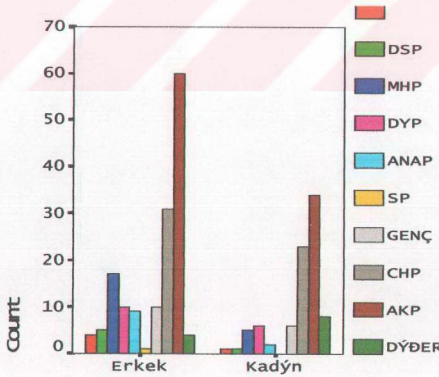
2002 seçimlerinde ise; Biga'da hem erkek hem de bayanlarda ilk iki partinin sıralaması aynıdır. Birinci parti AKP, ikinci parti ise CHP olmuştur. Bunda bayanların genelde eşlerinin verdiği partiye oy vermesi etkili olabilir. Erkek seçmenlerde üçüncü parti MHP olurken, bayanlarda beşinci sırada yer almıştır. Bu durumla MHP büyük ölçüde erkek partisi görüntüsü çizmektedir. MHP'nin eylemci yönü, ideolojik bir parti olması bayanların daha az oranda bu partiye yönelmesine neden olmuş olabilir.

Bayanlar arasında üçüncü parti DYP'dir. DYP'nin düzen yanlısı merkez sağ temsil etmesi, hem de kadın liderinin hemcinsleri arasında sempati oluşturmasıyla ilgili olması bunda etkilidir.

Şekil 74. 1999 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Parti Tercihleri

Şekil 75. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Cinsiyet Durumlarına Göre Parti Tercihleri

Cinsiyeti :

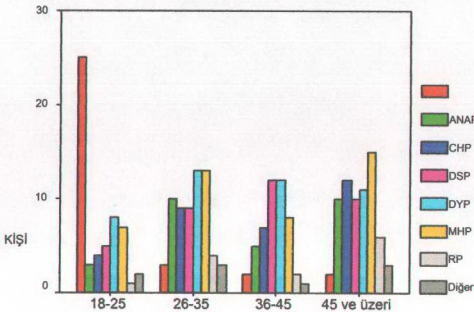
Biga'da Yaş Gruplarına Göre Siyasal Partilerin Tabanları incelendiğinde; DSP, MHP, DYP 'nin yaşa göre aldığı oylar genç nüfustan yaşlı nüfusa gittikçe artış göstermektedir. DYP'nin devraldığı DP 1950-60 arası yıllarda özellikle Adnan Menderes ile hatırlanmaktadır. DP bu yıllarda geniş kitleleri etkisi altına almıştır. DP'nin etkisi AP'ne ve DYP'ye kadar gelmiştir. DYP'nin 45 yaş üstünden aldığı desteğin fazla olması DP ve AP'li yılları yaşayan seçmenlerden kaynaklanmaktadır. MHP, ideolojik özelliği ve örgüt yapısıyla genç grupları özellikle öğrencileri cezpt etmekte, 45 yaş üstü gruptan ise en fazla oyunu almıştır. Bu oylar MHP'nin sürekli oylarıdır. 1980 öncesi aktif olarak siyasete katılan gençlerin kemikleşmiş oylarıdır.

CHP oyları ise gençler ve 45 yaş üstü grup içerisinde daha fazladır. Bunda özellikle yüksek öğrenim gören gençlerin ve öğrencilerin payı ile emekli ve memurların payı fazladır.

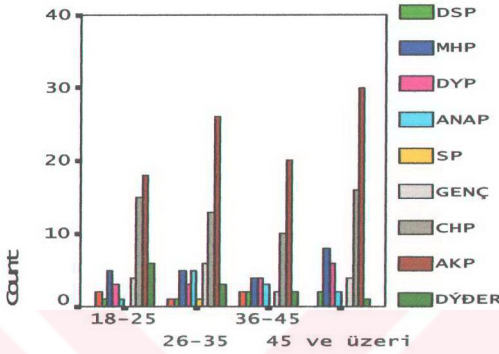
Genç Parti oylarının ise en fazla 26-35 yaş arası özellikle iş sıkıntısı çeken seçmenler arasından olduğu anlaşılmaktadır.

AKP tüm yaş gruplarından birinci parti konumunda çıkmış, en fazla oyu ise 45 üstü yaş grubundan almıştır. En az oyu genç yaştaki seçmenden almıştır. 18-25 yaş arası oyların en fazla CHP'ye gittiği grafikten gözlenmektedir.

Şekil 76. 1999 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Parti Tercihleri

Şekil 77. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Parti Tercihleri

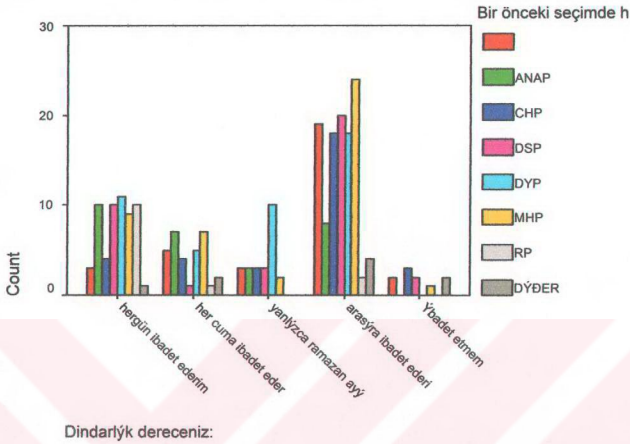
Yapı :

Biga'da Dindarlık Derecesine Göre Siyasal Partilerin Tabanına

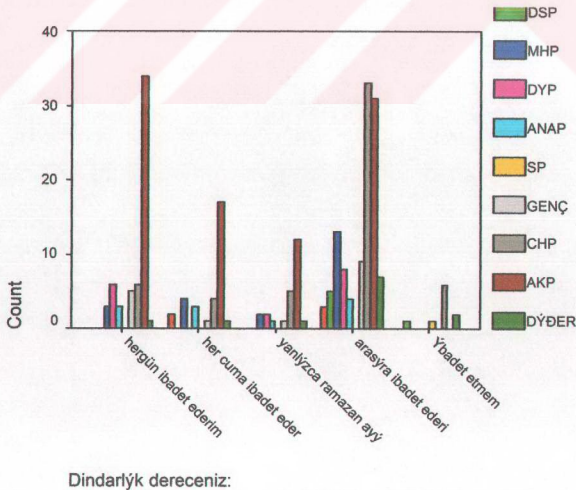
baktığımızda 1999 seçimlerinde her gün ibadet eden seçmen kitlelerinin RP, DYP; ANAP, DSP'e oy verdiğini görmekteyiz. Yalnızca Ramazan ayında ibadet ederim diyenler arasında DYP'nin üstünlüğünü görmekteyiz. Arasına İbadet ederim seçeneğine MHP seçmenleri başta olmak üzere DSP, CHP, DYP seçmenleri en fazla oyu vermişlerdir. İbadet etmem şikkını işaretleyenlerin CHP ve DSP yöneldikleri ve Diğer partilere oy verdikleri gözlenmektedir.

2002 seçimlerinde ise AKP seçmenlerinin her gün ibadet ederim şikkını diğer partilere oranla daha fazla işaretledikleri buradan da AKP'nin daha muhafazakar bir yapıya sahip olduğunu anlamaktayız. AKP'li seçmen arasında ibadet etmem şikkını işaretleyen hiçbir denek gözlenmemektedir. İbadet etmem şikkını işaretleyen parti seçmenleri CHP ve Diğer Partilere yönelmişlerdir.

Şekil 78. 1999 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Dindarlık Derecelerine Göre Parti Tercihleri

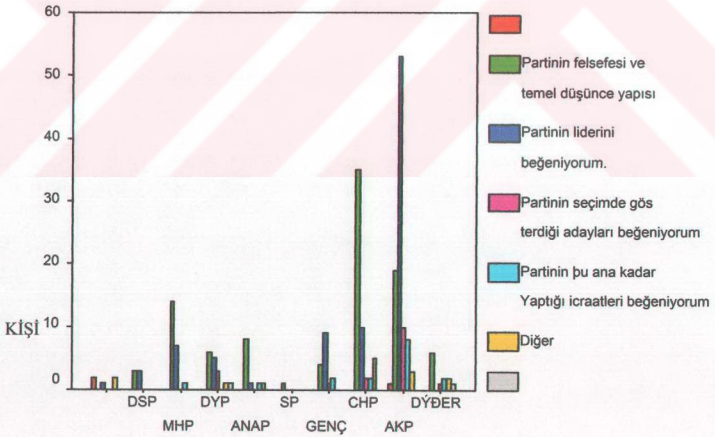
Şekil 79. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Dindarlık Derecesine Göre Parti Tercihleri

Seçmenlerin Parti Tercihlerine Etki Eden Faktörler

2002 seçimlerinde Biga'da seçmenlerin oy verdikleri partiye yönelik nedenlerini ortaya çıkarmak istediğimizde; grafikte de ilk dikkat çeken Biga'da birinci parti olarak çıkan AKP'ye, oy veren seçmenler tarafından parti liderine büyük sempati duyuldukları, parti felsefesi ve temel düşünce yapısının geri planda kaldığı anlaşılır. Bunun da sebebi olarak, insanların yeni kurulmuş bir partiye oy verirken, diğer partilerden memnun olmadıkları için yeni arayışlar içinde oldukları söylenebilir. Parti liderini öncelikli göyerek oy veren diğer bir seçmen kitlesi Genç Parti'ye oy verenlerdir. Partinin felsefesi ve düşünce yapısını dikkate alarak, ideolojik oy kullanan seçmenler ise CHP, MHP, ANAP ve diğer partilere yönelmişlerdir. Partinin seçimde gösterdiği adaylara dikkat ederek oy veren seçmenler AKP'de yoğunlaşmaktadır.

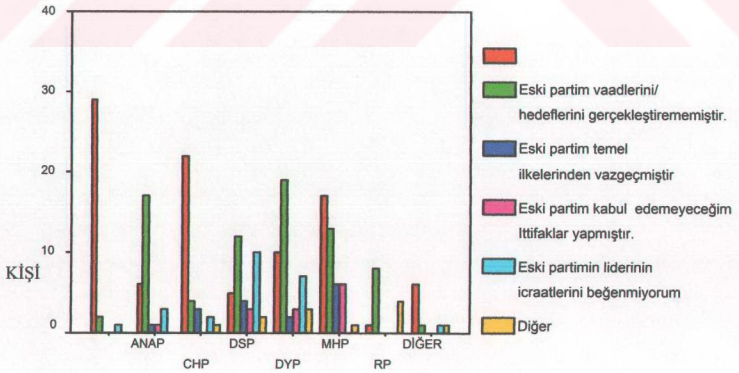
Şekil 81. Biga'da Deneklerin Oy Verdikleri Partiyi Tercih Sebepleri

Eski Partiden Vazgeçme Nedenlerine tablodan baktığımızda, kırmızı ile gösterilen bloklar seçmenin partisini değiştirmedeği durumları ifade etmek için gösterilmiştir. Eski partisinin vaatlerini gerçekleştiremediği durumlarda parti değiştiren seçmenler ANAP, DSP, DYP, MHP, RP’nde gözlenmektedir. Buradan partilerin seçim öncesi yaptıkları mantıklı-mantıksız vaatleri, halkın unutmadığı ve beklenti içinde oldukları anlaşılmaktadır. 1999 seçimlerine göre oy kaybeden bu partilere halkın güveni kalmadığından parti değiştirme durumuna gitmişlerdir.

Partisinin temel ilkelerinden vazgeçtiğini düşünen seçmen kitlesi en fazla MHP ve DSP’de gözlenmektedir. Bunun nedeni de 1999 seçimleri ardından bu iki partinin koalisyona gitmesi ve biri sol diğeri radikal sağ karakterli olan partilerin seçmen kitlesinin bu koalisyondan memnun olmadıkları ve parti temel ilkelerinin değiştiğini düşünmelerinden kaynaklanabilir. Bu kanaata varmamızın bir diğeri sebebi de “partim kabul edemeyeceğim ittifaklar yapmıştır” şeklinde düşünerek parti değiştirenlerin yine bu partilerde daha fazla yoğunlaşmasıdır.

Şekil 82. 2002 Seçimlerinde Biga’da Deneklerin Eski Partilerini Bırakma Nedenleri

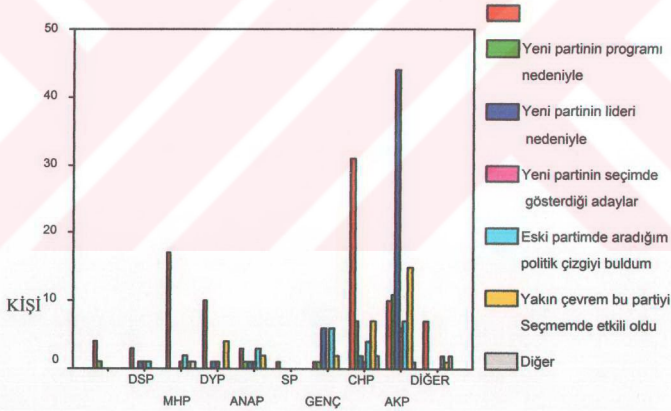

Partilerini Değiştirenlerin Yeni Partiyi Tercih Sebepleri

2002 seçimlerinde partinin programı nedeniyle yeni parti tercih ettim diyen seçmen kitlesi en fazla AKP ve CHP'de belirirken, Yeni Partinin Lideri etkili oldu diyen seçmenler, AKP ve Genç Parti'ye oylarını vermişlerdir. Yine seçim sırasında milletvekili adayı olarak gösterilen İbrahim Köşdere'nin Bigalı olması AKP seçmeninin aday nedenine de ağırlık vermesine yol açmıştır.

“Yakın çevrem bu partiyi tercih etmemde etkili oldu” diyen seçmenler AKP’de yoğunlaşmaktadır.

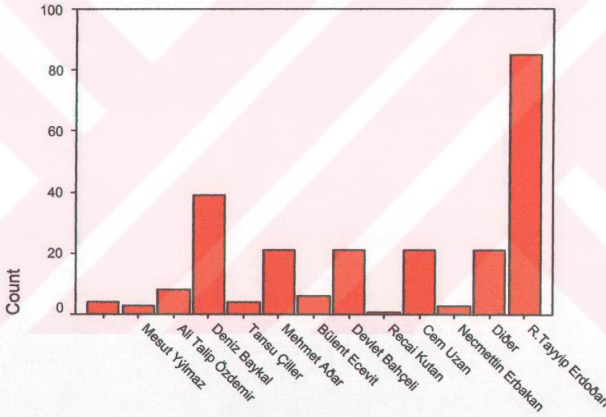
Şekil 83. 2002 Seçimlerinde Biga'da Deneklerin Yeni Parti Tercih Sebepleri

Biga'da Liderlerin Beğenilme Dereceleri

Çanakkala'le Merkez İlçe'de en fazla beğenilen parti lideri Deniz Baykal seçilirken, Biga'da ikinci durumunda olup, birinci parti lideri Recep Tayyip Erdoğan'dır. Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'in aldıkları beğeni puanları düşerken, bu partilerin şu anki Genel Başkanları daha fazla puan almışlardır. Mehmet Ağar, Cem Uzan, Devlet Bahçeli aynı oranda beğeni toplamışlardır.

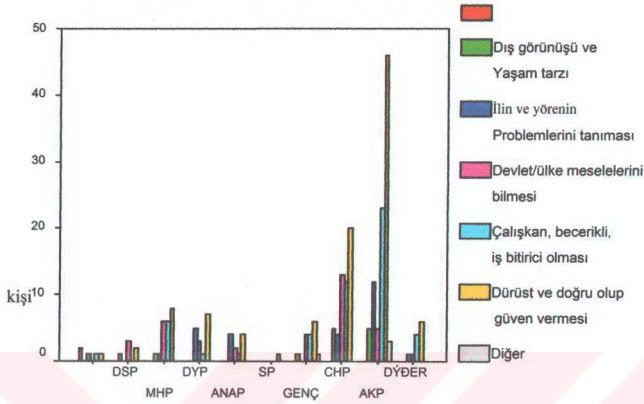
Şekil 84. Biga'da Deneklerin En Beğendikleri Parti Adayları

En beğendiğiniz parti lideri kimdir?

Dürüstlük ve doğru olup güven vermesi tüm parti adaylarının seçmen kitleleri tarafından aranan parti lideri özelliğidir. Dış görünüşe en fazla AKP seçmen kitlesinin önem verdiği dikkat çekmektedir. CHP seçmenleri ülke meselelerini bilmesine üçüncü derecede önem vermişlerdir.

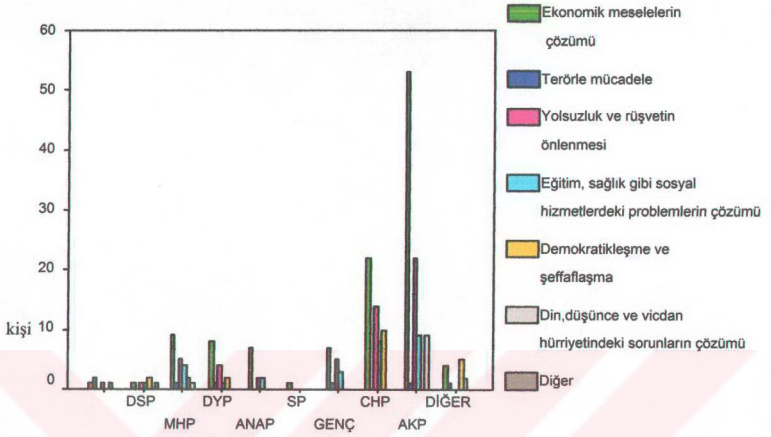
Şekil 85. Biga'da Deneklerin Adaylarda Aradığı En Öncelikli Özellik

Biga'da Seçmenlerin Gözünde Öncelikli Sorunlar

Biga'da da, Çanakkale'de olduğu gibi ekonomik meselelerin çözümü için seçmenler TBMM'den öncelik istemektedirler. AKP'de ekonomik meselelerden sonra, yolsuzluk ve rüşvetin önlenmesi istenmekte, buradan insanların devlete olan güvenlerinin sarsıldığı anlaşılmaktadır. Çanakkale'deki AKP seçmenin din ve vicdan hürriyetindeki sorunlara verdiği ağırlığı Biga'daki seçmenin vermediği grafikten anlaşılmaktadır. AKP seçmen tabanında demokratikleşme ve şeffaflaşmaya duyulan ilginin olmadığını gözlemlemekteyiz. CHP'de ekonomik sorunlar ve yolsuzlukların sona erdirilmesi isteğinin ardından demokratikleşme ve şeffaflaşmanın istendiği, dördüncü olarak da eğitim ve sağlık sorunlarının çözümü istenmektedir. Diğer partilere oy veren seçmenlerin istekleri de ekonomik meselelerin çözümü doğrultusunda olmuştur.

Şekil 86. Biga'da Deneklerin Şu Anki Meclisten Beklentileri

5. SONUÇ: ARAŞTIRMA BULGULARI ve VARSAYIMLARIN TESTİ

“Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler ve Çanakkale'nin Seçim Coğrafyası” başlığını taşıyan araştırmamız sonucunda Biga, Lapseki, Çan ve Yenice ilçeleri 1983 yılından bu yana gerçekleşen genel seçimlerde daima merkez sağ partilere yönelmişler ve muhafazakar bir yapıdadırlar. Gelibolu Yarımadası genel olarak Anavatan Parti'sine yönelmekle birlikte, diğer ilçelerde seçim yıllarına göre değişimler gözlenmektedir.

2002 Milletvekili Seçimlerinin ardından Çanakkale İlçe Merkezi'nde 177 ve Biga ilçesinde 237 kişi ile yapılan araştırmanın bulgularıyla karşılaştırarak onların doğruluklarını test edip, her iki araştırma alanının seçmen yapısı karşılaştırıldığında, Çanakkale İlçe Merkez'de CHP önde olup, gelir ve eğitim düzeyi arttıkça oylarında artış söz konusudur. Memur, öğrenci ve kadın seçmenlerde CHP'ye yönelim daha fazladır. Biga'da ise AKP birinci parti çıkmış ve oylarındaki artış eğitim ve gelir düzeyi düştükçe fazlaşmıştır.

Aşağıda gerek dünya genelindeki ve gerekse Türkiye genelindeki varsayımlar dikkate alınarak, anket verilerinden hareketle Çanakkale Merkez ve Biga ilçelerinde seçmen davranışları konusunda ulaştığımız sonuçlar ortaya konulmuştur.

Genel Nitelikteki Varsayımlar

1- *Siyasete aktif katılım düzeyi, erkeklerde kadınlardan, gençlerde yaşlılardan, öğrenciler ve serbest meslek sahiplerinde diğer toplumsal gruplardan, yüksek eğitimlilerde düşük eğitimlilerden, gelir düzeyi yükseklerde düşük gelirlilerden daha fazladır.*

Siyasete aktif katılım düzeyinin erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğu varsayımı Biga'da doğrulanırken, Çanakkale İlçe Merkezi'nde aynı oranda katılım gözlenmiştir. (% 15)

Siyasete aktif katılımın gençlerde yaşlılardan daha yüksek olduğu varsayımı her iki araştırma sahasında da doğrulanmamıştır. Merkez İlçe'de en fazla katılım 36

yaş ve üstünde gözlenirken, Biga'da 26-35 yaş arası (% 17,2) ve 45 yaş üstü (% 17,4) siyasete daha fazla katılmıştır.

Çanakkale İlçe Merkezi'nde serbest meslek mensupları, işçiler siyasete daha aktif katılırken, Biga'da emekli, çiftçi ve işçilerin daha yoğun katıldığı gözlenmiştir.

Siyasete aktif katılımın eğitim düzeyi yükseklerde, eğitim düzeyi düşüklerden daha fazla olduğu varsayımı doğrulanmamıştır. Her iki araştırma sahasında da eğitim düzeyi yükseldikçe siyasete katılım azalmaktadır. Bu durum eğitim düzeyi yüksek kimselerin çoğunun memur olmasından kaynaklanmasıyla ilgilidir.

Gelir düzeyi yüksek kimselerde gelir düzeyi düşük kimselerden daha fazla katılım beklenmesine rağmen Çanakkale ve Biga'da bu doğrulanmamıştır. Merkez'de gelir düzeyi düştükçe katılım artarken, Biga'da orta gelirlielerde aktif katılıma daha fazla rastlanmıştır.

2- İdeolojisi nedeniyle desteklenen siyasal partilerin seçmenleri, icraatleri, lideri ve adayları nedeniyle desteklenen partilerin seçmenlerine göre partilerinin faaliyetlerine daha aktif katılım gösterirler. İdeolojik yönü en belirgin partiler MHP, FP, HADEP'tir.

Çanakkale'de ve Biga'da en fazla katılım CHP ve ardından AKP'de görülmektedir. AKP'nin tabanının eski RP'nden geldiği düşünülürse bu varsayım doğrulanmaktadır. Ancak diğer taraftan seçmenin desteklediği partinin iktidara olan yakınlığı da burada etkilidir. Buna göre, desteklediği partinin iktidara gelme şansını yüksek gören seçmenler, partilerinin seçim kampanyalarına daha aktif olarak katılmaktadırlar.

3- Seçmenlerin ülkede önemli gördükleri sorunların hangileri olduğu yönündeki kararı, ülkenin içinde bulunduğu şartlar kadar bu şartları algılama şeklini belirleyen destekledikleri siyasal partinin ideolojisi tarafından belirlenmektedir.

DSP'nin her iki alanda da en önemli gördüğü sorun sosyal hizmetlerdeki yetersizlik, MHP, DYP, GP, CHP ve AKP seçmeni için ise ekonomik problemler,

diğer partiler grubunda ise araştırma sahasında daha küçük seçmen tabanına sahip partilerin demokratikleşme ve şeffaflaşmaya daha öncelik tanıdıkları anlaşılmaktadır.

4- *Seçmenlerin siyasal partileri tercih nedenleri, partilerin ideolojileri, liderleri ve adaylarından daha çok onların geçmişte yaptıkları icraatları ve uygulamalarıdır.*

Çanakkale’de bu varsayım doğrulanmamıştır. Merkez İlçe’de ve Biga’da en fazla partinin felsefesi dikkate alınırken, GP ve AKP’de partinin liderinden dolayı daha fazla oy aldığı anlaşılmaktadır. Bu iki parti lider partisi olurken, Çanakkale’de DSP, MHP, CHP ve Diğer Partiler ideolojik yönleri daha ağır basan partilerdir.

Türkiye’de Seçmen Davranışlarıyla İlgili Varsayımlar

1- *Türkiye’de gelir düzeyi yüksek kesimlerin çoğunlukla yöneldikleri parti CHP, orta gelirliilerin yöneldikleri partiler ANAP, MHP ve DSP, düşük gelirliilerin ise FP ve DYP’dir.*

Bu varsayımlar CHP için Çanakkale Merkez’de doğrulanmıştır. AKP düşük ve orta gelirliilerden oy alırken, MHP ve DSP orta gelirliilerden oy almıştır.

2- *CHP ve ANAP’a oy verenler arasında eğitim düzeyi yüksek kimseler, MHP ve DSP’ye oy verenler arasında orta eğitim düzeyindekiler, FP ve DYP’ye ise düşük eğitimliler daha ağırlıkta oy verirler.*

CHP’nin her iki araştırma sahasında da en fazla oyunu yüksekokul mezunlarından aldığı ancak ANAP’ın orta düzeyde eğitimlilerden oy aldığı gözlenmektedir. MHP ilkokul ve lise mezunlarından oy alırken, FP’nden ayrılan AKP en fazla düşük eğitimli seçmenden oy almıştır.

3- *Memurlar içinde ANAP’a, işçiler içinde DSP’ye, ev hanımları içinde FP, öğrenciler içinde MHP ve CHP’ye, işçiler için DYP’ye oy verenler ağırlıktadır.*

Çanakkale Merkez İlçe’de memurlar CHP’ye, Biga’da ise AKP ve CHP’ye yönelmişler; işçiler AKP’ye; ev hanımları Biga’da AKP’ye, Merkez İlçe’de ise AKP

ve CHP'ye; öğrenciler her iki alanda da CHP'ye; çiftçiler her iki merkezde de AKP'ye; serbest meslek mensupları Merkez İlçe'de CHP, Biga'da AKP'ye; emekliler Biga'da CHP, Merkez'de ise AKP'ye daha fazla yönelmişlerdir.

4- RP ve DYP'ye oy verenler içinde kadınlar, MHP'ye oy verenler içinde de erkekler ağırlıktadır.

Merkez İlçe'de DYP'ye en fazla kadınların oy verdiği doğru olsa da Biga'da erkekler çoğunluktadır. Her iki alanda da MHP en fazla erkeklerden oy toplamıştır. Ancak Merkez İlçe'de ve Biga'da kadın ve erkeklerin benzer partilere aynı oranlarda oy verdiği gözlenmektedir. Merkez İlçe'de ilk üç parti sıralaması (CHP,AKP,Diğer Partiler) hem kadınlarda hem de erkeklerde aynıdır. Biga'da ise ilk iki parti sıralaması benzemektedir (AKP ve ardından CHP).

5- CHP ve MHP'ye oy verenler arasında gençler (18-25 yaş arası), ANAP ve DSP'ye oy verenler arasında orta kuşak (26-45 yaş arası), DYP, FP'ne oy verenler ise 45 yaş üzerindekiiler ağırlıktadır.

Bu durum her iki alanda da doğrulanmamaktadır. Merkez İlçe'de her yaş grubundan CHP en fazla oyu alırken, en çok 26-35 arası yaş grubundan almıştır. Biga'da ise her yaş grubunda AKP en fazla oyu almış, en fazla ise 45 üstü yaşa sahip seçmenden oy toplamıştır. ANAP'ın en fazla orta yaş grubundan aldığı, DYP'nin Biga'da en fazla 45 üstü yaş grubundaki seçmenden oy aldığı doğrulanmaktadır.

6- Hergün ibadet ederim diyen seçmenler arasında her iki alanda da AKP en fazla iken, ibadet etmem diyenler ise en fazla CHP ve Diğer Partiler arasındadır.

7- Parti tabanları arasındaki kaymalar partinin siyasal yelpazedeki yerini de tayin eder. Türkiye'de merkez solda CHP ve DSP yer alırken, merkez sağda ANAP, DYP daha sağda ise MHP ve FP yer almaktadır.

Çanakkale'de ANAP, DYP, MHP ve RP oyları yine sağ parti konumundaki AKP'ye kayarken, DSP'nin oyları da CHP'ye kaymıştır. Biga'da da ANAP, DYP, MHP, RP oyları AKP'ye, DSP oyları ise CHP ve AKP'ye kaymıştır. Siyasal

yelpazenin kenarında yer alan Diğer partiler CHP'den sonra en istikrarlı partiler olmuştur. Yani sol partililerin benimsedikleri yeni parti başka bir sol parti, sağ partililerin destekledikleri yeni parti de genelde diğer bir sağ parti olmuştur.

8- Türkiye'de seçmenlerin oy verdikleri adaylarda en çok aradıkları özellik, adayların devlet-ülke sorunlarını bilmesi ve onları çözme kabiliyetidir.

Oysa her iki araştırma sahasında da anket uygulanan seçmenler adayın dürüst ve doğru olup, güven vermesini istemektedirler.

6. KAYNAKÇA

Abadan, N., (1965)., "Values and Political Behavior of Turkish Youth." Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı:81-102.

Abadan, N.,(1966), "1965 Seçimlerinin Tahlili", SBF Yayınları,ANKARA.

Abadan, N.(1971). "Türk Üniversite Öğrencileri ile Genç İşçilerin Siyasal Eğilimleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.26,1,s.67-87, ANKARA.

Alkan T.- Ergil D. (1980)., "Siyaset Psikolojisi Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma", Turhan Kitabevi, Sayfa:19-48, ANKARA.

Alkan T. (1989)., "Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim" Gündoğan Kitabevi, ANKARA.

Aleskerov, Fuad, Ersel H., Sabuncu Y., (1999)., "Seçimden Koalisyona Siyasal Karar Alma" Yapı Kredi Yayınları, İSTANBUL.

Arı, M. (1993)., " Siyasal Katılım: 1980 Sonrası Türk Siyasal Sürecinde ANAP ve ANAP Seçmen Profili", Gazi Ün. SBE Yay., ANKARA.

Arslan, R. (2001)., "Siyasi Sistem Önerisi Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi", Uludağ Ün. Güçlendirme Vakfı, Yayın No:180, BURSA.

Avcan, R. (1976), "Çocuğun Siyasal Toplumsallaşması", Siyasal Bilgiler Fakültesi, ANKARA.

Aytaç,S.,(1991), "Seçim Sloganlarının Kitleler Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma", BURSA.

Balcı, Ş. (2002), "Politik Kampanyalarda İmaj Yönetimi-Genç Parti Örneği", Sosyal Bilimler Dergisi, Selçuk Ün., KONYA.

Baykal,D.(1970), "Siyasal Katılma-Bir Davranış İncelemesi", SBF Yayınları, ANKARA.

Bostancı, M.N. (1995), "Toplum,Kültür ve Siyaset", Vadi Yayınları, ANKARA.

Brown,J.A.C. (1992), "Siyasal Propaganda" (Çev. Y. Yazar) ,Ağaç Yayınları, İSTANBUL.

Bulutay. T. (1968), " Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadi Sebeplerin Önemi Üzerine Bir Deneme", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.23, S.4, s. 7-39, ANKARA

Bulutay,T. (1970), "Türk Toplumsal Hayatında İktisadi ve Siyasal Gelişmeler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.25, S.3. s. 79-101, ANK.

Çarkoğlu A., Ergen I., (2002), "The Rise of Right of Center Parties and The Nationalization of Electoral Forces in Turkey", New Perspectives of Turkey Spring No:26.

Çarkoğlu A. (2000), "The Geography of the April 1999 Turkish Elections", Turkish Studies Vol.1 Published by Frank.

Champagne, P. (1995), "Kamuoyu Yoklamaları, Oy Kullanma ve Demokrasi", Tufan,H. (Der), Kamuoyu Kimin Oyu? İçinde, Kent Yayınları, İSTANBUL.

Converse, P.E. (1989), "Kamuoyu ve Oy verme Davranışı", (Çev. T. KARAMUSTAFAOĞLU), Nie, N.H., Verba S. Ve Converse, P.E. (Ed.), Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı İçinde, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, ANKARA, s.93-211.

Cotteret, Jean-Marie- Emeri Claude, (1975), "Seçim Sistemleri", Gelişim Yayınları, Sayfa 47, İSTANBUL.

Daver, B. (1993), "Siyaset Bilimine Giriş", Siyasal Kitabevi, ANKARA.

Danielson, M.H, Ruşen Keleş, 1985, "The Politics of Rapid Urbanization Government and Growth in Modern Turkey", New York.

Diñcer B. Özasan M., Satılmış E. (1996), "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", DPT Yayını , ANKARA.

Domenach J.M. (1961), "Siyasi Propaganda", (Çev. Çevdet Perin), Remzi Yayınevi, Sayfa:13-25 ANKARA.

Domenach, J.M. (1995), "Politika ve Propaganda", (Çev. T. Yücel), Varlık yayınları, İSTANBUL.

Drummond A.S., " Electoral Volatility and Party Decline in Western Europe:1970-1995", University of California, Irvine.

Duverger, M. (1982), "Siyaset Sosyolojisi", (Çev. Ş.Tekeli), Varlık yayınları, İSTANBUL.

Duverger, M. (1990), "Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş", Bilgi Yayınevi, İSTANBUL.

Ender, N. -Tüzün,S. Ve diğerleri (1995), "Türkiye'de Siyasi Partilerin Seçmenleri ve Sosyal Demokrasinin Tabanı", TÜSES Veri Araştırma A.Ş. Yayını, ANKARA.

Erdem, T., 'Seçmen Profili' Yazı Dizisi, Radikal Gazetesi, 6-7 Kasım 2002.

Ergil, D. (1975), "Ankara'da Sanatkar ve Küçük Sanayiciler Arasında Yapılan Siyasal Kamuoyu Yoklamasının Neticeleri", Tüm İktisatçılar Birliği Bülteni, Ekim,n.15:10-21

Gökçe,O. (1993), "Siyasi İletişim ve Televizyon", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.1,S.1, s.89-98 KONYA

Görmez,K. (1997), "Kent ve Siyaset", Gazi Kitabevi – ANKARA.

Gülmen, Y.(1979), "Türk Seçmen Davranışı 1960-1970" Güryay Matbaacılık, İSTANBUL.

Günel, K. (1997), " Coğrafyanın Siyasal Gücü", Çantay Kitabevi, İSTANBUL.

Gürbüz,Y. (1987), "Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler", Beta Yayınları, İSTANBUL.

Gürsel S. (1996), "Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri", Fes Yayınları İSTANBUL.

Hocaoğlu Ş. (1996), "Türkiye Coğrafyası (Fiziki)", ÇANAKKALE.

İbrahimov A.-Özözen S. (2000), "Trakya'nın Seçim Coğrafyasının Özellikleri" Türk Coğrafya Kurumu, s.28. Coğrafya Meslek Haftası Bildiriler, İSTANBUL.

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003), T.C. Başbakanlık DPT Yayınları (2671), ANKARA.

İrfan S. (2002), "Medya-Kültür-Siyaset", Alp Yayınları, Sayfa:263-295, ANKARA.

Kalaycıoğlu,E. "Türk Yasama Sistemi ve Siyasal Sistem",Türkiye'de Siyaset, Süreklilik ve Değişim kitabı içinde, Der Yayınları, İSTANBUL.

Kalaycıoğlu, E. (1983), "Karşılaştirmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, İSTANBUL.

Kalaycıoğlu, E. (1984), "Çağdaş Siyasal Bilim", Beta Yayınları, İSTANBUL.

Kalaycıoğlu, E. (1986), "Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel bir Bakış", Türkiye Örneği, Türk Siyasal Hayatının Gelişimi içinde, Beta Basım Yayım, İSTANBUL.

Kalaycıoğlu, E.(1994), "Türkiye'de Köktenci Sağ Partiler ve Seçmen Tercihleri", Toplum ve Ekonomi, S.7.

Kalaycıoğlu, E. Ve Sarıbay, A.Y. (1991), "İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etmeler", Toplum ve Ekonomi S.1, s. 137-149.

Kalender, A.(2000), "Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri", Çizgi Kitabevi, KONYA.

Kapani, M. (1992), "Politika Bilimine Giriş", Bilgi Yayınevi, Sayfa:130-144 ANKARA.

Kartal, K. (1978)," Kentleşme ve İnsan" TODAİE, ANKARA.

Kışlalı, A.T. (1974), "Öğrenci Ayaklanmaları", Bilgi Yayınevi, ANKARA.

Kışlalı,A.T. (1993), "Siyasal Çatışma ve Uzlaşma", İmge Yayınları, ANKARA.

Koç, T. (2004), "2003 Çanakkale Yerleşmesinin Durum Raporu", Çanakkale Yerel Gündem İçin Hazırlanmış Yayınlanmamış Proje Raporu, ÇANAKKALE.

Kongar ,E. (1979), "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği" Çağdaş Basımevi, ANKARA.

Köksal, A. (1994), "Türkiye Turizm Coğrafyası" Gazi Büro Kitabevi, ANKARA.

Lipset,S.M. (1986), “Siyasi İnsan”, Teori Yayınları (Çev.) Mete Tunçay, ANKARA.

Mardin,Ş.(1993), “Türkiye’de Din ve Siyaset” İletişim Yayınları, İSTANBUL.

Markus, Gregory, B. (1993), “The Impact of Personal and Economic Conditions on the Presidential Vote: A Pooled Cross-Sectional Analysis”, Controversies in Voting Behavior. Congressional Quarterly Inc.

Nie, N.H., Verba S. Converse P.E. (1989), “Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı” (çev) İltter Turan, Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, ANKARA.

Nuhurat, C. (1971), “Türkiye Köylerinde Olağandışı Oy Verme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.26,S.1,s.219-244.

Ozankaya, Ö. (1966), “Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri” Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, ANKARA.

Ozankaya, Ö. (1971), “Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, ANKARA.

Ölmezogulları N. (2002), “3 Kasım 2002 Seçimi Öncesi Siyasi Partilerin Ekonomik Programlarına Bakış”, Mülkiye Dergisi, Cilt XXVI Sayı:236.

Özbudun, E. (1974), “Siyasal Partiler”, Bilgi Yayınları, Sayfa:276-289, İSTANBUL.

Özbudun, E. (1975), “Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma”, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, ANKARA.

Özdamar, K. (2002), “Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler)”, Kaan Kitabevi.

Qualter, T.H. (1980), "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", (Çev. Ü. Oskay), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 35, S.1-4.

Sağnak, M. (1996), "Medya- Politik", Eti Yayınları, İSTANBUL.

Sarıbay, A.Y. (1984), "Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası-MSP Örneği Olayı", Alan Yayınları, İSTANBUL.

Sarıbay, A.Y. (1994), "Siyasal Sosyoloji", Der Yay., Sayfa: 192, İZMİR.

Sarıbay, A.Y. -Öğün, S.S. (1998), "Bir Politikbilim Perspektifi", Asa Yayın, BURSA.

Sencer, M. (1974), "Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar", May Yayınları, İSTANBUL.

Sencer, Y. (1979), "Türkiye'de Kentleşme" ANKARA.

Sitembölükbaşı, Ş. (2001), "Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo Ekonomik Faktörler", Nobel Yayınları, ANKARA.

Şaylan, G. (1974), "Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji", TODAİE, ANKARA.

Taşar, M. (1991), "1983'den 2000'li Yıllara Anavatan", ANKARA.

TBMM Basımevi (1997), "Türkiye'nin Siyasal Haritası 1950-1995", ANKARA.

Topuz, H. (1977), "Televizyon, Radyo, Basın ve Afişle Seçim Savaşları", Milliyet Yayınları, İSTANBUL.

Topuz, H. (1991), "Siyasal Reklamcılık, Dünyadan ve Türkiye'den Örneklerle", Cem Yayınevi, İSTANBUL.

Tosun, T.(2003), “Siyasette Yeniden Mevzilenmeler (Liberal Sosyal Sentez, Muhafazakar Demokrat Sentez Ekseninde 3 Kasım 2002 Seçimleri)”, Bûke Yayınları, İSTANBUL.

Tosun, T. (1999), “Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma” Boyut Yayıncılık, İSTANBUL.

Tosun G.E., Tosun T. (1999), “Türkiye’nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri” Alfa Yayınları, İSTANBUL.

Tuncer E. (1994), “27 Mart 1994 Yerel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme”, TESAV Yay., ANKARA.

Turam, E (1994), “Medyanın Siyasi Hayata Etkileri”, İrfan Yayınevi, İSTANBUL.

Turan, İ. (1981), “Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış”, Der yayını, İSTANBUL.

TÜSİAD Yayınları. (2001), “Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması” Cilt I-II, 11/312 İSTANBUL.

Uğurlu, M.F. (tarihsiz), “Seçim stratejileri”, Sek yayınları, ANKARA.

Uysal,B.(1984), “Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi”, TODAİE Yayınları, ANKARA.

Üste, B.- (1999), “Türkiye’de Seçim Sistemi Arayışları, Bir Alternatif Model”, Dokuz Eylül Üniv. Yay., İZMİR.

Vergin, N. (1986), “Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik ve Siyasal Sonuçları”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar içinde SİSAV Yayın, İSTANBUL.

Yücekök, A.N. (1969), “Toplumsal Üstyapı Olarak Siyasal Davranış”, SBFD c. XXIV no.4, ANKARA.

7. EKLER

EK
SEÇMEN DAVRANIŞI ANKET FORMU
(3 KASIM 2002)

YAŞ: a) 18-25
b) 26-35
c) 36-45
d) 45 ve üzeri

MESLEK: a) Memur g) Emekli
b) İşçi h) İşsiz
c) Ev Hanımı i) Diğer
d) Öğrenci
e) Çiftçi
f) Serbest Meslek

CİNSİYESİ : (K) (E)

ÖĞRENİM DURUMU: a) Okuma- yazma bilmiyor
b) İlkokul Mezunu veya okuma yazma bilmiyor
c) Lise Mezunu
d) Yüksekokul mezunu

EVE GİREN ORTALAMA AYLIK GELİR:

a) 0-200 milyon TL b) 200-500 milyon TL
c) 500 milyon-1 milyar TL d) 1 milyardan fazla e) 2 milyardan fazla

DİNARLIK DERECEZİ:

a) Her gün ibadet ederim
b) Her Cuma ibadet ederim
c) Yalnızca Ramazan'da ibadet ederim
d) Arasıra ibadet ederim
e) İbadet etmem

1- Bir önceki seçimde hangi partiye oy verdiniz?

a) ANAP b) CHP c) DSP d) DYP e) MHP f) RP g) Diğer.....

2- Bu seçimde hangi partiye oy verdiniz?

a) DSP b) MHP c) DYP d) ANAP e) SP f) GENÇ g) CHP h) AKP i) Diğer.....

3- Oy verdiğiniz parti bu seçime katılmasaydı hangi partiye oy verirdiniz:

a) DSP b) MHP c) DYP d) ANAP e) SP f) GENÇ g) CHP h) AKP i) Diğer.....

4- Oy verdiğiniz partiyi tercih sebebiniz nedir?

() Partinin felsefesi ve temel düşünce yapısı beni etkiliyor.
() Partinin liderini beğeniyorum.
() Partinin seçimde gösterdiği adayları beğeniyorum.
() Partinin şu ana kadar yaptığı icraatları beni memnun etti.
() Diğer.....

5- Bu seçimde geçen seçimde verdiğiniz partiden farklı bir partiye oy verdiyseniz eski partinizi neden tınız?

- Eski partim vaatlerini/ hedeflerini gerçekleştirememiştir.
 Eski partim temel ilkelerinden vazgeçmiştir.
 Eski partim kabul edemeyeceğim ittifaklar yapmıştır.
 Eski partimin liderinin icraatlerini beğenmiyorum
 Diğer.....

6- Herhangi bir partiye üyeliğiniz/ göreviniz var mı?

- Evet Hayır

7- Seçimler sırasında siyasal toplantı ve mitinglere katıldınız mı?

- Evet Hayır

8- Yerel ve ülke sorunlarını arkadaş, komşu vs. ile tartışır mısınız?

- Evet Hayır

9- Adaylarda aradığınız en öncelikli özellik nedir?

- Dış görünüşü, yaşam tarzı.
 İlin/ yörenin problemlerini tanınması
 Devlet/ülke meselelerini bilmesi
 Çalışkan, becerikli, iş bitirici olması
 Dürüst ve doğru olup güven vermesi
 Diğer.....

10- Bu seçimde geçen seçimde verdiğiniz partiden farklı bir partiye oy verdiyseniz yeni partinizi neden tercih ettiniz?

- Yeni partinin programı nedeniyle
 Yeni partinin lideri nedeniyle
 Yeni partinin seçimde gösterdiği adaylar nedeniyle
 Eski partimde aradığım politik çizgiyi burada buldum.
 Yakın çevrem bu partiyi seçmemde etkili oldu.
 Diğer.....

11- En beğendiğiniz parti lideri kimdir?

- a) Mesut Yılmaz b) Ali Talip Özdemir c) Deniz Baykal d) Tansu Çiller e) Mehmet Ağar
f) Bülent Ecevit g) Devlet Bahçeli h) Recai Kutan ı) Necmettin Erbakan
i) Cem Uzan j) R. Tayyip Erdoğan k) Diğer.....

12- Şu anki Millet Meclisi'nden çözmesini beklediğiniz öncelikli mesele nedir?

- Ekonomik meselelerin çözümü
 Terörle mücadele
 Yolsuzluk ve rüşvetin önlenmesi
 Eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerdeki sorunların çözülmesi
 Demokratikleşme ve şeffaflaşma
 Din, düşünce ve vicdan hürriyeti konularındaki sorunların çözülmesi
 Diğer.....